

ЛЕМКІВСЬКИЙ КАЛЕНДАР

на 1973 рік

Читайте, передплачуйте і поширюйте

ЛЕМКІВСЬКІ ВІСТІ

Український часопис, присвячений справам української землі — ЛЕМКІВЩИНІ, її уродженцям, що деякі ще осталися вдома, на примусовому переселенні й вигнанні, та на еміграції і в цілому світі.

Подає відомості з політичного, економічного, культурного життя наших сестер і братів на Лемківщині й розсіяних по світі, приносить інформації про події на українських землях, про життя українського народу на рідних землях і на еміграції.

Видає:

**ГОЛОВНА УПРАВА
ОРГАНІЗАЦІЇ ОБОРОНИ ЛЕМКІВЩИНИ**

Умови передплати:

В США і КАНАДІ на рік — 4.00 доляри.

Замовлення і гроші слати на адресу:

Lemko News, P.O. Box 202, Camillus, N. Y. 13031, USA

**Друкарня
КИЇВ**

KIEV PRINTERS LTD.
680 Richmond Street West
Toronto 140, Ontario
Phone: 363-7839

**ВИКОНУЄМО ВСІ ДРУКАРСЬКІ РОБОТИ
В РІЗНИХ МОВАХ — СОЛІДНО, СКОРО Й ДЕШЕВО!**

Друкуюмо на звичайних і офсетних машинах.

- **КНИЖКИ,**
- **ЧАСОПИСИ,**
- **ЛЕТЮЧКИ,**
- **АФІШІ,**
- **ВЕСІЛЬНІ ТА ІНШІ ЗАПРОШЕННЯ,**
- **ФІРМОВІ ДРУКИ і т. п.**

Лемківський К А Л Е Н Д А Р

на 1973 рік

Зредагував Іван Еліяшевський

На обкладинці: Карпатська легенда. — Майоліка, 1959. — Д. Крвавич.

Титул “Лемківський календар”: М. Левицький

ВИДАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБОРОНИ ЛЕМКІВЩИНИ

Торонто, Ont.

1973

Камілус, Н. Й.

Lemko Almanac

1973

Edited by Ivan Eliashevsky

Publisher: Organization for Defence of Lemkivshchyna

Printed by Kiev Printers Ltd., 860 Richmond St. W., Toronto 3, Ont., Canada

Тарас Шевченко

ЗА УКРАЇНУ, ЗА ЇЇ ВОЛЮ...

...«О, Святая!
Свята батьківщино моя!
Як поможу тобі в одгаю, —
І ти закована, і я...
Скажу тиранам Божу волю, —
Не зрозуміють, не приймуть —
І на твоїм широкім полі
Камінням вісника поб'ють!
Знесуть високі могили
І понесуть їх словом зла!
Тебе убили, розгавили.
І восхвалить заборонили
Твої колишні діла!
О, Боже сильний і правдивий,
В твоїй руці — життя і смерть —
Вдягни у славу свою твердь
І сотвори святеє диво —
Воскреснуть мертвим повели!
Благослови возстать собором
На подвиг новий і суворий —
На гин і скуплення землі,
Землі, повитої в неславу,
Стократ политої криваво,
Колись преславної землі!»

ЯРОСЛАВ МУДРИЙ, ВЕЛИКИЙ КНЯЗЬ КИЇВСЬКИЙ:

“...Це я відходжу з цього світу, мої сини, майте в собі любов, бож ви брати від одного батька й матері. Коли будете в любові між собою, Бог буде у вас і покорить вам ваших ворогів, і мирно житимете, а житимете в ненависти, в сварках і воюючи між собою, то погинете самі й погубите землю своїх батьків та дідів, яку ми придбали нашою великою працею”.

З передсмертної науки дітям у 1054 р.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

СІЧЕНЬ

2. 1938 — Помер український письменник Василь Бобинський.
3. 1871 — Народився вчений Агатангел Кримський.
5. 1935 — З рук НКВД згинув поет Олекса Влизько.
6. 1846 — Засновано Кирило-Методіївське Братство в Києві.
6. 1742 — Помер гетьман Пилип Орлик.
6. 1898 — Народився поет Володимир Сосюра.
7. 1834 — Народився поет Степан Руданський.
10. 1838 — Народився поет Григорій Воробкевич.
11. 1888 — Помер поет Осип Юрій Федькович.
11. 1647 — Помер київський митрополит Петро Могила.
11. 1916 — Помер письменник Лесь Мартович.
12. 1878 — Народився поет Василь Пачовський.
12. 1938 — Помер поет Микола Філянський.
13. 1867 — Андрусівська умова. Поділ України між Польщею і Росією.
14. 1649 — Тріюмфальний в'їзд до Києва геть. Богдана Хмельницького після перемоги над польськими військами.
17. 1869 — Народився маляр Іван Труш.
18. 1654 — Переяславська угода Б. Хмельницького з Москвою.
19. 1939 — Помер поет Михайло Драй-Хмара.
21. 1803 — Помер останній гетьман України Кирило Розумовський.
22. 1918 — Проголошення самостійности України IV Універсалом Української Центральної Ради.
22. 1919 — Проголошення соборности українських земель у Києві.
22. 1920 — Померла письменниця Наталя Кобринська.
25. 1872 — Народився Микола Скрипник.
27. 1790 — Народився письменник Петро Гулак-Артемівський.
27. 1860 — Вийшов з друку Кобзар Тараса Шевченка.
28. 1929 — Перший Конгрес Організації Українських Націоналістів (ОУН) у Відні.
28. 1920 — Помер письменник Панас Мирний.
28. 1734 — Помер гетьман Данило Апостол.
29. 1633 — Помер архієпископ Мелетій Смотрицький.
29. 1918 — Бій під Крутами.
30. 1111 — Похід на половців.
31. 1918 — Помер професор рентгенолог І. Пулюй.

Січень - January

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

к. ст. дні	Юліянський:	Григоріанський:
1 19 П	Боніфатія, мч.	НАЙМЕН. ГОСП. С. ВАС.
2 20 В	Ігнатія, мч.	Сильвестра, папи
3 21 С	Юліянії, мч.	Малахії, прор.
4 22 Ч	Анастасії, мч.	Собор 70 Ап., Зосима
5 23 П	Св. мч. у Криті	Нав. Богоявл. Теопемпта
6 24 С	Навеч. Різдва, Євгенії	Богоявл. - Хрищ. Госп.
7 25 Н	РІЗДВО ГНХ.	Нед. після Богоявл.
8 26 П	Собор Пр. Бог. Йосипа	Юрія, Еміліяна, Домініки
9 27 В	Степана, архид. і первмч.	Полієвкта, преп.
10 28 С	Мч. у Ником. Домни, Агафії	Григорія Нис., Маркіяна
11 29 Ч	Дітей убит. у Вифлеємі	† Теодосія В.
12 30 П	Анісії, мч. Теодори, Тимона	Тетяни, мч. Сави
13 31 С	Меланії, прп., відд. Різдва	Єрмила, Стратоніка
14 1 Н	НАЙМЕН. ГОСП. Св. ВАС.	29 п. СПШЕСТЯ
15 2 П	Сильвестра, папи	Павла, Прохора, Івана
16 3 В	Малахії, прор.	Покл. оковам св. Петра
17 4 С	Собор 70 Ап. Зосима	† Антонія В.
18 5 Ч	Навеч. Богоявл. Теопемпта	Атанасія й Кирила
19 6 П	БОГОЯВЛ. — ХРИЩ. ГОСП.	Макарія, преп.
20 7 С	Собор Ів. Христ.	† Свтимія В., Ірини, Інні
21 8 Н	Нед. після Богоявл.	30 п. СПШЕСТЯ. Максима
22 9 П	Полієвкта, мч.	Тимотея, ап. Леонтія, мч.
23 10 В	Григорія Нис.	Климентя, свщмч.
24 11 С	† Теодосія В.	Ксенії, преп.
25 12 Ч	Тетяни, мч. Сави, Евпраксії	† Григорія В., Фелікса
26 13 П	Єрмила, Стратоніка, мч.	Ксенофонта, преп.
27 14 С	Отців уб. у Синаї, Ніни	† Перен. мц. Ів. Золот.
28 15 Н	30 нед. п. Шшестя	31 нед. п. СПШЕСТЯ. Єфр.
29 16 П	Дамаскія, Неоніли	Перен. мц. Ігн. Богон.
30 17 В	† Антонія В.	Трьох Святителів
31 18 С	Атанасія й Кирила	Кира й Івана, безсребн.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

ЛЮТИЙ

2. 1812 — Народився байкар Євген Гребінка.
2. 1936 — Згинув на Соловках поет Євген Плужник.
3. 1066 — Смерть князя Ростислава під Галичем.
3. 1864 — Народився поет Володимир Самійленко.
3. 1918 — Народилася поетеса Любов Забашта.
4. 1793 — Другий поділ Польщі: Волинь і Поділля перейшли під Росію.
7. 1933 — Помер артист Микола Садовський.
8. 1940 — Помер письменник Спиридон Черкасенко.
9. 1918 — Берестейський мир, підписаний Україною в Бересті з Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією і Туреччиною.
9. 1942 — Гестапо арештувало масово українців у Києві.
10. 1900 — Засновано РУП (Революційна Українська Партія).
11. 1908 — Помер письменник і композитор Анатоль Вахнянин.
12. 1924 — Померла Ольга Басараб, замучена польською поліцією у в'язниці.
12. 1871 — Народився письменник Лесь Мартович.
14. 1897 — Помер письменник Пантелеймон Куліш.
16. 1885 — Помер письменник Маркіян Шашкевич.
17. 1908 — Народився поет Олекса Влизько.
18. 1668 — Початок повстання Брюховецького проти Москви.
20. 1054 — Помер князь Ярослав Мудрий.
20. 1889 — Народився композитор Левко Ревуцький.
21. 1942 — Гестапо розстріляло в Києві поетку Олену Телігу.
22. 1848 — Весна народів.
22. 1860 — Народилася артистка Марія Заньковецька.
23. 1608 — Помер культурний діяч і полеміст Костянтин Острозький, основник Острозької Академії.
24. 1946 — Згинув у бою командир УПА Грегит-Різун.
25. 1850 — Народився письменник і публіцист Володимир Барвінський.
25. 1871 — Народилася Леся Українка.
25. 1738 — Згинув у бою з татарами літописець Григорій Граб'янка.
26. 1886 — Народився графік Юрій Нарбут.
27. 1664 — Поляки розстріляли полковника Івана Богуна.
29. 1868 — Народився театральний діяч і драматург Лев Лопатинський.
29. 1830 — Народився поет Василь Кулик.

Лютий - February

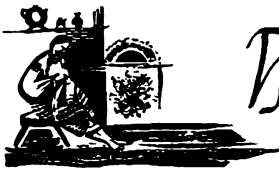
УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

к. ст. дні	Юліанський:	Григоріанський:
1 19 Ч	Макарія преп.	Трифона, мч.
2 20 П	† Евтимія, Ірини, Інни	Стрітення Господнє
3 21 С	Максима, исп. Валеріяна	Симеона й Анни, прав.
4 22 Н	31 п. Шестя	32 про Закхея. Ісидора
5 23 П	Климента, свщмч.	Агафії, мч. Полієвкта
6 24 В	Ксенії, преп.	Вукола, мч.
7 25 С	† Григорія Б. Фелікса	Партенія, преп.
8 26 Ч	Ксенофонта, Аркадія, преп.	Теодора, Сави
9 27 П	† Перен. мщ. Івана Золот.	Никифора, Панкратія, пр.
10 28 С	Єфрема, Паладія, преп.	Харлампія, Валентини
11 29 Н	32 п. Шестя — Закхея	Н. про Мит. і Фарисея
12 30 П	Трьох Святителів	Мелетія, Алексія
13 31 В	Кира й Івана безсребр.	Мартиніяна
14 1 С	Трифона, мч.	† Кирила, св.
15 2 Ч	Стрітення Госп.	Онисима, ап.
16 3 П	Симеона й Анни, прав.	Памфіла, Валентина
17 4 С	Ісидора, преп.	Теодора Тир., Маріямни
18 5 Н	Нед. про Мит. і Фарисея	Нед. про Бл. Сина. Льва
19 6 П	Вукола, Христини	Архипа, ап. Доситея, пр.
20 7 В	Партенія, преп.	Льва
21 8 С	Теодора Тир. Сави	Тимотея, преп.
22 9 Ч	Никифора, Панкратія, преп.	Відн. мщ. у Євгенії
23 10 П	Харлампія, Валентини	Полікарпа, свщмч.
24 11 С	Власія, свщмч.	† 1 і 2 відн. год. Ів. Хр.
25 12 Н	Нед. про Бл. Сина. Мелетія	Нед. Мясопуска. Тарасія
26 13 П	Мартиніяна, св. Світліани	Порфірія, св.
27 14 В	† Кирила, св.	Прокопія
28 15 С	Онисима, ап.	Василія, преп. Марини

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

БЕРЕЗЕНЬ

3. 1888 — Народилася письменниця Наталена Королева.
3. 1947 — Помер композитор Філярет Колесса.
3. 1827 — Народився байкар Леонід Глібів.
4. 1861 — Скасовано панщину в Україні.
4. 1750 — Кирила Розумовського обрано гетьманом України.
5. 1950 — Згинув головний командир УПА, ген.-хор. Тарас Чупринка.
5. 1870 — Народився вчений Євген Патон.
8. 1169 — Князь Андрій Боголюбський зруйнував Київ.
9. 1814 — Народився поет Тарас Шевченко.
10. 1861 — Помер Тарас Шевченко.
10. 1787 — Народився Устим Кармелюк.
11. 1898 — Народився письменник Василь Бобинський.
12. 1917 — Волинський, Преображенський та Ізмаїльський полки розпочали революцію в Петрограді.
13. 1927 — Померла письменниця Дніпрова Чайка (Людмила Василевська).
14. 1840 — Появився альманах «Ластівка» Є. Гребінки.
15. 1939 — Проголошення самостійности Карпатської України.
16. 1896 — Помер композитор Петро Ніщинський.
18. 1921 — Міровий трактат в Ризі. поділ українських земель між Польщею і ССРСР.
18. 1930 — Процес СВУ і СУМ у Харкові.
19. 1664 — Поляки розстріляли гетьмана Виговського.
19. 1864 — Народився митрополит Василь Липківський.
19. 1895 — Народився поет Максим Рильський.
20. 1921 — Помер письменник А. Кащенко.
20. 1917 — Створено Українську Центральну Раду.
21. 1942 — Померла письменниця Ольга Кобилянська.
23. 1842 — Народився композитор Микола Лисенко.
23. 1867 — Народився письменник Осип Маковей.
26. 1908 — Помер історик Володимир Антонович.
26. 1909 — Помер історик і композитор Микола Аркас.
28. 1947 — Відділ УПА (командира Хріна) в бою з БП під Ба-лигородом зліквідував польського генерала К. Свєрчевського.
29. 1858 — Народився письменник Адріян Кащенко.
31. 1947 — Померла письменниця Уляна Кравченко.
31. 1653 — Перемога полк. Івана Богуна над польським військом біля Вінниці.

Перезень — March

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

к. ст. дні	Юліанський:	Григоріанський:
1 16 Ч	Памфіла	Евдокії, преп., Домніни
2 17 П	Теодора Т. Маріямни	Теодота, свщмч.
3 18 С	Льва, папи	Евтропія, мч.
4 19 Н	МЯСОПУСНА , Архипа	СИРОПУСНА . Вячеслава
5 20 П	Льва Кат.	Конона, мч. Великий Піст
6 21 В	Тимотея, преп.	42 мч. у Аморії
7 22 С	Відн. мщ. у Євгенії	Василія і ін. мч.
8 23 Ч	Поликарпа, щмч. Дем'яна	Теофілякта, еп.
9 24 П	† 1 і 2 відн. гол. Івана Хр.	† 40 Мч. у Севастії
10 25 С	Тарасія, св.	Кондрата, мч. Віктора
11 26 Н	СИРОПУСНА . Порфірія, св.	ПЕРША НЕД. ПОСТУ
12 27 П	Прокопія, преп. Вел. Піст	Теофана, пр. Григорія Д
13 28 В	Василія, преп. Марини	Никифора, еп. Савина
14 1 С	Евдокії, преп. Домніни	Венедикта, пр. Ростислава
15 2 Ч	Теодота, свщмч.	Агапія, мч.
16 3 П	Евтропія, мч.	Савина, папи
17 4 С	Герасима, Вячеслава	Олексія, преп.
18 5 Н	ПЕРША ПОСТУ . Конона, мч.	ДРУГА НЕД. ПОСТУ
19 6 П	42 мч. у Аморії	Хрисанта й Дарії, мч.
20 7 В	Василія і ін. мч.	Патрикія, Сергія і ін. мч
21 8 С	Теофілякта, еп.	Якова, ісп.
22 9 Ч	† 40 Мч. у Севастії	Василія, свщмч.
23 10 П	Кондрата, мч. Віктора, Гал.	Нікона, преп. Лідії, мч.
24 11 С	Софронія, св.	Захарії, преп.
25 12 Н	ДРУГА ПОСТУ . Теофана	ТРЕТЯ ПОСТУ . Благов.
26 13 П	Никифора, св.	Собор Арх. Гавриїла
27 14 В	Венедикта, преп. Ростислава	Матрони, мч.
28 15 С	Агапія, мч. Мануїла	Іларіона, преп.
29 16 Ч	Савина, папи	Марка, свщмч.
30 17 П	Олексія, преп.	Івана Лїств.
31 18 С	Кирила, Александр.	Іпатія, преп.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

КВІТЕНЬ

1. 1809 — Народився письменник Микола Гоголь.
2. 1111 — Князь Володимир Мономах розбив половців над рікою Сольницею.
3. 1850 — Помер бджоляр Петро Прокопович.
7. 1340 — Помер Юрій II, останній князь галицько-волинської держави.
8. 1829 — Народився фолклорист С. Ніс.
12. 1596 — Перемога Наливайка і Лободи над польським військом на врочищі «Гострий Камінь».
14. 1768 — Найбільше повстання гайдамаків під проводом Масама Залізняка та Івана Гонти.
14. 1888 — Народився мовознавець Леонід Булаховський.
15. 1918 — Помер письменник Іван Нечуй-Левицький.
18. 1860 — Народилася поетеса Уляна Кравченко.
19. 1885 — Помер Микола Костомарів.
19. 1848 — Початок відродження Галичини і заснування у Львові «Головної Руської Ради».
19. 1917 — Всеукраїнський Національний Конгрес у Києві.
20. 1622 — Помер гетьман П. Конашевич-Сагайдачний.
20. 1922 — Помер композитор Кирило Стеценко.
21. 1785 — Катерина II завела кріпацтво в Україні.
22. 1910 — Помер Марко Кропивницький, батько українського театру.
22. 1919 — Помер композитор Остап Нижанківський.
22. 1920 — Варшавський договір Симона Петлюри з Польщею.
23. 1185 — Похід Ігоря на половців.
25. 1913 — Помер письменник Михайло Коцюбинський.
25. 1927 — Помер письменник Марко Черемшина (Іван Семанюк).
27. 1890 — Народився поет Микола Зеров.
27. 1904 — Помер драматург М. Старицький.
27. 1948 — Помер літературознавець Василь Щурат.
28. 1938 — Помер на засланні митрополит Василь Липківський.
29. 1648 — Вибір Богдана Хмельницького гетьманом.
29. 1918 — Чорноморська фльота піднесла український прапор.
30. 1918 — Павло Скоропадський став гетьманом України.

Квічень — Април

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

н. ст. дні

Юліанський:

Григоріанський:

1 19 Н ТРЕТЯ ПОСТУ — ХРЕСТУП.
 2 20 П Патрікія, Сергія і інш. мч.
 3 21 В Якова, ісп.
 4 22 С Василя, свщмч.
 5 23 Ч Ніхона, преп. Лідії
 6 24 П Захарії, преп.
 7 25 С БЛАГОВЩЕННЯ ПР. БОГ.

8 26 Н ЧЕТВЕРТА ПОСТУ. Гавриїла
 9 27 П Матрони, мч.
 10 28 В Іларіона, преп.
 11 29 С Марка, свщмч. (Поклони)
 12 30 Ч Івана Лівств.
 13 31 П Іпатія, преп.
 14 1 С Марії Єгипт. Акаф. субота

15 2 Н ПЯТА ПОСТУ. Тита, преп.
 16 3 П Никити, преп.
 17 4 В Йосипа пісноп.
 18 5 С Теодула, Агатопода
 19 6 Ч † Методія, ап. слов.
 20 7 П Георгія Мел.
 21 8 С Іродіона, Келест. Лазар. суб.

22 9 Н ВЕРБНА (цвітна) НЕДІЛЯ
 23 10 П Тарентія, Зинона, Харит.
 24 11 В Антими, свщмч.
 25 12 С Василя, преп.
 26 13 Ч Артемона, свщмч. Вел. Четв.
 27 14 П Велика Пятниця
 28 15 С Велика Субота

29 16 Н ВОСКРЕСІННЯ ХРИСТОВЕ
 30 17 П Світлий Понеділок

ЧЕТВЕРТА НЕД. ПОСТУ
 Тита, преп.
 Никити, преп.
 Йосипа, пісноп. Юрія
 Теодула, Агатопода, мч.
 † Методія, слов. ап.
 Георгія Мел. ісп., Ак. суб.

ПЯТА НЕД. ПОСТУ. Ірод.
 Євпсихія, мч.
 Тарентія, Зинона, Харит.
 Антими, свщмч.
 Василя, преп.
 Артемона, свщмч.
 Мартина, ісп. Лазар. суб.

ВЕРБНА (цвітна) НЕДІЛЯ
 Агапії, Ірини, мч.
 Симеона, преп. Зосима
 Івана, Віктора, преп.
 Івана, пр. Христоф. В. Ч.
 Велика Пятниця
 Велика суб. Януарія

ВОСКРЕС. ХРИСТОВЕ
 Світлий Понеділок
 Світлий Вікторок
 † Марка, ап.
 Василя, свщмч. Глафіри
 Симеона, еп.
 Ясона, ап.

Нед. про ап. ТОМУ. Арт.
 † Якова, ап.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

ТРАВЕНЬ

2. 1849 — Створено в Галичині «Головну Руську Раду».
2. 1861 — Перевезено й похоронено тіло Т. Шевченка на Чернецькій Горі під Каневом над Дніпром.
4. 1873 — Помер поет С. Руданський.
5. 1836 — Народився письменник Сидір Воробкевич.
6. 1910 — Помер письменник Борис Грінченко.
6. 1947 — ССРСР заключив військовий договір з Польщею і Чехо-Словакчиною проти УПА.
7. 1840 — Народився Марко Кропивницький.
8. 1945 — Капітуляція гітлерівської Німеччини.
9. 1922 — Помер історик і письменник Орест Левицький.
13. 1849 — Народився письменник Панас Мирний.
13. 1888 — Помер поет Яків Головацький.
13. 1933 — Самобитство письменника Миколи Хвильового на знак протесту проти російського панування.
14. 1871 — Народився письменник Василь Стефаник.
15. 1848 — Скасування панщини в Галичині.
15. 1857 — Народився письменник Андрій Чайковський.
15. 1859 — Народився артист Панас Саксаганський.
15. 1944 — Гестапо закатувало у в'язниці поета Олега Ольжича.
16. 1648 — Перемога Богдана Хмельницького над польським військом під Жовтими Водами.
16. 1817 — Народився історик Микола Костомарів.
19. 1917 — Перший Український Військовий З'їзд у Києві.
19. 1954 — Большевики розстріляли Василя Охримовича, діяча українського визвольного руху.
22. 1942 — Помер історик мистецтва, письменник і журналіст М. Голубець.
23. 1938 — Большевицький агент вбив у Роттердамі полковника Євгена Коновальця.
23. 1920 — Помер графік Юрій Нарбут.
24. 1125 — Помер Володимир Мономах.
25. 1925 — Большевицький агент застрілив у Парижі головного отамана Симона Петлюру.
26. 1909 — Помер композитор Денис Січинський.
28. 1916 — Помер Іван Франко.
29. 1878 — Народився поет Петро Карманський.
30. 1876 — Заборона царським урядом українського друкованого слова.
31. 1232 — Битва над рікою Калкою.

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

к. ст. дні	Юліянський:	Григоріанський:
1 18 В	Світлий Вівторок	Єремії, прор.
2 19 С	Івана Ветхп. Христофора	Атанасія Вел.
3 20 Ч	Теодора	† Теодосія Печ. Маври
4 21 П	Януарія, свщмч. Тавіта	Пелагії, преп.
5 22 С	Теодора, преп. Віталія	Ірини, мч.
6 23 Н	Нед. про ап. Тому. † Юрія	Нед. про Мироносиц
7 24 П	Сави, преп.	Акакія, мч.
8 25 В	† Марка, ап.	† Івана Богосл., ап.
9 26 С	Василія, свщмч.	† Перен. мщ. св. Миколи
10 27 Ч	Симеона, сп.	† Симона Зил. ап., Таїсії
11 28 П	Ясона, ап.	Мокія, свщмч.
12 29 С	Мч. у Кизиці, Артемія	Епіфанія, св. Савина, св.
13 30 Н	Нед. Мироносиц, † Якова	Нед. про Розслабленого
14 1 П	Єремії, прор.	Ісидора, мч.
15 2 В	Атанасія Вел.	Пахомія, преп.
16 3 С	† Теодосія Печ., Маври	Теодора Освщ. Віта
17 4 Ч	Пелагії, преп.	Андроніка, ап.
18 5 П	Ірини, мч.	Теодота, мч. Клавдії
19 6 С	Йова Многостр.	Патрикія, свщмч.
20 7 Н	Нед. про Розслабленого	Нед. про Самаріянку
21 8 П	† Івана Богосл. ап.	† Константина й Єлени
22 9 В	† Перен. моц. св. Миколи	Василіска, мч.
23 10 С	† Симона Зил. Таїсії, мч.	Михайла, Ефросинії, мч.
24 11 Ч	Мокія, свщмч.	Симеона, преп. Маріяни
25 12 П	Епіфанія, св. Савина, св.	† Трете відн. гол. Ів. Хр.
26 13 С	Глікерії, мч.	Карпа, ап. Олени, мч.
27 14 Н	Нед. про Самаріянку. Ісяд	Нед. про Сліпородженого
28 15 П	Пахомія, преп.	Никити, преп.
29 16 В	Теодора Освщ., Віта	Теодосії, препмч
30 17 С	Андроніка, ап.	Ісаакія, преп. Відд. Пасхи
31 18 Ч	Теодота, мч. Клавдії	ВОЗНЕСІННЯ ГОСПОДНЕ

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

ЧЕРВЕНЬ

1. 1630 — Гетьман Тарас Трясило розгромив польське військо біля Переяслава («Тарасова ніч»).
2. 1936 — Помер письменник Андрій Чайковський.
2. 1886 — Народився письменник Кость Буревій.
2. 1807 — Народився маляр Іван Сошенко.
3. 1927 — Помер фолклорист і композ. Порфир Демуцький.
5. 1898 — Народився письменник Володимир Ярошенко.
5. 1648 — Перемога Богдана Хмельницького під Корсунем.
5. 1708 — Угода Івана Мазепи й Карла XII про спільну боротьбу проти Росії.
6. 1224 — Битва над рікою Каялою.
8. 1652 — Перемога Богдана Хмельницького над польським військом під Батогом.
13. 1874 — Народився письменник Марко Черемшина.
14. 1891 — Народився полк. Євген Коновалець.
14. 1569 — Люблинська унія.
16. 1775 — Москва зруйнувала Запорізьку Січ.
20. 1768 — Залізник і Гонта звільнили Умань.
20. 1895 — Помер Михайло Драгоманів.
20. 1920 — Помер графік Юрій Нарбут.
22. 1941 — Початок війни гітлерівської Німеччини із Советським Союзом.
23. 1870 — Помер поет Амвросій Метлинський.
24. 1873 — Народився літературознавець і письменник Іван Стешенко.
25. 1205 — В бою з поляками під Завихвостом згинув князь Роман Галицький.
27. 1709 — Битва Петра I з гетьманом Мазепою і Карлом XII під Полтавою.
27. 1663 — Вибрано на Лівобережжі гетьманом Івана Брюховецького.
29. 1651 — Бій під Берестечком.
29. 1918 — Помер етнограф і археолог Федір Вовк.
29. 1849 — Народилася письменниця Олена Пчілка (Косач).
30. 1918 — Помер письменник Іван Стешенко.

Червень - June

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

к. ст. дні	Юліанський:	Григоріанський:
1 19 П	Патрикія, свщмч.	Юстина Філ., Хариті, мч.
2 20 С	Талалея, мч.	Никифора, ісп.
3 21 Н	Нед. про Сліпородженого	НЕДІЛЯ СВ. ОТЦІВ
4 22 П	Василіска, мч.	Митрофана, св.
5 23 В	Михайла, Евфросинії, мч.	Доротя, свщмч., Ігора
6 24 С	Симеона, Маріяни. Відд. П.	Іларіона, Висаріона
7 25 Ч	ВОЗНЕСІННЯ ГОСПОДНЄ	Теодота, свщмч.
8 26 П	Карпа, ап. Оленя, мч.	Теодора Тир. преп.
9 27 С	Терапонта, свщмч.	Кирила Алекс. Марти
10 28 Н	НЕДІЛЯ СВ. ОТЦІВ. Никити	СШЕСТЯ СВ. ДУХА
11 29 П	Теодосії, препмч.	Пресв. Трійці
12 30 В	Ісаакія, преп.	Онұфрія В. Петра Ат.
13 31 С	Єрмея, ап.	Акилини, мч.
14 1 Ч	Юстина Філ. Хариті, д.	Єлесея, прор.
15 2 П	Никифора, ісп.	Амоса, прор.
16 3 С	Лукиліяна, мч.	Тихона, еп.
17 4 Н	СШЕСТЯ Св. ДУХА	НЕДІЛЯ ВСІХ СВЯТИХ
18 5 П	Пресв. Трійці	Леонтія, мч.
19 6 В	Іларіона, Висаріона, Теклі	† Юди Тадея, ап.
20 7 С	Теодота, св.	Методія, свщмч
21 8 Ч	Теодора Тир.	Юліяна Т
22 9 П	Кирила Олек. Марти, Марії	Євзевія, мч. Зіни, мч.
23 10 С	Тимотея, свщмч. Антоніни	Агрипини, мч.
24 11 Н	НЕДІЛЯ ВСІХ СВЯТИХ	Н. 2 п. СШЕСТЯ. Р. Ів. Хр.
25 12 П	Онұфрія, преп. Петра Ат.	Февронії, діви
26 13 В	Акилини, мч.	Давида, преп.
27 14 С	Єлесея, прор.	Самсона, преп. Мартина
28 15 Ч	Амоса, прор.	Пер. мщ. Кира й Івана
29 16 П	Тихона, еп.	Петра й Павла, Ап.
30 17 С	Мануїла, мч.	† Собор 12 Апостолів

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

ЛИПЕНЬ

1. 1910 — Вбито студента А. Коцка на Львівському університеті.
3. 1834 — Народився письменник А. Свидницький.
3. 1863 — Тасмний, т. зв. «Валуєвський указ» російського уряду про заборону української мови в письмі й слові.
7. 1843 — Помер поет о. М. Шашкевич.
7. 1651 — Бій під Берестечком.
7. 1900 — Народився письменник Юрій Смолич.
7. 1933 — Застрілився в Харкові Микола Скрипник.
8. 1659 — Перемога гетьмана Івана Виговського над російським військом під Конотопом.
8. 1709 — Бій під Полтавою.
11. 969 — Померла княгиня Ольга.
12. 1891 — Помер учений і теорик Сергій Подолінський.
13. 1937 — Помер письменник Володимир Ярошенко.
15. 1015 — Помер князь Володимир Великий.
21. 1941 — Помер письменник Богдан Лепкий.
22. 1944 — В Празі помер поет Олександр Олесь.
25. 1687 — Іван мазепа став гетьманом України.
26. 1880 — Народився письменник Володимир Винниченко.
27. 927 — Князь Святослав Хоробрий уклав договір з грецьким царем Цимисхієм.
27. 1834 — Засновано Київський університет св. Володимира.
27. 1649 — Перемога Богдана Хмельницького над польським військом під Збаражем.
27. 1672 — Гетьман Петро Дорошенко розбив польське військо біля Четвернівки.
29. 1870 — Помер поет Амвросій Метлинський.
30. 1947 — Помер маляр Федір Кричевський.
31. 1649 — Згинув полковник Михайло Кричевський.

Липень - July

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

к. ст. дні	Юліанський:	Григоріанський:
1 18 Н	Н. 2 п. ШЕСТИЯ. Леонтія, мч.	Н. 3 п. ШЕСТИЯ. Косми
2 19 П	† Юди Тад., ап.	† Положення Р. Пр. Бог.
3 20 В	Методія, свщмч.	Якинта, мч.
4 21 С	Юліана Т.	Андрея Крит., Марти
5 22 Ч	Євзевія, мч. Зіни	† Атанасія Ат., св.
6 23 П	Агриппини, мч.	Сісоя, мч. Валентина
7 24 С	Різдва Ів. Христ.	Томи, преп.
8 25 Н	Н. 3-тя п. ШЕСТИЯ. Феврон.	Н. 4 п. ШЕСТИЯ. Прокоп.
9 26 П	Давида, преп.	Панкратія, св.
10 27 В	Самсона, Мартиня, мч.	† Антонія Печ., преп.
11 28 С	Перен. Мц. Кира й Івана	Ольги, кн. укр. Евфимії
12 29 Ч	Петра й Павла, ап.	Прокла, мч.
13 30 П	† Собор 12 Апост.	Собор Арх. Гавриїла
14 1 С	Косми й Деяна, безсрб.	Акили, ап.
15 2 Н	Н. 4 п. ШЕСТИЯ. † Пол. Ризи	Н. 5 п. ШЕСТИЯ. † Волод.
16 3 П	Якинта, мч.	Антиногена, свщмч.
17 4 В	Андрея Крит. Марти	Марини, Маргарити
18 5 С	† Атанасія Ат., св	Якинта, Еміліяна, мч.
19 6 Ч	Сісоя, мч. Валентина	Мокрини, преп.
20 7 П	Томи, преп.	† Іллі, прор.
21 8 С	Прокопія, мч.	Симеона, преп.
22 9 Н	Н. 5 п. ШЕСТИЯ. Панкратія	Н. 6 п. ШЕСТИЯ. Марії
23 10 П	† Антонія Печ., преп.	Трофима, Теофіля, мч.
24 11 В	Ольги, кн. укр.	† Бориса й Гліба, мч.
25 12 С	Прокла, мч.	† Успіння св. Анни
26 13 Ч	Собор Арх. Гавриїла	Єрмолая, свщмч.
27 14 П	Акили, ап.	† Пантелеймона, влмч.
28 15 С	† Володимира В.	Прохора, ап. Юліана, мч.
29 16 Н	Н. 6 п. ШЕСТИЯ. Антиног.	Н. 7 п. ШЕСТИЯ. Калініка
30 17 П	Марини, мч.	Сили, ап.
31 18 В	Якинта, Еміліяна, мч.	Євдокима, преп. Юліти

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

СЕРПЕНЬ

1. 1913 — Померла Леся Українка.
1. 1914 — Вибухла перша світова війна.
3. 1860 — Народилася артистка Марія Заньковецька.
4. 1757 — Народився маляр Володимир Боровиковський.
4. 1878 — Народився письменник Антін Крушельницький.
4. 1899 — Народився письменник Борис Антоненко-Давидович.
5. 1911 — Померла письменниця Ганна Барвінок.
5. 1940 — Помер археолог, етнограф, історик і письменник Дмитро Яворницький.
6. 1937 — Помер поет Богдан Ігор Антонич.
6. 1945 — Американці скинули атом. бомбу на Гірошіму.
6. 1657 — Помер гетьман України Богдан Хмельницький.
7. 1870 — Народився маляр Йосип Курилас.
8. 1819 — Народився письменник Пантелеймон Куліш.
8. 1649 — Зборівський договір між гетьманом Б. Хмельницьким і польським королем Володиславом.
8. 1834 — Народився поет Юрій Федькович.
10. 1867 — Народився письменник Осип Маковей.
10. 1907 — Померла письменниця Марко Вовчок.
10. 1648 — Перемога Богдана Хмельницького під Пилявцями.
11. 1864 — Народився поет Павло Грабовський.
12. 1925 — Помер поет Володимир Самійленко.
14. 988 — Хрещення України.
15. 1649 — Перемога Богдана Хмельницького під Зборовом.
15. 1856 — Народився Іван Франко.
17. 1245 — Перемога короля Данила над мадярами.
17. 1772 — Прилучення Галичини до Австрії.
18. 1836 — Народився письменник Олександр Кониський.
20. 1843 — Помер письменник Квітка-Основ'яненко.
21. 1925 — Помер письменник Осип Маковей.
25. 1698 — Смерть Петра Дорошенка в російській неволі.
28. 1921 — Большевики розстріляли поета Григорія Чуприянку.
28. 1890 — Народився поет Дмитро Загул.
30. 1875 — Народився композитор і диригент Ол. Кошиць.
30. 1673 — Похід козаків на Крим під проводом кошового Івана Сірка.
31. 1919 — З'єднані українські війська здобули Київ.

Серпень - Август

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

к. ст. дні	Юліанський:	Григоріанський:
1 19 С	Мокрини, преп.	Винесення Ч. Хреста
2 20 Ч	† Іллі, прор.	Перен. Мщ. Степана
3 21 П	Симеона, преп.	Ісаакія, мч. Саломії, мир.
4 22 С	Марії Магд., преп.	7 Молод. у Ефесі
5 23 Н	Н. 7 п. ШЕСТЯ. Трофима	Н. 8 п. ШЕСТЯ. Евсигнії
6 24 П	† Бориса й Гліба, мч.	Преображ. Госп.
7 25 В	† Успіння св. Анни	Дометія, препмч., Пасива
8 26 С	Єрмолая, свщмч.	Еміліяна, Мирона, мч.
9 27 Ч	† Пантелеймона, влкмч.	† Матія, ап.
10 28 П	Прохора, ап. Юліана, мч.	Лаврентія, мч. Романа
11 29 С	Калиніка, Вєнємина, мч.	Євпла, мч.
12 30 Н	Н. 8 п. ШЕСТЯ. Сиди, Вал.	Н. 9 п. ШЕСТЯ. Фотія м.
13 31 П	Євдокима, преп. Юліти, мч.	Максима, ісп.
14 1 В	Винесення Ч. Хр.	Перен. Мщ. Теод. Печ.
15 2 С	Перен. мщ. Степана	УСПІННЯ ПР. БОГОР.
16 3 Ч	Ісаакія, мч. Саломії, мирон.	Перен. Образа Спасителя
17 4 П	7 Молод. у Ефесі	Мирона, мч. Левкія
18 5 С	Євсигнії, Нони, мч.	Флора й Лавра, мч.
19 6 Н	Н. 9 п. Ш. Преобр. Госп.	Н. 10 п. ШЕСТЯ. Андрея
20 7 П	Дометія, прпмч. Пасива, мч.	Самуїла, прор.
21 8 В	Еміліяна, Мирона, мч.	Тадея, ап.
22 9 С	† Матєя, ап.	Агатоніка, мч.
23 10 Ч	Лаврентія, мч. Романа	Іринея, св. (Відд. Усп.)
24 11 П	Євпла, мч.	Євтихія, свщмч.
25 12 С	Фотія, мч.	Вартоломея, Тита
26 13 Н	Н. 10 п. ШЕСТЯ. Максима	Н. 11 п. ШЕСТЯ. Адріана
27 14 П	Перен. Мщ. Теод. П.	Пімена, преп.
28 15 В	УСПІННЯ ПР. БОГОРОДИЦ	Августина, св.
29 16 С	Перен. Образа Спас.	† Усієн. Гол. Ів. Христ.
30 17 Ч	Мирона, Левкія, мч.	Олександра, св.
31 18 П	Флора й Лавра, м.	† Пол. пояса Пр. Богор.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

ВЕРЕСЕНЬ

1. 1722 — Народився філософ Григорій Сковорода.
1. 1939 — Напад Гітлера на Польщу.
1. 1790 — Народився історик і етнограф Олександр Маркович.
2. 1945 — Капітуляція Японії.
3. 1709 — Помер гетьман Іван Мазепа у Бендерах.
5. 911 — Договір князя Олега з греками.
5. 1676 — Російський цар заслав гетьмана П. Дорошенка на Сибір.
5. 1864 — Народився письменник Михайло Коцюбинський.
6. 1897 — Народився письменник Іван Микитенко (пом. 1937).
6. 1672 — Гетьман Дорошенко здобуває Кам'янець.
7. 1805 — Народився письменник Олекса Стороженко.
9. 1769 — Народився письменник Іван Котляревський.
11. 1910 — Помер філолог, історик і фолкльорист Василь Доманицький.
12. 957 — Гостина княгині Ольги в Царгороді.
15. 1877 — Народилася малярка Олена Кульчицька.
15. 1907 — Помер драматург Іван Тобілевич (Карпенко-Карий).
16. 1658 — Гадяцька умова геть. І. Виговського з Польщею.
18. 1940 — Помер артист Саксаганський (Опанас Тобілевич).
18. 1877 — Помер філолог і письменник Осип Бодяньський.
18. 1814 — Народився Михайло Драгоманів.
19. 1903 — Помер поет Сидір Воробкевич.
20. 1899 — Народився письменник Кость Гордієнко.
20. 1947 — Згинув на Закерзонню Ярослав Старух (Ярлан, Стяг), член Проводу ОУН, Крайовий провідник на Закерзонні.
21. 1944 — Помер Олександр Кошиць.
29. 1866 — Народився історик Михайло Грушевський, голова Української Центральної Ради.
30. 1949 — Згинув у бою з більшовиками командир УПА — Степан Хрін.
30. 1930 — Смерть Крайового коменданта УВО Юліяна Головінського, який згинув з рук польської поліції.
30. 1769 — Вісьмох козаків здобуває Хотин разом з артилерією.
1930 — Пацифікація польськими військами українських сіл у Галичині, в якій згинувло і поранено багато українців і знищено майно.

Вересень — September

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

к. ст. дні

Юліянський:

Григоріянський:

1 19 С	Андрея Страт., мч.	† Нов. Церк. Рік. Симеона
2 20 Н	Н. 11 п. ШЕСТЯ. Самуїла	Н. 12 п. ШЕСТЯ
3 21 П	Тадея, ап.	Антима, свщмч.
4 22 В	Агатоніка, мч.	Вавили, свщмч.
5 23 С	Іриня, св. Відд. Успіння	Захарії, прор. Раїси, мч.
6 24 Ч	Евтихія, свщмч.	Чудо Арх. Михаїла
7 25 П	Вартоломея, Тита, ап.	Созонта, мч.
8 26 С	Андроніка, мч.	Різдво Пр. Богор.
9 27 Н	Н. 12 п. ШЕСТЯ. Пімена, п.	Н. 13 п. ШЕСТЯ. Й. й А.
10 28 П	Августина, св.	Минодори, Митродори
11 29 В	† Усікн. Гол. Ів. Христ.	Теодори, преп.
12 30 С	Олександра, св.	Автонома, свщмч.
13 31 Ч	† Пол. Пояса Пр. Богор.	Корнилія Сотника
14 1 П	† Нов. Ц. Рік. Симеона	Воздвж. Ч. Хреста
15 2 С	Маманта, Руфіни, мч.	Никити, влкмч.
16 3 Н	Н. 13 п. ШЕСТЯ. Антима	Н. 14 п. ШЕСТЯ. Евфим.
17 4 П	Вавили, свщмч.	Софії, Віри, Надії, Люб.
18 5 В	Захарії, прор. Раїси, мч.	Євменія, прп. Ірини, прп.
19 6 С	Чудо Арх. Мих., Архипа	Трофима, Саватія, мч.
20 7 Ч	Созонта, мч.	Михаїла, мч. Плакиди
21 8 П	Різдво Пр. Богор.	Кондрата, ап.
22 9 С	Йоакима й Анни, прав.	Фоки, сщмч.
23 10 Н	Н. 14 п. ШЕСТЯ. Минодори	Н. 15 п. ШЕСТЯ. З. Ів. Х.
24 11 П	Теодори, преп.	Теклі, первмч.
25 12 В	Автонома, свщм. Відд. Р. Б.	Євфросинії, преп.
26 13 С	Корнилія сотн.	† Івана Богослова, ап.
27 14 Ч	Воздвж. Ч. Хреста	Калістрата, мч.
28 15 П	Никити, влкмч.	† Харитона, преп. Вячесл.
29 16 С	Євфимії, Людмили, мч.	Киріяка, преп. Петронії
30 17 Н	Н. 15 п. С. Софії, Віри, Н. Л.	Н. 16 п. ШЕСТЯ. Григ.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

ЖОВТЕНЬ

1. 1187 — Помер князь Ярослав Осмомисл.
1. 1665 — Обрано Петра Дорошенка гетьманом України.
1. 1897 — Народився письменник Валеріян Поліщук.
4. 1930 — Померла письменниця Олена Пчілка (Косач).
4. 1930 — Померла артистка Марія Заньковецька.
5. 1909 — Народився поет Богдан Ігор Антонич.
5. 1657 — Гетьманом України став Іван Виговський.
7. 1253 — Коронація князя Данила на короля в Дорогичині.
8. 1870 — Народився спортсмен-борець Іван Піддубний.
8. 1938 — Помер письменник Гнат Хоткевич.
9. 1596 — Проголошено Церковню унію в Бересті.
9. 1655 — Перемога гетьмана Богдана Хмельницького над польським військом під Городком біля Львова.
10. 1648 — Облога Львова козацькими військами під проводом гетьмана Богдана Хмельницького.
10. 1889 — Народився поет Михайло Драй-Хмара.
10. 1893 — Помер байкар Леонід Глібів.
12. 1957 — Згинув з ворожої руки в Мюнхені Лев Ребет, голова Політичної Ради ОУНз.
13. 1866 — Помер письменник Петро Гулак-Артемівський.
14. 1524 — Запорозжці здобувають Царгород.
14. — Свято Покрови — Свято УПА. (В 1942 р. твориться Українська Повстанча Армія (УПА)).
15. 1959 — Сташинський убив провідника ЗЧ ОУН — Степана Бандеру в Мюнхені, Німеччина.
20. 1814 — Народився письменник і вчений Яків Головацький.
21. 1624 — Козаки здобули Царгород.
23. 1937 — Помер поет Андрій Михайлюк.
25. 1860 — Народився маляр Микола Самокиш.
26. 1938 — Помер письменник Василь Чечв'янський (брат О. Вишні).
26. 1922 — Помер історик і письменник Орест Левицький.
29. 1794 — Помер філософ Григорій Сковорода.

Жовтень ~ October

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

к. ст. дні

Юліянський:

Григоріанський:

1 18 П Євменія, Ірини
 2 19 В Трофима, Саватія, мч.
 3 20 С Михаїла, Плакиди, мч.
 4 21 Ч Кондрата, ап.
 5 22 П Фоки, свщмч.
 6 23 С Зач. Івана Христ. Іраїди, мч.

7 24 Н Н. 16 п. **СШЕСТЯ**. Теклі
 8 25 П Евфросинії, преп.
 9 26 В † Івана Богосл., ап.
 10 27 С Калістрата, Филимона, мч.
 11 28 Ч † Харитона, преп. Вячеслава
 12 29 П Кириака, преп. Петронії
 13 30 С Григорія, свщмч.

14 1 Н Н. 17 п. С. † Покрова Пр. Б.
 15 2 П Кириака, свщмч. Юстини
 16 3 В Діонісія Ареопаг., свщмч.
 17 4 С Єротея, свщмч. Онисима
 18 5 Ч Харитини, мч.
 19 6 П † Томи, ап.
 20 7 С Сергія й Вакха, мч.

21 8 Н Н. 18 п. **СШЕСТЯ**. Пелагії
 22 9 П † Якова, ап.
 23 10 В Євлампія, мч.
 24 11 С Филипа, діяк. Зинаїди
 25 12 Ч Прова, Домніки, мч.
 26 13 П Карпа, Хриси, мч.
 27 14 С Параскевії, преп.

28 15 Н Н. 19 п. **СШЕСТЯ**. Евтимія
 29 16 П Лонгіна, мч. Дометія
 30 17 В Осії, прор. Лазаря
 31 18 С † Луки, ап.

† Покрова Пресв. Богор.
 Кириака, свщмч. Юстини
 Діонісія Ареопаг.
 Єротея, свщмч. Онисима
 Харитини, мч.
 † Томи, ап.

Н. 17 п. **СШЕСТЯ**. Сергія
 Пелагії, преп.
 † Якова, ап.
 Євлампія, мч.
 Филипа, ап. Зинаїди
 Прова, Домніки, мч.
 Карпа, Хриси, мч.

Н. 18 п. **СШЕСТЯ**. Параск.
 Евтимія, свщмч. Лукіяна
 Лонгіна, мч. Дометія
 Осії, прор. Лазаря, прав.
 † Луки, ап.
 Йоїла, прор. Клеопатри
 Артемія, влкмч.

Н. 19 п. **СШЕСТЯ**. Ілар.
 Аверкія, мч.
 Якова, ап.
 Арети, мч. Теофіла, преп.
 Маркіяна, Мартирія, мч.
 Д м и т р і я, влкмч.
 Нестора, мч.

Н. 20 п. **СШЕСТЯ**. Параск.
 Анастасії, преп.
 Зиновія й Зиновії, мч.
 Стахія і ін. ап

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

ЛИСТОПАД

1. 1918 — Українські війська звільнили місто Львів.
1. 1944 — Помер митрополит Андрей Шептицький.
1. 1861 — Народилася письменниця Дніпрова Чайка.
1. 1898 — Народився драматург і прозаїк Дмитро Бедзик.
1944 — Початки виселення з Лемківщини в УРСР.
3. 1898 — Народився письменник Дмитро Фальківський.
3. 1921 — Початок Другого Зимового походу армій УНР.
4. 1872 — Народився письменник Богдан Лепкий.
6. 1912 — Помер композитор Микола Лисенко.
6. 1811 — Народився о. Маркіян Шашкевич.
6. 1960 — Відкрито підземку в Києві.
10. 1838 — Помер письменник Іван Котляревський.
10. 1709 — Москалі зруйнували столицю гетьмана Івана Мазепи — Батурин, а мешканців її вимордували.
12. 1808 — Народився письменник та історик Осип Бодянский.
12. 1889 — Народився письменник Остап Вишня.
13. 1918 — Засновано в Києві Українську Академію Наук.
15. 1878 — Народився поет Грицько Чупринка.
16. 1863 — Народилася письменниця Ольга Кобилянська.
17. 1828 — Народилася письменниця Ганна Барвінок.
21. 1921 — Смерть 359 лицарів-героїв під Базаром.
21. 1919 — Денікінці розстріляли письменника Василя Чумака.
22. 1918 — Українська Армія залишає Львів.
24. 1934 — Помер історик Михайло Грушевський.
25. 1838 — Народився письменник Іван Нечуй-Левицький.
28. 1890 — Народилася письменниця Зінаїда Тулуб.
29. 1778 — Народився письмен. Григорій Квітка-Основ'яненко.
29. 1899 — Народився письменник Григорій Косинка.
29. 1921 — Большевики розстріляли під Базаром 359 українських вояків, учасників Зимового Походу.
31. 1850 — Народився теоретик Сергій Подолинський.

Листопад - November

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

к. ст. дні	Юліанський:	Григоріанський:
1 19 Ч	Йоїла, преп. Клеопатри	Косми й Деяна, безср.
2 20 П	Артемія, влкмч.	Акиндина, Домни, мч.
3 21 С	Іларіона В. Філотех, преп.	Акепсима, мч.
4 22 Н	Н. 20 п. ШЕСТЯ. Глікерії	Н. 21 п. ШЕСТЯ. Йоанік.
5 23 П	Якова, ап.	Галактіона, мч.
6 24 В	Арети, мч. Теофіла, преп.	Павла, сп. Клавдії, мч.
7 25 С	Маркіяна, Мартирія, мч.	Мч. у Мелетії
8 26 Ч	Дмитрія, влкч.	Арх. Михайла
9 27 П	Нестора, мч.	Матрони, преп.
10 28 С	Параскевії Ік. Неоніди, мч.	Ераста, ап. Ореста, мч.
11 29 Н	Н. 21 п. ШЕСТЯ. Анастасії	Н. 22 п. ШЕСТЯ. Мни
12 30 П	Зиновія і Зиновії, мч.	† Йосафата, свцмч.
13 31 В	Стахія і ін. ап.	† Івана Золотоустого, св.
14 1 С	Косми й Деяна, безсрб.	† Филипа, ап.
15 2 Ч	Акиндина, Домни, мч.	Гурія, мч.
16 3 П	Акепсима, мч.	† Матея, ап.
17 4 С	Йоанікія Вел., преп.	Григорія, св.
18 5 Н	Н. 22 п. ШЕСТЯ. Галакт.	Н. 23 п. ШЕСТЯ. Платона
19 6 П	Павла, сп. Клавдії, мч.	Авдія, прор.
20 7 В	Мч. у Мелетії	Григорія Декап.
21 8 С	Арх. Михайла	Введення у храм П. Б.
22 9 Ч	Матрони, преп.	Филимона, ап. Ярополка
23 10 П	Ераста, ап., Ореста, мч.	Амфілохія, св.
24 11 С	Мни, Степаніди, мч.	Катерини, влкч.
25 12 Н	Н. 23 п. ШЕСТЯ. † Йосаф.	Н. 24 п. ШЕСТЯ. Клим.
26 13 П	† Івана Золотоустого, св.	Аліпія, преп.
27 14 В	† Филипа, ап.	Якова Перс., мч.
28 15 С	Гурія, мч.	Степана, препмч. Ірини
29 16 Ч	† Матея, ап.	Парамона, мч., Нектарія
30 17 П	Григорія, св.	† Андрея, ап. Первозв.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

ГРУДЕНЬ

1. 1893 — Народився письменник Микола Хвильовий.
2. 1874 — Помер письменник Олекса Стороженко.
4. 1803 — Помер на Соловецьких островах останній кошовий Запорізької Січі — П. Кальнишевський.
4. 1897 — Народився письменник Андрій Головка.
5. 1878 — Народився поет Олександр Олесь.
5. 1919 — Перший Зимовий похід військ УНР.
7. 1936 — Помер Василь Стефаник.
7. 1938 — Помер поет-футурист Михайло Семенко.
8. 1868 — Засновано Товариство «Просвіта».
11. 1840 — Народився письменник Михайло Старицький.
11. 1891 — Помер вчений і лінгвіст О. Потебня.
12. 1902 — Помер на засланні поет Павло Грабовський.
12. 1871 — Помер письменник Анатоль Свидницький.
12. 1900 — Помер письменник Олександр Кониський.
13. 1877 — Народився композитор Леонід Леонтович.
13. 1934 — Большевики розстріляли 28 українських письменників, між ними Ол. Влизька, Дм. Фальківського, М. Терещенка, Гр. Косинку, Костя Буревія, М. Лебединця.
15. 1891 — Народився історик мистецтва, письменник і журналіст М. Голубець.
15. 1848 — Помер письменник Євген Гребінка.
16. 1637 — Бій козаків з польськими військами під Кумейками.
17. 1934 — Помер поет Дмитро Фальківський.
17. 1939 — В копальнях Камчатки загинув поет М. Драй-Хмара.
18. 1871 — Народився поет Микола Вороний.
19. 1870 — Помер композитор Михайло Вербицький.
19. 1240 — Батий зруйнував Київ і рушив на Галичину.
21. 1764 — Катерина II скасувала гетьманщину.
22. 1834 — Народилася письменниця Марко Бовчок.
23. 1932 — Смерть В. Біласа і Д. Данилишина.
24. 1873 — Засновано Наукове Т-во ім. Т. Шевченка у Львові.
24. 1653 — Перемога гетьмана Б. Хмельницького під Жванцем.
26. 1898 — Народився поет Євген Плужник.
27. 1889 — Помер поет Левко Боровиковський.
29. 1723 — Помер наказний гетьман Павло Полуботок у Петропавловській тюрмі.
31. 1637 — Смерть Павлюка, провідника козацького повстання.
31. 1877 — Народився письменник Гнат Хоткевич.

Грудень - December

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

к. ст. дні

Юліанський:

Григоріанський:

1 18 С Платона й Романа, мч.

Наума, прор.

2 19 Н Н. 24 п. ШЕСТЯ. Авдія, пр.

Н. 25 п. ШЕСТЯ. Авак.

3 20 П Григорія Декап., св.

Софонія, прор.

4 21 В Введення у храм Пр. Б.

Варвари, мч.

5 22 С Филимона, ап., Ярополка

† Сави Освц.

6 23 Ч Амфілохія, св.

Миколи Свят.

7 24 П Катерини, влкмч.

Амвросія, св.

8 25 С Климента, папи

Паатпія, преп.

9 26 Н 25 п. ШЕСТЯ. Аліппія, прп.

Н. 26 п. ШЕСТЯ. Н. 3 а ч.

10 27 П Якова Перс., мч.

Мини і ін. мч.

11 28 В Степана, препмч. Ірини

Даниїла, преп.

12 29 С Парамона, мч. Нектарія

Спиридона, св.

13 30 Ч † Андрея, ап. перевоз.

† Евстратія, Лукії, мч.

14 1 П Наума, прор.

Тирса, Каленика, мч.

15 2 С Авакума, прор.

Елевтерія, свцмч.

16 3 Н Н. 26 п. ШЕСТЯ. Софонія

НЕДІЛЯ ПРАОТЦВ

17 4 П Варвари, мч.

Даниїла, прор.

18 5 В † Сави Освц.

Севастіяна, Зої, мч.

19 6 С Миколи Свят.

Боніфатія, мч.

20 7 Ч Амросія, св.

Ігнатія Богов.

21 8 П Паатпія, преп.

Юліанії, мч.

22 9 С Непорочне Зач. Бог.

Анастасії, мч.

23 10 Н Н. 27 п. ШЕСТЯ. Мини

НЕДІЛЯ ОТЦВ. 10 мч у К.

24 11 П Даниїла, прор.

Навеч. Різдва. Євгенії, мч.

25 12 В Спиридона, св.

РІЗДВО Г. Н. ІС. ХРИСТА

26 13 С † Евстратія, Лукії, мч.

Собор Пр. Бог. Йос.

27 14 Ч Тирса, Каленика, мч.

Степана, архд. і првм.

28 15 П Елевтерія, свцмч.

Муч. у Нікомидії

29 16 С Аггенія, прор. Теофанії

Дітей уб. у Вифлєсмі

30 17 Н **НЕДІЛЯ ПРАОТЦВ.** Даниїла

НЕДІЛЯ п. РІЗДВА. Анисії

31 18 П Севастіяна, Зої, мч.

Меланії, преп.

НАРОДНІ ПРИПОВІДКИ

НА СІЧЕНЬ:

- З Новим Роком січень морозить, а хлоп дрова з лісу возить.
- Коли в січні росте трава, в літку болить газду голова.
- Зимове тепло, як мачушине добро.
- Зима біла, та не їсть снігу, а все сіно.
- Від Різдва аж до Івана не шують і не прядуть.
- На Новий Рік прибуде дня на заячий скік.
- Якщо на Василя на деревах біло, то і в коморі мило.
- Коли січень найгостріший, тоді рочок найплідніший.
- Тріщи не тріщи — вже минули Водохрищі.
- Зимою сонце, як мачуха: світить, а не гріє.
- Січень січися, а ти до печі тулися.
- Як на Йордан теплота — не забариться весна.
- Коли новий місяць має круті роги, гуска ногу підіймає, а дзюб під крило ховає та крилами б'є — будуть морози.
- Лагідна зима, лагідний січень — то скоро тепла весна й гаряче літо.
- Січень не так січе, як у вуха пече.

Вірш на січень:

Сніг в гаю... але весною розвіється гай...
Може долею ясною зацвіте й мій край.

О. Олесь

**

Сипле січень снігом, замерзає кригою,
Ходить над полями з хугою, з вітрами.

НАРОДНІ ПРИПОВІДКИ

НА ЛЮТИЙ:

- На Йордан купаються, щоб позбутись нашкірних недуг.
- Місяць лютий гостро кутий.
- Лютий питає: чи обутий.
- Прибуло дня на курячу п'ядь.
- В зимі кожухова латка, як рідна матка.
- На Стрігання зима з літом стрічається.
- Як на Стрігання капає зі стріхи, то не надійся з літа потіхи.
- Лихо тому зима, в кого кожуха нема.
- Дми, не дми — не к Різдву йде, а к Великодню.
- Прийшов Улас — із печі злазь.
- Масляниця — баламутка: обіцяла масла й сиру, та не хутко.
- По святій Дороті — сохнуть хустки на плоті, а як не схнуть,

- то морози чоловіка ще до хати впхнуть.
- Як на Стрітення півень не нап'ється водиці, то на Юрія корова не наїється травиці.
  - Північний вітер під кінець місяця — добрий, а як його нема, то прийде в квітні і рослинам пошкодить.
  - Як у лютих недобре мерзне — весна холодна й шкідлива на засів.
  - Як земля відтає — люди хворуватимуть.

Вірш на лютий:

На сонці капля перший раз сьогодні з стріхи впала,
О скільки днів і мрій і снів душа моя згадала!

М. Філянський

**

Лютує лютий. Взори ліпить мороз на нашому вікні.
Засумували голі липи, під снігом мріють собі в сні.

НАРОДНІ ПРИПОВІДКИ

НА БЕРЕЗЕНЬ:

- Казала баба: “Я на марець, виставлю палець?” та в марті замерзла.
- Прийде марець, змерзне не один старець.
- На Петра Вериги розбиваються криги.
- На Олексі риба лід розбиває, бджола в поле вилітає.
- На Обрітення обертається птиця до гнізда, хлібороб до плуга, чоловік до жінки.
- Хто по календареві сіє, той не часто віє.
- Весна — наш батько і мати: хто не посіє, не буде збирати.
- Весна днем красна, а на хліб пісна.
- Весна каже: уродю, а осінь каже: а я подивлюсь.
- У великім пості не ходи у гості.
- Хто в марті сіяти не зачинає, той про своє добро не дбає.
- Громи в марті — добрий рік.
- Як на Благовіщення перед сходом сонця гарно, — гарний рік і суха косовиця.

Вірш на березень:

Прозорі тіні берег красять, гудуть десь бджоли у дуплі,
На камінь ящірка вилазить, припав метелик до землі...

М. Філянський

**

Задзюрчали струмки, розлилися річки,
Тане сніг на полях, у широких степах.

НАРОДНІ ПРИПОВІДКИ

НА КВІТЕНЬ:

- Квітень — переплітень, бо переплітає — трохи зими, трохи літа.
- Діду, діду — сій ячмінь, бо вже тій зимі амінь.
- Тоді просо засівається, як глухий дуб розвивається.
- У погоду і смутний веселим буває.
- Степ, луки, гаї — розкоші мої.
- Квітень з водою — май з травою.
- Теплий квітень, мокрий май — буде у стодолі рай.
- Хто землі дає — тому й земля дає.
- Виореш мілко, а посіяш рідко, то й вродиться дідько.
- Не доженеш і конем, що запізниш одним днем.
- Птахи з-за моря вертають, плуги з полем розмовляють.
- Прийде тиждень вербовий — бери в дорогу віз дубовий.
- Теплі й тихі дощі в квітні — добрі жнива, гарна осінь.
- Як перед Мартином крук у житі сховається — добрий рік на збіжжя.
- Як на Мартина погода — буде добре на людей і на врожай.
- Прийде вербниця, назад зима вернеться.

Вірш на квітень:

Ще не прийшла весна, хоч вже гримлять потоки
І великодній дзвін гуде...
Хоч про життя прекрасне й молоде
Говорять скрізь і діти і пророки.

О. Олесь

**

Квітень квітами розцвів, теплий місяць квітень...
Виглядають з-під снігів проліски блакитні.

НАРОДНІ ПРИПОВІДКИ

НА ТРАВЕНЬ:

- Прийшов май — сам про себе дбай.
- Почекай маю, ще тобі вуха нашмагаю.
- Май — волам дай, а сам на піч утікай.
- Сухий марець, мокрий май — буде жито наче гай.
- Як в маю дощ не впаде, то й золотий плуг нічого не виоре.
- Святий Юрій по полю ходить, хліб-жито родить.
- До Миколи ніколи не сій гречки, не стрижи овечки.
- Як на Юрія дощ і грім — буде радість людям всім.
- На Юрія сіна кинь та й волам закинь.

- К Великодню сорочка хоч маленька, аби біленька, а к Різдву хоч сирова, аби нова.
- Як дощ на Юра — буде хліб і в дүра.
- Хто сіє після Богослова — не варт і доброго слова.
- Три в маю дощі добрі, дадуть хліба на три роки довгі.

Вірш на травень:

Давно в гірляндах вся діброва, горить в байраках оксаміт,
Із-за вінків — не видно квіт, і сурми скрізь — давно готові.

М. Філянський

**

Травень, травень наступив, місяць легкокрилий, —
І лісок, і садок, — скрізь зазеленіли.

НАРОДНІ ПРИПОВІДКИ

НА ЧЕРВЕНЬ:

- Червень тому зелениться, хто працювати не ліниться.
- До Святого Духа не скидай кожуха, а по Святім Дусі ходи знову в кожусі.
- На Кирила літо починається, а на Іллі кінчається.
- На Зелені свята літо починається, а на Іллі кінчається.
- Де господар не ходить, там нивка не родить.
- Хто в літі гайнує, той в зимі голодує.
- З поганої трави не буде доброго сіна.
- Як у житі стокосола — буде хліба до паса, а як звонець — хлібові кінець.
- Як літо пролежиш, в зимі з торбою побіжиш.

Вірш на червень:

Осріблені місяцем гори блищать, їм кедри і сосни казки
шелестять,
І дивні пісні їм співають вітри, що нишком підслухали в моря
з гори.

О. Олесь

**

Червневі теплі вечорі, хто їх забув, хто не кохає,
Коли, здається, все мовчить і разом з тим — усе співає.

НАРОДНІ ПРИПОВІДКИ

НА ЛИПЕНЬ:

- Годуй бджолу до Івана, вона з тебе зробить пана.
- На Купала просо в зложку, то буде і в ложку.
- Після Купала не треба жупана.
- Дочекались Луки: ні хліба, ні муки.

- В липні на дворі пусто, а на полі густо.
- На святого Прокопа є на полі вже копа.
- Улітку дощ іде не там, де ждуть, а там, де жнуть, не там, де просять, а там, де косять.
- На святого Юди є що їсти всюди.
- Які гриби, такі й хліби.
- Багато жолудів на дубі, тепла зима буде.
- Як приходять косовиця, тоді жінка красавиця, а приходять жнива, ходить як нежива, коли ж прийде Покрова, то й жінка здорова.

Вірш на липень:

Ой колосися, ниво, колосися, колосячком зі злата!
Недаром ріки крові пролилися; Тяжка була робота.

Б. Лепкий

**
‡

Сонце пригріє, липа відцвітає,
У садочку, в холодочку груші дозрівають.

НАРОДНІ ПРИПОВІДКИ

НА СЕРПЕНЬ:

- У серпні спина мліє, а зерно зріє.
- До Іллі гарні рої.
- По Іллі нехай рій сидить на гіллі.
- На Іллі новий хліб на столі.
- Спасівка — ласівка, а Петрівка — голодівка.
- До Спасівки бджола на пана робить, а в Спасівку на себе.
- Прийшов Спас — держи рукавиці про запас.
- Летить літо мов на крилах.
- Прийде літо, то є розмаїто, а прийде зима — нічого нема.
- Як прийде Ілля, так наробить у полі гнилля.
- У серпні серпи гріють, а вода холодить.
- У серпні хліборобові три роботи: і косити, і орати, і сіяти.

Вірш на серпень:

Ще ласкавіше в ланах вечірне сонце грає
І даль далекая — ще дужче душу рве
І пісня голосніш над луками лунає
І легше хмаронька вечірняя пливе...

М. Філянський

**
‡

Шумлять жита, хвилюються, готуються у путь...
— Коли в копиці зложать нас, додому повезуть!

НАРОДНІ ПРИПОВІДКИ

НА ВЕРЕСЕНЬ:

- Восені і горобець багатий.
- Перша Пречиста жита засіває, а друга помагає.
- Осінь — наша мати, і жебрака нагодує.
- Прийшла друга Пречиста — взяла комаря нечиста.
- Восені: обмок як вовк, обкис як лис, а змерз як пес.
- Прийде друга Пречиста — принесе старостів нечиста.
- Прийшла Пречиста — взяла комахи нечиста.
- Хто рано сіє, той не жаліє.
- Посієш у погоду, більше приплоду.

Вірш на вересень:

Закрутились зелені ліси, горді гори вповились імлюю,
Що мені, ти, осени, даси за красу, яка була весною?

Б. Лепкий

**

Розсипає з високих небес сонце останнє проміння.
Бабине літо облутало ліс срібним тонким павутинням.

НАРОДНІ ПРИПОВІДКИ

НА ЖОВТЕНЬ:

- Покрова всю землю листом покрила.
- Прийшла Покров — натопи хату без дров.
- Хто сіє по Покрові — не буде що корові.
- Прийшла третя Пречиста, на дворі стало чисто.
- Свята Покровонько, накрий мені головоньку.
- На святого Якова є і зерно і полова.

Вірш на жовтень:

Хто небо ясніє відняв від тебе, гаю,
Хто впівночі зірвав вінок твій золотий,
Хто гомін ласкавий зітханням перевив
У килим шовковий занівечив докраю?

М. Філянський

**

Жовкне листя на деревах, в'януть квіти запашні,
Все жовтіє, засипляє до найближчої весни.

НАРОДНІ ПРИПОВІДКИ

НА ЛИСТОПАД:

- Іде зима, а кожуха нема.
- Кузьма-Дам'ян — Божий коваль, заковує землю морозом.

- Як на Дмитра погода, то й на Великдень буде тепло.
- Як іней на Пилипа, — буде овес, як липа.
- Яка погода на Акиндина, така й на Великдень.
- До Дмитра дівка хитра, а по Дмитрі хоч каглу витри.
- Святий Юрій приносить літо, а Дмитро зиму.
- Коли хочеш лози, то в Пилипівку вози.
- У Пилипівку день до обіду.
- Як журавлі до Покрови відлетіли, рання зима буде.
- Як на Зиновія день і ніч хмарні, зима буде нестала; а як погідно й чисто — зима буде мощна.
- Як Михайло закує, то Микола розкує.

Вірш на листопад:

Листки падають, падають зів'ялі, зжовклі
 І — з шелестом кладуться під ногами.
 Якись пісні давно-давно замовклі,
 Мов привиди снуються над полями.

Б. Лепкий

**

Відшелестіли пишні клени, що за селом ростуть у ряд.
 З гілок розкішний плащ зелений зірвав їм місяць листопад.

НАРОДНІ ПРИПОВІДКИ

НА ГРУДЕНЬ:

- Грудень землю грудить, хату студить.
- Грудневе тепло, як чортяче добро.
- В грудні тепло як за лихим паном.
- В грудні заяць бідний, а ловець багатий.
- Варвара постеле, Сава погладить, а Микола стукне.
- На святу Катерину ховайся під перину.
- Зимова днина така: тень, тень, та й минув день.
- Варвара шматочок ночі обірвала, а дня приточила.
- Перед Різдом мокре повітря, добре на жито.

Вірш на грудень:

Лежи ж, одпочивай. Вінки твої з срібла,
 І сипле їх тобі само щоночі небо,
 Чого ж тобі бажать, чого ж тобі ще треба...
 Лежи, одпочивай, — недарма ти жила...

М. Філянський

**

У прозорім небі ластівка не в'ється.
 Голе, чорне поле грудками береться...

Дмитро Загул

ЗА НЕПРОГЛЯДНОЮ ЗАСЛОНОЮ...

*За непроглядною заслоною
Живуть такі, як я, —
А тут гужиною, незнайомою
Сумує день і ніз
Сумна душа моя...*

*Я б'юся з тою перетоною
Вже сотні тисяч літ, —
Та думкою німою, нерухомою
Не можу вибитись
В потусторонній світ.*

*Чи хто руками міцно-сильними
Заслону зірве з царства дня?
Хто дасть мені зійтися з вільними,
З такими вільними,
Як був колись перед віками я?*

ЯК НАШ НАРІД НАЗИВАВ РІЗНОРОДНО МІСЯЦІ В ДАВНИНІ

В Календарі "Просвіта" з 1897 року находимо наступні назви наших місяців, без ніяких пояснень. Виходить, що наш нарід вживав на означення місяців у тодішні часи різних назв:

Січень — Януарій — Прозимець
Лютий — Февруарій — Казидорога
Март — Марть — Березозоль
Цвітень — Априлій — Березень
Май — Майй — Травень
Червень — Іуній — Юній
Липень — Юлій — Косень
Серпень — Август — Кивень
Вересень — Септемврій — Сівень
Жовтень — Октоврій — Рісень
Листопад — Ноемврій — Падоліст
Грудень — Декемврій — Студень

МІРИ І ВАГИ

12 інчів — 1 стопа.
3 стопи — 1 ярд.
5,280 стіп — 1,760 акрів —
1 миля.
9 кв. стіп (9 стіп²) 1 кв. ярд
(ярд²).
4,840 кв. ярдів — 43,560 кв.
стіп — 1 акр.
640 акрів — 1 кв. миля.
16 унцій — 1 пайнт.
2 пайнти — 1 кварта.
4 кварта — 1 гальон.
27 11/32 грейнів — 1 драма.
16 драм — 1 фунт.
100 фунтів — 1 сотнар.
20 сотнарів — 2,000 фунтів
— 1 тонна.
1 ярд — 36 інчів — 3 стопи.
1 стопа — 12 інчів — 30.48
центиметрів — 91.44 см. —
0.911 м.
1 миля — 63,360 інчів —
5,280 стіп — 1,609.34 м.
1 метр — 39.37 інчів — 3.28
(0833) стіп — 1.09 (3611) ярд.
1 кв. миля — 640 акрів.
1 гектар — 2,471.04 акрів
— 10,000 кв. метрів.

ПОРІВНУЮЧА ТАБЛИЦЯ

1 метер — 39.37 цалів
1 метер — 3.28 стіп (футів)
1 метер — 1.09 ярда
1 кілометер — 0.62 милі
1 гектар — 2.47 акрів
1 літра — 33.81 плинних унцій
1 літра — 1.06 кварта
1 літра — 0.264 гальона
1 гектолітер — 2.84 бушлів
1 гектолітер — 26.42 гальонів
1 гектолітер — 61.02 куб. цалів
1 гектолітер — 3.53 куб. стіп
1 кілограм — 35.3 унцій
1 гілограм — 2.2 фунти
1 ярд — 0.91 метра
1 миля — 1,609 метрів
1 кварта — 0.95 літри
1 гальон — 3.79 літрів
1 суха унція — 0.28 кілограма
1 фунт — 0.45 кілограма
1 десятина — 2.7 акрів
1 гарнець — 0.88 гальона
1 морг — 1.42 акра
1 корець — 3.1 бушля
1 пуд — 36.11 фунтів
1 сяжень — 7 стіп

АРАБСЬКА МУДРІСТЬ

Ніколи не стидайся спитати про те, чого не знаєш.

Все говори правду, хоч би ти й знав, що вона буде немила.

Легше п'яного поставити на ноги, як бідного.

Коли бідний їсть курку, то або він хворий, або курка хвора.

Три речі ростуть без дощу: проценти, чинш і дівчата.

Вухо настав кожному, руку — приятелеві, а уста тільки жінці.

Все чорт бере, тільки лихої жінки не хоче.

Любов солодка, але тільки з хлібом.

Гарасим Лемко

ЯК ЧЕСЬКІ ВОЯКИ ВИДАЛИ ВОЯКІВ УПА ЛЮДОВІЙ ПОЛЬЩІ НА ТОРТУРИ І СМЕРТЬ

НЕЗАМІТНЕ 25-ЛІТТЯ

Від Редакції: Такого опису жахливих переживань, у тому випадку, вояків УПА, в короткому хронологічному порядку, ще в нас, на еміграції, по другій світовій війні — не було. Цей опис має історичну вартість, і повинен стати темою — до повістей, поезії, драматичних п'єс, або й фільму, щоб показати, які негуманні, масові знущання стосують нерозумні bestii в людському тілі супроти безборонних людей. Бо що іншого, як ви є на фронті, або ворожа куля заб'є вас, або ваша куля заб'є ворога, хоч ви не хочете вбивати.

Понад 100 українських людей, молодих вояків УПА, яких везли чеські вояки в лодову Польщу на очевидну смерть і каторгу, передали вони польським воякам з КВВ. Це було 25 років тому назад. Де вони тепер, всі ті чеські й польські старшини, вояки й поліцаї — “герої”? З певністю, всі ті “герої” думають сьогодні, що вони не мають чистого сумління, навіть супроти своїх власних дітей і родини, а також супроти українського народу.

В 1973 році, мабуть, ніхто й не відзначуватиме сумних роковин незамітної події, яка в історичному ланцюгові існування української нації була лиш епізодом тяглої жертви — крові й життя за ідею волі й свободи українського народу в межах соборної, від нікого незалежної своєї власної держави. Ці сумні роковини проминуть незамітно не лише для широкого загалу української громади, але правдоподібно й для самих учасників тих подій, які ще по сьогоднішній день залишились між живими, а для яких макабричні переживання з-перед 25-ти років залишились тільки кошмарними споминами, припорошеними порохом забуття та затертими враженнями сірого, але в більшості бурхливого особистого життя, проведеного більшістю з них у Польщі, деяких в Україні та не багатьох на еміграції, у західному світі. То ж нехай оця згадка буде висловом нашої вдячності й пошани для тих, які 25 років тому назад загинули, розстріляні або повішені в

казаматах польських комуністичних тюрем та пригадкою, що українська нація ніколи не заперестала боротьби за свої права на самостійне життя, і по сьогоднішній день кращі сини й дочки українського народу віддають своє життя за ті ідеали, за які гинули борці Української Повстанської Армії.

**
*

Коли в 1947 році уряд комуністичної Польщі насильно виселив українців з їх прадідних земель — з Лемківщини, Посяння, Холмщини і Підляшшя, Головне Командування УПА вирішило змінити тактику боротьби на Закерзонні. Деякі збройні частини УПА одержали наказ перейти на східні землі Радянської України, щоб там продовжувати визвольну боротьбу, а деяким доручено вирушити у великий рейд в окуповані західними альянтами зони Західної Німеччини й Австрії.

Виконуючи наказ Головного Командування, відділи УПА вирушили у великий рейд. Ішли вони цілими сотнями, групами, а то й групками, прориваючись крізь ворожі застави, зрошуючи українською повстанською кров'ю гори й долини, ліси й поля Словаччини, Моравії та Чехії.

Наш “старший брат”, мимо чисельної переваги в людських ресурсах і технічного вивінування, не зумів зломити опору Української Повстанської Армії. Він приневолив (крім уряду комуністичної Польщі — Г.Л.) також і уряд Чехословаччини до ведення збройної боротьби з рейдуючими частинами УПА, яких завданням було перемаршувати тільки територію Чехословаччини, як воїнів армії культурної нації. В ході великого, важкого трудного й кровавого рейду деяким частинам УПА пощастило дійти до мети, деякі віддали своє життя в часі рейду, а ще інші, в скomплікованому сплеті обставин, попали у полон чехословацьких військ чи органів безпеки. Цих останніх чеський уряд передавав польському урядові, а опісля придержував у тюрмах і військових касарнях, бо чеський генерал Людвік Свобода від імені чеського, не зовсім ще в 1947-ому опанованого комуністами, уряду приобіцяв був полоненим упістам інтернування на недовгий час, а опісля політичний притулок. Але час працював для комуністів і уже в лютому 1948 року на наказ Москви Ян Масарик “вискочив вікном”, поповнюючи самогубство, а комуністи опанували чеський уряд, якому мабуть дуже спішилось передати упістів польському урядові. Бо вже в травні цього ж року в

місті Кошиці, у Східній Словаччині, створено збірний пункт, звідки вивезено опісля до Польщі понад одну сотку полонених упістів і дві дівчини-упістки.

**
*

Поволеньки й незаметно хилилось травневе сонечко, кидаючи останні вже цього дня золотисті проміння на словацьке містечко Кошиці, немов би змагалось із своїм призначенням уступити місце весняній теплій, але темній ночі. Повзаючи приблідними проміннями по вулицях і каменицях містечка, немов би бажало завернути із свого напрямку і ще хоч раз заглянути своїм життєдайним і радісним променем крізь тюремні ґрати у келії в'язниці, в якій зібрано одну сотку упістів, учасників великого рейду, яких призначення кинуло в руки ворога живими.

І хоча як сонечко намагалось вглянути своїм приблідним променем у тюремні келії, щоб в душу українського повстанця-в'язня влити не тільки промінь світла, але і промінь надії, якщо не на краще, то на можливе завтра. Воно ведене правилами природи чимраз ближче хилилось до обрію, повзаючи проміннями із тюремної сірої і непривітньої стіни на дах. І червоні, прибруджені порохом і саджею комини, щоб врешті скритись за вершками словацьких гір, уступаючи місце сумеркові, що його попереджувала темна, таємнича нічка. А враз із настанням цієї ж ночі мала остаточно вирішитись судьба українських повстанців до сьогодні ще в'язнів чеського комуністичного уряду. Вони зібрані в кількох келіях, не роздягались цього вечора до сну, ожидали нетерпеливо на те, що мало наступити за п'ять, десять, чи може п'ятнадцять хвилин. А коли темрява весняної ночі, розпорошувана світлами міських нічних ліхтарень, простяглась над вулицями міста, в тюремних коридорах дались чути зразу віддалені й глухі кроки, які з наближенням ставали голоснішими, аж наблизившись до дверей першої келії на одну мить затихли, але зараз же цю тишину перервав брязкіт ключів і неприємний скрегіт ключа в замку масивних, оббитих бляхою дверей. Повільним рухом відкривав двері тюремний настоятель, а там за дверима у коридорі стояли мундурові й цивільні представники чеської влади, з-поміж яких один високий, худий чоловічина, одягнений по цивільному, наказав упістам забирати свої клунки й виходити на коридор, зробивши рукою окружний рух, який потверджував його вислів.

Один по одному виходили упісти, уставлялись у дволаву, яка збільшувалась по відчиненні інших келій. По перевірці наказано перейти за браму в коридор, який виходив у в'язничне подвір'я. Тут усіх задержано і один з представників цивільної влади поінформував упістів, що уряд Чехословаччини вирішив перевезти їх до Моравської Острави, де протягом недовгого часу працюватимуть в копальнях вугілля, щоб зреабілітуватись за нелегальне переступлення кордону зі зброєю в руках, а опісля будуть звільнені і зможуть легально жити в Чехословаччині, як вільні люди. По такому "переконливому усвідомленні" щодо дальшої майбутності, найближча майбутність проявилась у тому, що зараз же почали кувати упістів по двох одними кайданами. Закувавши кількадесятьох, не стало більш кайданів, які заступлено шнурками, але шнурки, правдоподібно, не могли гарантувати відповідної безпеки, тож урядники рішили залишити процедуру в'язання в'язнів як "куррей на ярмарок". По перерванні процедури в'язання наказано виходити усім у тюремне подвір'я, де задалегідь приготовані стояли вантажні автомашини, накрите брезентом, на які заладовано упістів.

Колона автомашин, заладованих упістами і сторожених озброєними чеськими вояками, виїхала на вулиці міста, які в часі цього небуденного транспорту були цілковито пусті і панувала глуха тишина, яка була воружена лиш шумом моторів автомашин і тихим відгуком повільних кроків озброєних чеських вояків, які двійками проходили між заставами кулеметів, розставлених на хідниках вулиць що 200-300 метрів.

На одній з автомашин один з упістів, бачучи так приготовані вулиці на їхній переїзд, подумав голосно, кажучи: "Хлопці! Чи не варто бути упістом, хоча б і задля цього, щоб бачити як "Пепіки" бояться нас, хоча вже безборонних? Але така "обставина" не дуже вказує на те, що нас везуть до Моравської Острави, але..." і не докінчив він речення, бо один із чеських вояків наказав мовчати.

Порожніми вулицями, на яких у той вечір не було нікого, крім військових застав і стеж, повільно просувалась колона вантажних автомашин, проваджена двома "джіпами". З вікон каменичок крадькома приглядалась цікава публіка міста Кошиці, стараючись збагнути, кого ж то новий чеський уряд потайки перевозить у нікому незнане місце? Та мешканці містечка й догадувались, хто є предметом так старан-

но забезпеченого транспорту, то ж зі співчуттям провозжали думками тих, яким ще вчора чинно помагали в часі рейду. Вони ж бо приймали щедро в хату рейдуючі частини УПА, заосмотрювали у харчі, служили порадою, вказували безпечну дорогу. Словацький народ, поневолений комунією, симпатизував з визвольними змаганнями українців, даючи цьому повний доказ — матеріальною й моральною піддержкою рейдуючим частинам УПА.

Одначе, ані чинна поміч у часі рейду, ані співчуття тепер не могли зберегти повстанців перед присудом жорстокої судьби, яка зараз порожніми вулицями містечка допровадила їх до залізничної станції. Там уже чекали готові на в'язнів товарові вагони, під які доставлено автомашини і переладовано в'язнів у три вагони. Двері вагонів замкнено з-зовні і запломбовано. По недовгому часі дався чути преразливий свист паровоза, і поїзд рушив у незнану в'язням дорогу.

Тепла весняна, хоча безхмарна, але темна ніч царила над словацькою землею густою темрявою, яку дуже мінімально роз'яснювали зорі, що мерехтіли ген високо в темно-голубому небозводі, який переходив в непроглядну чорняву.

Темна ніч перемогла ясний день, і приневолила чесну, змучену цілоденною важкою працею людину до відпочинку, дала ослону злодієві, напувала чаром таємничості душу романтика, перемагаючи пристрасті любови закоханих, розбудила в уяві вбогих, прибитих горем і покривджених людей тужливі мрії про кращий завтрішній день, про кращу майбутність.

А яку ж майбутність мала судьба принести повстанцям, які у замкнених товарових вагонах поїзду гнали в невідому даль, не знаючи навіть найближчої їм тимчасової станції? І хоча їм сказано, що поїдуть у напрямі Моравської Острави, спеціальні середники забезпечення, стосовані чеськими органами безпеки в часі транспорту, родили в уяві підозріння про можливість, що поїзд зупиниться не деінде, як у Польщі. Сама згадка про таку можливість була моторошною, бо кожний упіст здавав собі справу з наслідків того, коли опиниться в руках представників польської влади. А тимчасом поїзд мчав у темну даль, не зупиняючись у своїй дорозі на жодній станції. Паровіз сопів швидко, немов би зі змучення, швидкий рух вагонів колибав ними в оба боки, потрясаючи

живими тілами в'язнів. Колеса вистукували ошоломлюючий такт, переривали рівномірно дику музику хвиль повітря, розбиваного рухом паровоза.

Упісти-в'язні проводили свою незвичайну подорож, розважаючи над своїм сучасним положенням. Здебільша, сиділи на долівці темного вагону, чи стояли, спершись об його стіну, і дискутували над тим, чи можливим є, щоб чехи їх обманули? Лиш деякі з них вірили, що везуть їх до Моравської Острави. Більшість з них була впевнена, що їхня дорога веде у Польщу. В одному з вагонів якийсь упіст висловив думку, що чехи це не москалі, це культурний народ і вони не могли обманути упістів. Вив'язалась дискусія, в якій деякі старались довести цю правду, інші опонували. В куті вагону, спертий об обі стіни, стояв бунчужний сотні "Калиновича" — Микола Шостак — "Лисиця". Він, від першого дня свого полону ані на одну мить не вірив в те, що буде залишений в Чехословаччині. Прислухаючись веденій дискусії, втягнувши поміж затисненими зубами повітря, цмокнувши при тому губами згідно з його привичкою, вмівся в дискусію, і доводив, що той, хто ще тепер не вірить у свою дорогу до Польщі, має дуже небезпечне затьмарення ума, а за кілька годин зустрінє його дуже прикре і неприємне розчарування. Таке забезпечення, — згідно з його думкою, — яке чехи впровадили на час транспорту, не повинно будити жодних застережень щодо напрямку їхньої їзди. Але найважливішим аргументом є те, що зараз чехословацький комуністичний уряд є цілковито підпорядкований Москві і виконує її волю.

Щоб упевнитись щодо напрямку їзди дехто з упістів пробував підійти до стіни вагону і крізь маленьку щілинку між дошками поглянути на двір, але там панувала чорна темрява. Щойно по півночі з обрію поволеньки почав підсуватись блідий місяць, подібний до широкого серпа. І, хтось знову заглянув у щілину, а побачивши місяць, сказав: "Хлопці! Здається мені, що саме тепер ми їдемо прямо на північ". Підійшли інші, і впевнившись щодо гіркої правди, посідали на долівці, затопившись у своїх власних роздумуваннях. Сотенний політвиховник, Антін Філевич — "Бойко", сидючи на долівці і колибаючись на боки під рухи вагону, похиливши голову до рук, спертих об коліна, роздумував над найближчим поганим майбутнім, мріяв про те, щоб ще хоча один раз у житті побачити свою кохану дружину і улюблену над жит-

тя донечку. Мабуть, уже ніколи, — думав він, — не підійде до мене моє дитя, не защебече “татку”, не вдряпається на коліна, не обійме, не поцілує і не зіскачить бистро із колін, щоб розкішно бігати маленькими ніжками довкруги кімнати, втішаючись своїм безжурним дитячим невинним життям, не розуміючи обставин, почуватись безпечною під батьківською опікою.

Сотенний Григорій Мазур — “Калинович”, спершись правим рам’ям об стіну, пригадував собі недавню, але минулу безповоротню, славу минувшину в рядах УПА, зведені бої з ворожими військами, якими він сам доводив, карні акції проти польських цивільних банд, які грабили й мордували українське безборонне населення. Думав він, що сповнив свій національний обов’язок так як зумів, але в недалекій уже будуччині до сповненого обов’язку супроти Батьківщини, треба буде доложити ще власне життя і то на польській шибениці. Що ж за іронія судьби? Маючи зброю в руках, він був паном життя і смерті, так свого власного, як і чужого, але лукава судьба віддала його в руки ворога.

Сотенний Михайло Кучер — “Яр”, передумавши усе своє життя, відколи тямив аж до останньої хвилини, здрігнувшись у сидячій позиції, перехилився в бік свого сусіда, бунчужного “Кудияра”, сперши свою голову на його рамені, але цей останній не переривав йому сну. Всі інші проводили свою погану подорож в різний спосіб. Одні стояли, інші сиділи, легко дримаючи, деякі провадили різні розговори, а то й жартували, що в їхньому положенні виглядало на “гумор в родинній домовині”. Із другого сусіднього вагону дався чути спів пісні: “Рушив поїзд в далеку дорогу”. Це Еміліян Дикий своїм милозвучним і чудовим баритоном, піддержуваний сопраном Івана Пштира, та басами інших друзів, розпочав цю сумну пісню, у якій кохана дівчина проводила і прощала свого хлопця в далеку дорогу.

Тимчасом нічна темрява почала поступово рідшати, наближався світанок чудового весняного поранка, який зачав поволі роз’яснювати чорні тумани ночі, а поїзд змагав усе вперед і вперед, не задержуючись по дорозі, немов би і не мав наміру ніколи й ніде зупинитись.

Хоча й сонце не виглядало ще зза обр’ю, завітав уже радісний і чудовий весняний ранок, проганяючи останні тіні ночі з гірських дебрів і вертепів, коли поїзд звільнюючи по-

ступенно свій біг... задержався. Усі упісти цікаві були довідатись про місце їхнього приїзду, але не всі могли оглянути власними очима місце постою. В одному вагоні кількох підійшли до щілини між дошками вагону, але зразу, крім гористого краєвиду, нічого цікавого не могли побачити. По хвилині одначе завважили щось, що прямо зелектризувало їхні нервові системи, а була це “рогатівка” з орлом, що розпростер широко свої крила, символізуючи загарбницько-імперіялістичний апетит фанатиків “Польські — од можа до можа”.

Хоча на цю можливість були заздалегідь морально приготовані, не могли прийняти цього явища за дійсне, але не було такої сили, яка зуміла б завернути колесо їхнього життя з дороги мук і тортур, а опісля — майже для половини із них — з дороги ненатуральної смерти.

Ці, які власними очима оглядали польського офіцера, відійшовши від стіни вагону з почуттям резигнації, не мали уже потреби інформувати про це співтоваришів, бо усі чули розмову ведену між польським і чеським офіцерами. Було це місце в полі між горами, де залізничний шлях перетинав кордон між Чехословаччиною і Польщею, на південь від Мушини, яка була уже на теренах Польщі.

По поверховній лиш перевірці на кордоні, поїзд рушив з місця й покотився в дальшу дорогу, а докотившись до станції Мушина, зупинився на добре. По короткому часі чеські вояки приступили до відривання вагонів. З голосним гуркотінням відкривались двері, а перед очима упістів-в'язнів стали дві лави вояків. При чеському товаровому поїзді стояла лава чеських вояків, а напроти них, при польському особовому поїзді, складеному з вагонів спеціально побудованих і пристосованих до перевоження в'язнів, стояла лава польських вояків.

Наказано в'язням виходити з вагонів і уставитись в одну лаву, лицем до лави польських вояків. Вийшли усі, але до їхніх рядів не долучено сотенного “Бурлаки” (Ярослав Щегельський), сотенного “Бродича” (Роман Гробельський, трьох підстаршин з почоту сотенного “Бурлаки”, та кулеметчика з сотні “Хріна”, який, правдоподібно, мав брати участь у засідці, в якій згинув польський генерал Кароль Сверчевський. Їх відтранспортовано безпосередньо до Варшави, де й опісля засуджено до кари смерти.

Лава упістів була різномодною під оглядом одностроїв. Більшість з них була зодягнена в чеські військові уніформи, які придбали собі, виконуючи різні порядкові функції у військових касарнях в Кошицях, заки замкнено їх у тюрму, інші мали військові польські чи російські уніформи, а деякі й цивільні вбрання. Ці останні однострої виглядали уже жалюгідно: брудні, обдерті, пошарпані, з повипалюваними вогнем дірамаи, зужиті частинно ще в часі служби в рядах УПА, а опісля в часі великого рейду.

Лавою, лице в лице, станули тепер відвічні вороги, сини братніх слов'янських народів. Одні, і тим разом переможці, представники держави, що у принципі своєї політики від віків ставила загарбництво, поневолення і гноблення сусідніх народів. Другі, переможені знову, представники нації, що від віків зазнає упокорення, неволі і від віків бореться за право на свободу і незалежне життя, за мир, добробут і справедливість у своїй власній хаті.

Одні проти одним стояли і цікаво приглядались собі взаємно, з незміримою силою гніву і ненависти блискучої в очах, а весняне поранне сонічко, що вихилилось було уже понад обрієм, заглядаючи ізза будинку залізничної станції, своїми темними, радісними, життєдайними проміннями, затоплювало пристрасті люті, що мали виявитись у переможців щойно тоді, коли не буде уже свідків сусідньої держави — Чехословаччини. Але, покищо свідки були, то ж і лицарі польського КБВ (Корпусу Безпеченства Вевненчного — Г. Л.) поводитись культурно, а навіть один із них, приглядаючись лаві упістів, нібито здивовано висловивсь: “дивіть, дивіть! Це ж самий цвіт молоді”, а в думці йому майнуло: “і ці молоко-соси наганяли стільки страху аж трьом державам із Советським Союзом у проводі?”. І, подумав хтось з упістів, вчувши... “цвіт молоді”, “хіба не буде у Польщі аж так погано, як ми припускали?”

По перевірці скількості упістів згідно із документами, полагодженні формальностей, та віддачі військових почестей, чеський поїзд вирушив у поворотню дорогу, а упістам наказано входити одинцем до вагонів польського поїзду. Крім них на станції у той час не було нікого.

Стрілець “Муха”, що був перший у ряді, з почуттям тривожної цікавості рушив в напрямі східців вагону, а опинившись в коридорі між переділами вагону, зупинився на

мить, побачивши перед собою польських вояків, уставлених у дві лави. Але на роздумування не стало часу, бо перший із них швидким рухом кулака правої руки вимірив сильний удар у самий шлунок стрільця “Мухи”. По тому ударі, дошкульному фізичному болеві шлунок, товаришив багато більший моральний біль, що впливав із свідомости примусового рабства і неволі, та браку середників і обставин, щоб ставити будьякий фізичний спротив. Зрештою, не було часу на жодну філософію, бо ще стрілець “Муха” не опритомнів на добре від удару в шлунок, коли посипались на нього знова удари кулаків, вояцьких поясів та інших твердших предметів, в які озброєні були польські вояки-конвоєнти. Удари силпались по цілому тілі упістів, справляючи пекучий фізичний біль і моральне пригноблення, спричинюване жорстокою ситуацією, в якій людина мусить затрачувати віру в людину, в її розум, та взагалі в сенс і суть життя людського.

Відтворюючи і по 25-ти роках тільки в уяві образи тих ганебних переживань, стоїмо перед невідрадним питанням — хто, або що це є людина? Знущаючись над іншою людиною з виявами гірш чим звірячого садизму, вона ставить себе нижче рівня якоїнебудь звірини, котра кермується лиш інстинктом. Тож підданому несподіваним, наглим і нелюдським тортурам упісті, час цих тортур видавався нескінченим, хоча тривав він заледви кілька хвилин. По цій “привітальній операції”, стрільця “Муху” втручено до переділу вагону, в якому могло поміститись лиш двоє людей. Як другий, втручений до переділу упав стрілець, якого упісти звали “філософом”, з огляду на те, що він любив висловлювати оригінальні думки і погляди.

По так “культурному” заладуванні у переділі вагонів усіх упістів, польський поїзд рушив звільна з місця, приспішаючи поступенно свій біг, вистукуючи колесами такт пекольної музики, якої слова — в уяві в'язнів — звучали як слова ворожки, що ворожбою проповідує: “на смерть, на смерть, на смерть...”.

Щаслива людина, їдучи поїздом відчуває стукіт коліс як радісний такт, який не лише акомпанує її щастю, але і підносить її почуття внутрішнього вдоволення і радости життя. У хворої людини це саме явище збільшує почуття болю і фізичних терпіль, натомість у людини обезвладненої фізично і тортурованої за її політичні погляди, чи політичну діяль-

ність стає на змаг віра в ідею і слухність справи з хвилимовим моральним пригнобленням, яке вкінці мусить уступити місце для гордості із діла, за яке вона терпить. Так було із в'язнями-упістами, які хоча сподівались, але таки негайно станули лицем в лице з явищем, яке зветься фізичним знуцанням, що наспіло як раптова хвиля океану, яка несподівано сильним ударом заливає палубу корабля, збиває з ніг пасажирів, але вони рятують себе із її обіймів у різний спосіб, а коли вдаряють наступні хвилі, хоча й сильніші, пасажирів є вже приготовані на ці удари, уникаючи їх, або застосовують різні середники оборони перед нищівними силами стихії. Упістам не було куди уступати в сенсі фізичному, але в їхніх істотах витворилась моральна запора, що додавала їм сил, великого гарту духа і волі переносити мужньо усі знуцання і упокорення. І коли ще не устав біль першого удару терору, поступенно відчинялись двері переділів, а з них виходили упісти, щоб піддатись ревізії. В час цієї ревізії мусіли віддати пояси, шнурівки, гострі предмети, і т. п., але насправді це була друга нагода для упістів до ближчого пізнання "лицарських прикмет" вояків-конвоєнтів. Удари в лице, плювання на упістів, безглузде копання, викручування аж до незмірного болю рук, удари в шлунок, в голову, в шию, смагання військовими поясами, куди попало, були лиш проявом безглуздя, сліпої і безмежної ненависти польського шовінізму до українців. Але вже зовсім по звірськи тортурували стрільця "Соловія", якого розпізнав польський вояк, колишній його сусід з Галичини, та лікаря із сотні ком. "Бурлаки" — Гельмута Кравзе, який як німець служив своєю професією для УПА аж до кінця її дій і попав з іншими у чеський полон в часі рейду. Цих двох по "ревізії" принесено до переділів напів притомними, а на їхніх тілах даром було тоді шукати білого місця, бо ціле тіло, включно з обличчям, було зовсім сине, подібне до овоча не зовсім доспілої ще сливки.

Ледве що закінчено "ревізію" у стилі польських конвоєнтів, вартовий почав відчиняти двері і упістів викликано на "розмову" до обивателя капрала. Стрільць "Муха", вийшовши з переділу, спрямував свої кроки в кінець вагону, де на столику сидів капраль КБВ, опустивши праву ногу до долівки, тримаючи в правій руці сукуватий кусень грубого патика, а великим пальцем лівої руки доторкав другого кінця патика, немов би бавився цим мертвим предметом. Біля кап-

раля стояли ще три вояки. Стрілець “Муха”, не орієнтуючись в чому діло, підійшов до столика, на який вказав йому вартовий і станув мовчки. В цю ж мить одержав сильний удар в лице, захитався і сперся від сили удару об стіну. На одну тільки мить майнула в його мозку думка: “добре роблять поляки, що б'ють у дурну маківку, бо не треба було живим здаватись, хоча б навіть чехам”. А один з вояків сказав: “не умієш, бандито, зголоситись обивателеві капралеві?” Випрямившись на струнко, “Муха” почав вимовляти слова зголошення “пане капр...”, та тут сильний удар в шлунок приневолив його до зроблення із своєї постаті коблуга, який був негайно випростований ударом долоні під бороду, який то рух спричинив, що потилиця відбилась від стіни, але все ж таки він ще не знав, за що він був “нагороджений”. Щойно капраль його повчив, що “панув юж шляк графіл, а залишились лиш обивателе і товажише”. Випрямившись на струнко, стрілець “Муха” почав знова зголошуватись, але як кажеться: привичка є другою натурою людини, то ж за першим словом “обивателю” вимовив слово “пане” і знову був “нагороджений” за те ударом в лице. Щойно за третім разом вдалось йому висказати: “обивателю капралю” без слова “пане”, але наступна частина зголошення не була ще згідна з вимогами військового “регуляміну” конвоєнтів. З цієї причини поучено його, перше військовими поясами і палицями, перед ударами яких торгтурований старався заслонитись руками, у висліді чого на руках показалаась кров, а опісля поучено словами про зміст зголошення, яке мало звучати: “обивателю капралю, бандзюр такий то... а такий мельдує послүшне, же банда УПА (з наголосом на першу букву “У” — Г. Л.) зостала “розбіта в хустечке на лево”. Очевидно слова: “розбіта” і “хустечке” заступлено тоді нецензурними словами, яких тут неприлично й повторити. По такому “поученні”, наступне зголошення було добрим, і тоді капраль поставив питання: “за що ти арештований?” “За приналежність до УПА” — була відповідь, яка видно не дуже вдоволила “обивателя конвоєнтів”, бо знову кулак польського вояка зупинився, у швидкому розгоні, на шлунку стрільця “Мухи”, якого негайно поучено, що він був арештований за приналежність до банди УПА, а не УПА. Опісля капраль запитав: “де є твоя рідня?” Відповідь була: “на Україні”. Ці слова, а особливо Україна, мабуть, дуже заболіли самого обивателя капраля, бо швид-

ким рухом копнув підшвою чобота “Муху” в шлунок так сильно, що він повалився на долівку. Вояки помагали “Мусі” підвестись, при допомозі собачого копання ногами, куди лиш попало. Ледве підвівшись з долівки, скатований “Муха” знова повторив, що його рідня виїхала з Польщі на Україну, та тим разом один з конвоєнтів поцілив його ударом кулака у пульс на обличчі і він упав знова на долівку, але цим разом втратив притомність. Як довго тривала непритомність стрілець “Муха” не знав, але коли почала повертатись свідомість, в першу мить по відчиненні очей видалось йому, що польська “рогатувки” з орлом закрутились колесом над його головою, а щойно опісля зрозумів, що з ним сталось. Рештками уже фізичних сил підвівся стрілець “Муха” з долівки, зачувши і зрозумівши, що один з вояків сказав: “дивіть що за завзятий українець”, а капраль ствердив автоматично, що: “України не било, нема і не бендэ”, і казав відпровадити “Муху” до його переділу. Другого потім на “розмову” викликано “філософа”, а опісля по черзі усіх інших упістів. В часі цієї “гуманної розмови”, здається, найгірше тортурованим був сотенний Григорій Мазур — “Калинович” за те, що був сотенним, до чого самий сміливо признався.

А коли стрілець “Муха” повернувся скатований до переділу, самий собі дивувався, що це могло з ним діятись? Ідучи з Чехословаччини, тривожився дуже про свою власну і усіх друзів судьбу в руках представників польського людського війська, а під впливом першого удару терору, опанувало його враження духового пригноблення, яке зараз абсолютно не існувало. Місце страху і тривоги зайняла мужність, стійкість духової рівноваги, відвага ставлення чола ворогові, в сенсі моральної і духової постави, навіть у так безнадійних обставинах, та завзята впертість і постанова витривати все лихо. Фізичні тортури додали йому сил і наснаги до майбутньої витривалости в часі допитів, на яких він рішив нікого не зрадити, навіть за ціну власного життя. Котрий це вже раз виявилась оця українська завзятість в обличчі непереможних невольничих обставин? Фізичні тортури, замість зломити духа колишнього воїна УПА, спричинили величавий зріст самозапертя і постанови мовчати, а якщо вже говорити на допитах, то лиш те, що не може шкодити іншим упістам, чи цивільним одиницям, які за співпрацю з УПА могли б попасти у пекло польської людської “демократії”.

Коли “філософ” повернувся, а радше приволікся до переділу, “Муха”, хоча самий побитий немилосердно, глянувши на нього, запитав: “Ти, мабуть, філософував з Антками (так упісти звали польських вояків — Г. Л.), що так щедро тебе частували?” “Філософ”, немов би з повними кишнями свіжих яєць вільно займав своє місце на лавці при закратованому, матовому віконці, а впевнившись, що його кости одягнені тоненькою шкіркою, опинились на властивому місці, заговорив: “заплатять вони ще за те!”

Так... так, відповів “Муха”, обходяться з нами як дикі звірята. І за що? — немов би питав самий себе?

Задля “братньої” любови до нас, цідив крізь зуби “філософ”, з надміру цивілізації, пролетарського інтернаціоналізму, якого гасла обіцяють усім свободу і рівні права, а виходить на те, що ... Може “філософ” був би сказав ще дещо оригінальнішого, але в коридорі вагону рознісся голос: “хлопаки! Бандеровці достали юж обяд?” “Єще не — обивателю поручніку”, відповів інший голос, а перший повторив: даць їм обяд!”

**

Будучи ув’язненими по вісім і більше місяців у Чехословаччині, упісти були фізично виснажені і виголоджені, бо порції харчів і їхня калорійна вартість були дуже мізерними. З огляду на сильну посуху в 1947-ому році, в Чехословаччині обов’язувала тоді система приділу харчів на картки, то в’язні брались у рахубу як останні у сфері живих істот. На одного в’язня приділювано на одну добу 175 грамів хліба. На снідання одержував в’язень 90 грамів хліба і чорну, заварену воду, яку звали кавою. На обід — пів літри “полефки” (зупи — Г. Л.), що в 100-літровому баняку було видно дно, та два “кнедліки”, що були найчастіше, або бараболя з рештками кінського м’яса, або з американських консерв. На вечерю — 85 грамів хліба з водою, званою “полефкою”, прикрашеною чотирьома крупами, або капуста з бульбою, яку з огляду на надзвичайну kwasоту, mimo докучливого, постійного голоду, не усе можна було їсти.

Упісти були уже виснажені і несамовито голодні, обідаючи одну добу назад у чеській тюрмі, бо перед виїздом з Кошиць не вечеряли, тому що капуста була несмачна і так сильно kwasна, що кожному кривила губи як дуже гарячі соняшні проміння, пригріваючи довго, викривляють форму старих лемківських ходаків. Але, коли до слухових органів упістів дійшла вістка про обід, нервова система передала сигнал до зна-

рядів травлення, а залози почали самочинно витворювати слину, яка звогчувала суху і пекучу, з нервових переживань, устну яму. Порожні шлунки, що прилипли аж десь до плечей, віддихово стиснулись, спричинюючи голодовий біль, а разом деяке нервове відпруження організмів змасакрованих людських тіл.

Нетерпеливо чекаючи на обід, упісти і цим разом мусили дуже розчаруватись. Коли відчинились двері одного з переділів, звідти дались чути тупі удари та відголос несамовито жалісних зойків і стогонів. А тимчасом вартовий заповів у всіх переділах, що упісти зобов'язані є цілий час вдивлятись у прозірне очко у дверях, а коли завважать, що заволочка прозірки підвелась, негайно повинні станути на струнко.

По тій інформації, наказі, “філософ” висловив думку, що, мабуть, польські конвоєри ще не скоро досягнуть вершка своєї цивілізації, бо в розгнүзданому сліпому садизмі не знайшли ще заспокоєння своїх “лицарських прикмет”. У тому моменті відкрилась прозірка, чого вони оба не завважили. Відчинились двері, а в них станув високий, сильно збудований фізично, мужчина зодягнений в уніформ підпоручника, тримаючи у правій руці великий металевий ключ. З самого зовнішнього вигляду обличчя не важко було збагнути, що той офіцер КБВ, це типовий форналь, що прямо з панської стайні авансував на офіцера, а досягнувши шабля так “високої” влади не розумів абсолютно суті цієї влади, то ж не міг нічого іншого стосувати супроти безборонних в'язнів, як тільки те, чого навчився у стайні між худобою. Цей драб, увійшовши до переділу, запитав упістів, чи їх не обов'язує наказ ставати на струнко? “Муха” почав відповідати, що вони не завважили відкриття прозірки, але підпоручник не дозволив йому докінчити і вдарив його ключем у ребра. Удар був такий сильний і болючий, що спричинив мимовільний стогін удареного. Таким самим ударом польський офіцер почастував і “філософа”, наказуючи йому, вдарити в лице “Муху”. “Філософ” не виконав цього наказу і при тому завзято мовчав. Підпоручник наказав зробити те “Мусі” відносно “філософа”, додаючи: “ти йому покажи як бандерівці уміють бити”. Хвилинна, зловісна мовчанка... і тверда, груба лапа польського офіцера-драба сильним ударом в лице повалила з ніг “Муху”, який присів під ударом на лавці. Наступний удар був подарований “філософові”, а ще по кількох “богатерських вчинках” цього рода стосовно обох

упістів, підпоручник скомандував: “на лаву” і “під лаву”. На цю команду оба упісти мусіли одночасно входити на лавку, або ховатись під лавкою. За неодноразове і нерівномірне виконання команди, упісти одержували копняки, або інші удари, а тому що команда “під лаву” була фізичною неможливістю з огляду на брак місця під лавкою на двох людей, підпоручник копав чоботами упістів, куди попало за те, що не ховали своїх тіл під лавкою.

Налюбувавшись дещо того рода “культурною” розривкою, підпоручник вийшов на коридор, а оба упісти відітхнули одночасно з полегшою, вважаючи, що вони одержали уже свою “пайку обіду”. Та підпоручникові видалось, що це замало, бо зараз по хвилині заглянув у прозірку, але упісти знова не завважили цього, маючи запрятані думки подіями останніх хвилин. І, знова відчинились двері і знова знуцання з командою: “на лаву” і “під лаву”.

А коли по другому побитті, перерва тривала кілька хвилин довше, “Муха” завважив: знаєш що “філософе”? Ми є таки дурачки! — коли ховались під лавку, треба було голови туди пхати, нехай би “товажиш” підпоручник копав у “потилицю”.

“Потилиця” тут ні причому, але голова винна, тож нехай і терпить — відповів “філософ”, але коли втретє підпоручник увійшов до переділу, оба упісти ховали під лавкою побиті й покалічені голови, виставляючи “австрійський фронт” на представника “польської людової владзи”. Та ум культурного офіцера не поняв значення цієї демонстрації, а тільки додавав йому апетиту до виявлення своєї власної безмежної глупоти.

**

До переділу “Мухи” і “філософа” підпоручник уже не повертався, але зойки і стогони в інших переділах не вгавали ще довго, витворюючи враження, немов би усі темні пекольні сили спряглись з метою любуватись садистичними ексцесами супроти людей, які відважились були піднести руку проти зграї бандитів, які замість правди сіяли все і всюди брехню. Вони свободу людини реалізували в невилічній рабській системі, незнаній в історії людства аж до часів московського комунізму.

Бо різні тирани світа поневолювали народні маси, доводили цим масам “правду” про свою вищість, ніби дану їм над природними силами та про нищість раба й невилічника, створе-

ного тільки для покірної служби й вигоди пана. Московські “червоні царі” голосили святі ідеали людства як принципи народовластя, а на практиці створили рабсько-невільничу систему. В тій системі безмежна і абсолютна влада належить у дійсності горстці людей, які п’ють кров народних мас, немов п’явки, а на службу яких станули загони несвідомих, злобних і негуманних людей імперії, званої Советським Союзом.

**
*

По так званій “обідовій операції” вартовий заповів в’язням тишину, а разом замовкли відгуки катування, стогони і зойки, що були виявом нелюдських терпінь, спричинених жорстокими методами знущань. У в’язнів наступило нібито нервове відпруження, але ще довго вони мусіли відчувати дошкульні фізичні болі.

**
*

Стрелець “Муха”, сидів на лавці, а свою голову тримав коло стіни розхитаного вагону, прижмутив очі, і роздумував над цією трагедією, яку мусіли ми всі пережити з присуду лукавої судьби. В таких обставинах тільки сильна віра в слушність справи, боротьби за свободу для українського народу, та у вищу, надприродну силу — Бога — додавали духових сил, щоб перетривати те, що “люди спричинили людям”.

**
*

“Філософ”, як, правдоподібно, й усі інші үпісти-в’язні, мабуть також роздумував над цими проблемами, бо по хвилині мовчання зачав “філософувати” на тему сенсу життя людини. Не зважаючи на те, що “Муха” не розкривав очей, він говорив, що сьогоднішній ступінь розвитку людства, який люди звать цивілізацією, не є нічим іншим, як найвищою стадією варварства. Бо хоча б подивитись ось на цих “антків”-конвоєнтів, то виразно видно, що вони вирости із звірячого світа настільки, що випрямили свій хребет і потраплять ходити на двох лапах, у відрізненні від четверо-ногих сотворінь. Людина, як розумне сотворіння ще й по сьогоднішні часи у своєму бутті спирається не на розумі, але на правах, які правлять звірячим світом, заховуючи засаду поборювання сильнішим слабшого, нікчемнішим і хитрішим — дурнішого. Силу людського дару, який зветься розумом, людина не використовує для творення добра, загального добробуту, миру й справедливости, але для

видумування й витворювання середників масового знищення і заглади та способів гноблення слабших — сильнішими.

**
*

“Муха”, не звертаючи зразу уваги, почав прислухуватись висловам “філософа” і дивувався тим, що у голові “філософа” родяться такі думки, які йому видаються навіть логічними, але ніколи не родились в його мозку. І “Муха” сказав, що ці погляди, якщо є правильні, то відносяться рівнож і до нас, українців.

Це правда, сказав “філософ” і продовжував далі свій монолог, немов би і не звернув уваги на останні слова “Мухи”. Ось нам закидають бандитизм — говорив він — і звуть нас “горлорізами”, бо ми станули до боротьби в обороні належних нам прав у власній хаті, застосовуючи у нашій визвольній боротьбі такі роди зброї, які ми самі могли здобути у ворога. Ті, які нам закидають бандитизм, самі досягнули вершин варварства, мордували нас, мордували наших дітей, старців і жінок ножами й колами, косили нас усіх пострілами кулеменів, гарматними стрільнями і модерними бомбами. Ті “культурні” людові поляки розривали наше тіло в куски, відрубували руки, ноги й голови, тортурували по тюрмах і таборах, мільйонами знищували голодовою смертю і позбавляли волі безпощадно “переселеннями і “виселеннями”.

Стосування в сьогоднішніх часах масових середників знищення і загальної заглади, у їхньому поняттю це “культурний і цивілізований спосіб”, мордування невинних людей для збереження свого “братерського і гуманного” панування над іншими. І де ж тут глузд? — питав самий себе “філософ” і відповідав: глузд є в тому, що визвольна, чи оборонна війна є війною святою. Нападений має повне природне право боронитись, а напасник, поневолювач, ведучи війну для поневолення інших, незалежно від того як “високо культурну, гуманну і цивілізовану війну” він не вів би, така війна є варварством, а при сьогоднішній военній техніці це вершок всіляких проявів варварства. Правда була, є і буде за нами, незалежно від способів і методів та насилення брехливої пропаганди, голошеної нашими сусідами-загарбниками, які виливають на нас помії, бо вони нічого іншого робити не вміють, хлещуть помії з чужого “цебрика”.

Бачу, сказав “Муха”, що польські “виховні” методи зробили своє “діло”, бо ти розговорився, як старе подерте про-

стирало. Прецінь і в рядах УПА були різні люди, — свідомі й менш свідомі, добрі і погані, шляхетні і садисти, патріоти і зрадники, як, наприклад, колишній окружний господарчий референт “Вишинський” (прізвище: Гамілко, ім’я — правдоподібно — Степан — Г. Л.), який, коли був на високому пості в підпіллю, працював для большевицько-польської розвідки, а за найменшу провину, а то й взагалі без провини, наказував своїх підвладних розстрілювати, або вішати. За те, що селянин-українець не хотів був віддати для вояків УПА російської військової шинелі, він доручав розстріляти дядька, та на щастя, в тому випадку, виконання цього наказу не потрапило на такого “патріота”, як він самий. А сьогодні цей самий “Вишинський”, як розказував мені один селянин, що був в’язнений поляками за співпрацю з УПА, наложив на себе уніформ польського підпоручника УБ (Ужонд Безпеченства) — Г. Л.) і плював у лице в’язненим упістам, показував полякам тих, яких належить знищити, та знущався над упістами в собачий спосіб, деколи перевершуючи і поляків — як звичайно зрадник і безхребетник. Ось тобі і “правда” — закінчив “Муха”.

Тут розмова на мить перервалася, бо незабаром відчинились двері переділу і вартовий-капраль запитав, чи упісти не з’їли б чого? Маючи вже дуже поганий досвід з “обідом” упісти мовчали, але капраль пропонував, що може принести хліба, якщо котрийсь із упістів дасть йому щось із гардероби чеського військового уніформу.

“Муха” не мав нічого у запасі, а його напів цивільний одяг світив лиш дірами, але “філософ” погодився на пропозицію капраля, і віддав йому дві пари військового білля. А коли капраль замкнув двері, віддаляючись від них, “Муха” спитав “філософа”, що він віддав, а той, шуткуючи відповів, що дав капралеві дві пари підштанців і дві, — вибачте, — сорочки. Чи не стачило б одної сорочки? — запитав в той самий спосіб “Муха”, але “філософ” відповів, що йому “на шнурок” вистачить те, в що є одягнений.

За хвилину повернувся капраль з пів бохонцем хліба, який віддав упістам, додавши до цього по три цигарки на кожного. Даючи це упістам радив, щоб нічим не журились і заглибоко цього всього не переживали, бо й це промине. Мовляв, у минулому році з полоненими упістами бувало багато гірше? А коли капраль залишив упістів самих, замикаючи двері, “філософ” обізався, що і між поляками є добрі люди, як

ось цей капраль, що не знущався над в'язнями, але ще й потішав їх і піддержував на дусі. Одначе на дискусію не було більше часу, бо упісти, розділивши хліб докладно на дві половинки, взялись його їсти, немов голодні вовки. З'ївши хліб, закурили цигарки, яких нікотина приправила у їх голови завороти, а поїзд гнався неначе в скаженілих дроганнях, везучи в'язнів до призначеного місця .

Ім призначено було йти ще далекою і тернистою дорогою на “українську Голгофту”, почерез концентраційний карний табір праці у Явожні, в'язницю Монтелюпіх у Кракові, підземелля УБ в Ряшеві і Люблині, карні тюрми у Перемишлі і Люблині, та на кінець, майже половина з них пішла на шибеницю, а залишеним “вспаняломисьльне” при житті — центральні карні тюрми в Голеньові, Вронках, Штумі та інших місцевостях. В тих часах людова Польща була одною “центральною тюрмою” для всього населення, а зокрема для українців. Але дальша дорога упістів — це інший відтинок тернистого шляху, яким доводиться йти по сьгоднішній день поневоленому, але нескореному, славному українському народові.

**

“Відгребуючи” дещо у клітинах мозку, відтворив я деякі прізвища і псевда упістів, яким присвячений мій спомин та деякі їхні присуди. Відомо мені, що на еміграії у західному світі проживають деякі колишні вояки УПА, яких прізвища є подані у понижчому списку, отже бажаним було б, щоб саме ці колишні упісти доповнили (або справили можливі помилки — Г. Л.) названий список, віддаючи тим самим пошану і поклін помордованим нашим друзям.

1. Ярослав Щегельський — “Бурлака” — кара смерти.
2. Роман Гробельський — “Бродич” — кара смерти.
3. Антін Філевич — “Бойко” — кара смерти.
4. Григорій Мазур — “Калинович” — кара смерти.
5. Микола Шостак — “Лисиця” — кара смерти.
6. Михайло Кучер — “Яр” — кара смерти.
7. Іван Пштир — кара смерти.
8. Микола Лиско — кара смерти.
9. Степан Цюра — “Лемко” — кара смерти.
10. Еміліян Дикий — кара смерти.
11. Горонь — кара смерти.
12. “Грицько” — кара смерти.

13. "Хмара" — кара смерти.
14. Вовк — "Голий" — кара смерти.
15. "Соловій" — кара смерти.
16. "Вігер" — кара смерти.
17. Орест Ярош — кара смерти.
18. Мар'ян Вуйчик — "Кукса" — кара смерти.
19. Михайло Грицько — "Дніпро" — кара смерти.
Заввага! Останіх трьох (ч.ч. пор. 17-19) помилувано.
20. Іван Марущак — "Верба" — досмертна тюрма.
21. Петро Мороз — досмертна тюрма.
22. Михайло Босак — досмертна тюрма.
23. Василь Гұла — "Дубовий" — досмертна тюрма.
24. Юрко Раб — досмертна тюрма.
25. Емільян Демон — "Дуна" — досмертна тюрма.
26. Михайло Федчак — "Чумак" — досмертна тюрма.
27. Антін Коцан — досмертна тюрма.
28. Степан Фешанич — "Сорока" — досмертна тюрма.
29. Володимир Боднар — "Голуб" — досмертна тюрма.
30. Степан Каблаш — "Гарасим" — 15 років важкої тюрми.
31. Василь Куций — досмертна тюрма.
32. Славко Кметь — досмертна тюрма.
33. Михайло Вархола — досмертна тюрма.
34. Володимир Войтович — досмертна тюрма.
35. Іван Лико — "Богдан" — досмертна тюрма.
36. "Скала" — досмертна тюрма.
37. Григорій Кузьма — досмертна тюрма.
38. Теодор Явіляк — досмертна тюрма.
39. "Кудияр" — досмертна тюрма.
40. Гельмут Кравзе — кара смерти.
41. Микола Курдiban — "Чиж" — важка тюрма.
42. Степан Сивий — "Довгий" — важка тюрма.
43. Петро Торган — "Шабля" — важка тюрма.
44. Осип Филип — "Степ" — важка тюрма.
45. Осип Сенечко-Головатий — "Богдан" — важка тюрма.
46. Дмитро Голош — "Голод" — важка тюрма.
47. Іван Сорока — "Співак" — важка тюрма.
48. Володимир Андрусечко — важка тюрма.
49. Володимир Худик — важка тюрма.
50. Володимир Книш — важка тюрма.
51. Лев Книш — важка тюрма.
52. Михайло Возний — важка тюрма.

53. Микола Терепенко — важка тюрма.
54. Осип Черник — важка тюрма.
55. Станислав Блюй — важка тюрма.
56. Михайло Янко — важка тюрма.
57. Петро Мощиц — важка тюрма.
58. Іван Мощиц — важка тюрма.
59. Михайло Грицковян — важка тюрма.
60. Михайло Стиранка — важка тюрма.
61. Дмитро Комарницький — важка тюрма.
62. Віктор Турко — важка тюрма.
63. Василь Гуда — “Павло” — важка тюрма.
64. Осип Мильчак — важка тюрма.
65. Степан Явірницький — важка тюрма.
66. Рйопка — важка тюрма.
67. Станиславський — важка тюрма.
68. Пиріг — важка тюрма.
69. Зубенко — важка тюрма.
70. Мазур — “Голуб” — важка тюрма.
71. “Михась” — важка тюрма.

В числах 41 — 71: найменший присуд — 10 років важкої тюрми.

Дівчата - уністки

1. Ольга Ханас — “Офелія”.
2. “Катруся”.

Двадцять п'ять років в історичному розумінні це короткий час, хоча часом важливий у добрі чи трагічні події, але у житті людини це довгий етап існування і боротьби за життя. Багато дечого затерлось уже у пам'яті, тимбільше, що не було змоги утривалити всього “за гаряча” на папері.

Гарасим Лемко

З НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТИ

Тому біда, що розуму нема!

Якби ми вчилися так як треба, то і мудрість була б своя!

Коли ти робив мало, не кажи, що ся не удало.

Усі на цім світі, Адамові діти!

З великою мудрістю не йди між люди, бо грубих банкнотів не міняють всюди!

Не розпитуй дуже, що тобі робити, сил своїх спитайся та берись до діла!

Був сорок п'ятий. Дзвін
завзятий

Про кінець війни голосив.
Раділи люди. Радів і я.
Раділа лемківська земля.

Наївний тоді ще був я.
Не знав, що йде в Бескид
загибав.

Не знав, що йде до нас руїна,
А вона швидким кроком йшла.

Війна зроджує і прогрес.
Війна зродила героїв.
Вони зібрались найважливіші,
В рогатих шапках
настрашніші,

Щоб Лемківщину
сплюндрувати,
Відвізних газдів розігнати,
Бо вільний лемко в своїй хаті
Не дав Польщі Людовій спати.

Як тільки «жолнеж» власть
дістав

Шинель запнув, штик
наставляє —

Бідного лемка з рідних гір
Вже в сорок п'ятім виганяє.

А сорок шостий вже приніс
Для Лемківщини сум
знищення,

Як збройні сили гнали людей
В ясир — в обійми виселення.

І знали люди, що їх ждуть
В Україні голод, колгоспи.
Коли у вагони сідали,
То веселої не співали.

На Україну виїхали
Люди з Рудавки і Яселка;
Їх же видала геська влада
На суд поляка і москаля.

Перед вигнанням, каже
батько —

Хотіли люди дзвін сховати.
З дзвіниці спустили на землю,
Щоб в їй нутрі зберігати.

Не всіли. Надїхало військо.
Всіх любителів свого дзвона
В зотири вітри розігнало.
Тих, що зловило, не пускало.

Сорок сьомий. Яселко пусте.
В Рудавці жменька лиш
людей.

Батько і мати збереглися,
Діти й собака коло хати.

Недостріляна військом жінка
Прийшла сюди з Мочанце.
Не було там живої душі,
Два лиш сини — гарні
молодці.

Ходім Гаврани, — каже
батько,

Клизте ще, хто силу має .
Треба сховати рідний дзвін,
Він же на нас там гекає.

Пішли. В землі своїй дорогій
Славний свій дзвін схоронили.
— Лежи нам, дзвоне, в

непогоду,
Як прийде гас — вернись до
нас.

Не встерегли. Підле око
Обманця-старця підозріло
І на поліцію донесло,
І рід свій й дзвін свій зрадило.

Поліція. Кажіть, де ваш
дзвін!?

Не було ради. Сказали.

По середині стоїть Степан Дупляк, від ліва його дружина — Зузана, а зправа — теща Текля Езуско. Стоять діти — Анна і Михайло.

Фото: Рудавка Яслиська, повіт Сянік, 1932 рік.

*Жаль стало в серцях
Рудавган, —
Це ж скарб великий їм
вкрали.*

*Цей сум побазив командант
Із Яслиської поліції
— Ми не беремо на все дзвін.
Він ваш. Буде дзвонити в нас.*

*Повернуть люди — віддамо.
І повісили на костьолі.
Донині дзвонить у Яслиськах
— Жертва вандальської
сваволі.*

*І свідок. Він вам розкаже,
Про нарід любий, вірний свій;
Як плюндрували Лемківщину
Польські герої з-під Берліну.*

Герої слабих не воюють
І безборонних не вбивають.
Дітей і жінок не кривдять,
Майна їм не відбирають.

А горстка людей у гробх
хатах

Без зброї твердиною стала.
Польська Людова свої полки
Аж до Рудавки вислала.

Правда. Чудо тут не сталося,
Хог без арешту й покарання,
В концтабір Явожно заслання
І в нас не обійшлося.

Мусила Польща Людова
Медалів копичю роздати,
Щоб українців до ноги
Із Лемківщини вигнати.

Польська гужина. Помор'я.
Чотирнадцять років неволі.
Чотирнадцять років
упокорення.
Чотирнадцять років
сподівання.

І не плакали ми за нею,
Як йшли в дорогу, за океан
І в Америку і в Канаду,
Де воля всім, воля і нам.

Роки летять. Син батьком
став.

Скоро пігнуть діти титати
Про ганьбу двадцятого віку —
Руїну Лемківщини велику.

Дзвін пам'ятаю мов у сні,—
Дзвонив на перемогу.
Дзвін пам'ятаю я у сні,—
Дзвонить в польській неволі.

Несеться ехом у Бескидах
Його голос пророгий.
Він нагадує про минуле,
Жене багатьом сон з озей.

А може і день той іде,
Бо голос дзвону кличе.
Вістку в Бескиди свою шле
І перемогу віщує?..

М. Рудавський

Єжи Гарасимовиз

НА ЛЕМКІВСЬКЕ КЛАДОВИЩЕ

Ось кладовище
буряном заросле
одне поруб
по хрестах повалених
зи бурелом
святого дерева
ось кладовище лемків
в Злоцькім
Щавнику
Лелюхові
сплять на підлозі
вже давно спорохнявілій
без хреста над головою

сплять
Никифори
Пилипи
Гарасими
осінь тільки
свіжку осету
їм палить
лист шумить
вінком
диявол непотрібний
вовком у гущавину тікає.

Переклад з польської
Остана Лапського

ЗАМУЧИЛИ ОТЦЯ ОРЕСТА ВЕНГРИНОВИЧА

На весні у 1947 році природа приносила у зворах Лемківських Бескидів нове життя. Дерева почали розвиватись, а деякі з них уже розвилися, сади завіттали, а трава зеленню одна перед другою росла, наче на дріжджах.

Населення тих прекрасних українських гір Лемківщини, яке заховалось і не було насильно вигнане на схід, кінчало веснувати і думало, чи засіяний ними хліб зможе спокійно зібрати з поля і його з Богом спожити. Зрештою, так все думали наші спокійні лемківські газди і газдині за прадідівських часів, а також і за нових часів.

Направду, в ту незабутню весну 1947 року, після досить гострої зими збудилася зі сну вся карпатська природа, яка давала нове життя, а люди тих прекрасних гір потішали себе, що все буде по Божому. Та ворог — окупант тої української землі Лемківщини, комуністична Польща також «пробудився», але не на те, щоби да-

Блаженної пам'яті о. Орест Венгринович, парох у Команьчі, замучений садистами з війська людової Польщі.

вати життя, а на те і тільки на те, щоби відбирати життя від мирного населення Лемківщини, лемків, а їхній дорібок грабувати.

Того, чого не потрапили зробити німці за час окупації Лемківщини, то комуністична Варшава без жодного вагання dokonala варварства найвищого щаблю, над тим безборонним населенням Лемківщини.

Ось одного соняшного дня тої весни 1947 року, підводами (возами) навала грабіжників та убийців з польського комуністичного війська з боку Ославиці — Радошиці переїздила через Команьчу у напрям Чистогорба і Вислока Великого. Коні і вози, якими їхало польське людове військо були пограбовані від українського населення Лемківщини.

В селі Команьчі, це військо зупинилось на «короткий» час, щоби для себе «здобути» від господарів ще більше майна. Вони дали грабували в господарів коні, вози і худобу, а над мирним населенням знущалися. Грабіжники не обминули приходство команецького пароха о. Ореста Венгриновича.

Понад сотня тих польських людових «героїв» загналися на подвіря приходства і почали випроваджувати коні і корови зі стаєн. Деякі з них зближались до приходства. Син о. О. Венгриновича побачив, що польські людові вояки не обминуть і хати, вискочив через вікно в сад і почав прямувати в напрямі потоку Скородного. У ту хвилину побачили його польські вояки і без ніякої остороги з автомата посипали по ньому стрілами. Він упав на землю мертвий, а кров молодого юнака потекла потоком.

Польські «герої» такі були врадувані своєю здобиччю, що знищили-замордували «ворога», того невинного молодого хлопця. Відтак зайшли на приходство і силою випровадили з мешкання о. Ореста Венгриновича на подвіря. На подвірю польські вояки дістали наказ від свого «довудци» Міхальського поставати в коло, а о. О. Венгриновичеві наказано у тому колесі польських «героїв» бігати довкола. Отець Орест Венгринович зпочатку говорив, що він тут у нічому не винуватий, а якщо польські вояки думають, що він є у дечому винуватий, то щоби його віддали під цивільний сув. Як звичайно, польський «довудца» Міхальські розумні слова о. О. Венгриновича не вислухав і негайно наказав своїм «жолнежам кидати камінням» на священника.

Польські «герої» регулярного війська під «довудцтвом Міхальського», понад сотня їх, кидати камінням на священника довго. Кидали завжди в голову, аж о. О. Венгриновича повалили з ніг на

Загальний вид на село Команьча, горішнього кінця в сторону долишнього.

землю. Відтак, ще кільканадцять тих бандитів скочили з ногами на о. О. Венгриновича, а відтак взяли його і вкинули до горючої стодоли, де о. О. Венгринович у горючій стодолі, мученицькою смертю закінчив своє священниче життя. Худобу і коні, що були власністю о. О. Венгриновича зрабували і з тою здобиччю, після «бойового» вчинку подались із рештою пограбованою здобиччю від команецьких господарів у напрямі Чистогорба і Вислока Великого.

Так у дійсності виглядала «перемога» польського регулярного війська, над о. О. Венгриновичем і його сином, що нагадає нам часи Джінгіс-Хана.

Насправді, чого не могли зробити підчас окупації — Австро-Угорщина, панська Польща і гітлерівська Німеччина, то комуністична Польща перевищила всіх попередніх окупантів. Протягом довголітнього перебування Лемківщини під чужим пануванням її населення зазнавало всіляких утисків і лиха, але такого лиха, як зазнало тепер від теперішнього окупанта, комуністичної Польщі, історія ще не записала.

В. Майкович

Іван Златокудр

Н И К И Ф О Р

Криницький
Лемко
Живописець
Лемківський Прометей
Що
Таємницю казково-райдужних світів
Чудотворним
Лемківським святим
Викрав
Щоб малювати людям райдужне царство
ялин
церков
хрестів
Лемківський Прометей
Життя своє
Мов хрест важкий
По лемківській
по землі святій
ніс
Тугу в найвно-мудрих огах
німих
ніс
Криницький
Лемко
гародій
По лемківській
по землі святій
пройшов
З костуром сукатим
у долоні — руці
жилавій
Що якже ж райдужно-барено
говорити вміла

Д-р І. Гвозда

НЕ ДАМО ПРОПАСТИ ЛЕМКІВСЬКІЙ ПРАВДІ!

Промова голови ООЛ д-ра І. Гвозди, виголошена на Зустрічі з новоприбулими українцями з Польщі 14 жовтня 1972 р. в Пасейку, США, і 4 листопада 1972 р. в Торонті, Канада

Тридцять два роки тому “Лемківський Дзвін”¹⁾ помістив інтерв’ю співробітника “Нового Часу” П. Смереканича зі Львова з д-ром Левицьким, редактором “Народної Волі” в Америці, Скрантон, Па. В перших словах інтерв’ю Смереканич сказав: “Пане Докторе, хочу з Вами поговорити дещо про лемківських емігрантів в Америці... Я є лемко з Ясельщини й інтересуюся моїми братами за океаном”. “Я є лемко”! Що за почуття гордості відчувається в словах українського редактора, який приїхав до Америки, щоб зустрінутися з представниками української еміграції, як також і з своїми земляками і, між іншим, повідомити, що, як він заявив: “...від нового року наше Видавництво “Українська Преса” видає окремий орган “Наш Лемко”, присвячений лемківським справам”. І справді, хто б не гордився. Лемкам присвячено окрему газету! Адже ж довкола неї зорганізуються люди, які Лемківщину найбільше люблять і її найбільше знають. Треба бути лемком, щоб уявити собі радість тих наших земляків, які від давних часів старалися щось для свого народу зробити, а що напевно було не легкою справою.

Багато є причин, які складаються на те, що так тяжко щось для нашої вужчої батьківщини зробити. Та найважливішою з них, уважаємо, є ми самі. Адже ж знаємо, що село, чи місто, складається з поодиноких господарств і мешканців. Вони будуть такими, якими будуть люди в поодиноких домах; вони будуть багатими, бідними, культурними, чи некультурними, залежно від того, як зуміє себе повести кожна родина зокрема, чи жителі даного будинку, або камениці. Очевидно, що

---

1) “Лемківський Дзвін” — “Про велику Лемківську еміграцію в Америці”, ч. 1, січень 1940 р.

члени родин, чи жителі камениць повинні собі взаємно помагати. Щобільше, всі вони, чи їх представники, повинні разом сходитися і плянувати щось для майбутнього даного міста, чи села. Одначе, з притиском треба підкреслити, якщо кожна родина, чи жителі даного господарства, самі не подбають про порядок у себе, то не тількищо ззовні буде майже неможливо комусь цього зробити, але й ціла громада з цього приводу буде терпіти.

Коли наш земляк Смереканич запитав д-ра Левицького: “Що доброго, Пане Докторе, можете сказати про лемків в Америці?”, то цей почав вичисляти:

1. Вони є підставою українського життя в Америці, якнайчисленніша частина цілої української еміграції...

2. Лемки в Америці дали почин до оснування Українського Народного Союзу... Першими основниками УНС були робітники-лемки, що переважно працювали при найтяжчих роботах у копальнях вугілля, або при топленні залізної руди. Лемки в переважаючій мірі причинилися до заложення других обезпеченово-підмогових установ, а саме: “Провидіння” й “Українського Робітничого Союзу”.

3. Під цю пору одинокі лемки є головною пружиною й душею всіх українських товариств, належать греміяльно до організацій, платять точно вкладки, приходять на збори організацій, до яких належать.

Не знаємо, що наш земляк подумав про своїх братів, почувши так багато про те, що лемки зробили, і в тому часі роблять для загально-українського добра української еміграції в Америці. Можна підозрівати, одначе, що він міг подумати, що те все, що д-р Левицький вичислив — це дуже похвальна поведінка його земляків за океаном. Проблема лише в тому, що вони, лемки, як ті кепські господарі, весь свій час віддавали для своїх співжителів, чи співгосподарів, але себе самих занедбали, щоб пізніше піти, так би мовити, на жебранину.

“Лемківський Дзвін” з цього приводу далі писав: “Не улягає сумнівові, що свідомі лемки є щирими патріотами та щедрими жертводавцями на всякі загально народні потреби, але коли ходить про саму Лемківщину, то ті самі лемки “патріоти” уживають цілком іншої тактики. Ті самі лемки... на поклик своєї організації стають раптом глухими та німими. Ті самі лемки... для потреб Лемківщини замикають свої кишені на три спусти.

— Ті самі лемки “патріоти”, що своїми рядами виповнюють всякі організації й носять тягарі вдержання їх — цураються своєї питомої організації.

— Ті самі лемки... для своєї питомої організації в Америці являються гробокопателями”.

Далі “Лемківський Дзвін” дуже стривожено писав, чи радше, ставив риторичні питання: “І чому ж це так?”.

Чи мали ж би лемки встидатися свого походження?.. Чи мав би лемко соромитися своєї матері, що його на світ привела, тому тільки, що вона лемкиня?.. Чи може лемки думають, що коли їх... хвалять й... гласкають, то їм вже самим не треба нічого робити для себе...

Та газета закінчила своє дорікання лемкам такими словами:

“Коли українська лемківська іміграція в Америці хоче тішитися даліше доброю опінією своїх братів і чужих, то окрім виконування загально народних обов'язків мусить також подбати і про себе та про свою блищу батьківщину”.

Треба з натиском тут підкреслити, що ми є за тим, щоб зробити максимум для загально-української справи. Але зокрема в цю пору, лемки мусять доказати свою зрілість, бо інакше допускаються найстрашнішого гріха, який нарід може поповнити: із заложеними руками приглядається своїй загибелі! Якщо це станеться, то ніхто нам цього ніколи не простить, — так ті лемківські одиниці, які після нас ще залишаться, як і нащадки українського народу. А загибель нашої Лемківщини стається, бо ми протягом майже сорок літ нічого не навчилися, а поступаємо супроти себе самих не як брати і сестри, а дещо гірше як супроти чужинців-ворогів. Часами навіть тоді, коли іншим ми радо вислужуємося, перед ними викручуємося, напевно, за лише одну соту цього, що нам дали б свої люди, а й за що інші нас респектували б. Бо, як каже стара приповідка: “Свободу не можуть дати люди людям: Свободу має тільки той, хто сам собі її здобув”. А, зокрема тоді, як ця друга стара мудрість каже: “Ти відрікаєшся свого народу, а ще хочеш, щоб тебе люди шанували?”.

**

В днях 6-8 жовтня 1972 р. відбувся 11-ий Конгрес УККА, організації, статутним обов'язком якої є допомагати всьому українському народові, де він не був би. Ви знаєте що? Після своєї трирічної каденції, при своїх звітах, ніхто ані одним слів-

цем не згадав про допомогу українцям в Польщі, чи навіть в якомусь іншому місці. А треба знати, що в системі УККА є такі українські центральні організації, як Запомогові-Братські (4), Професійні (10), Релігійні, Культурно-освітні і Гуманітарні (9), Наукові (2), Фонди, Фундації (1), Жіночі (3), Молодь-Студенти (8), Ветерани (7), Політично-ідеологічні (11), інших (6). Разом понад 60 центральних організацій, але ані одна досі не поцікавилася депортованими зі своїх рідних земель українцями в Польщі. Хоч чимало писалося, наприклад, про недолю кримських татар, які хотіли б вертатися назад на українські землі, на Крим.

А тепер скажіть, скільки наших лемків працює по тих центральних організаціях різними посмітjохами, сторожами, “бартендерами”, куховарами, чи навіть й малими секретарчиками, а скільки віддають вони грошей на всі ті організації? От так собі, як то в нас казали, якийсь “бараба”, чи якась організація, якою провадять якісь “бараби”, знайдуть собі сотню, чи дві лемків, а ті їм оплачують їхній прожиток і їм вислужуються, та ще й мовчать, а то часто ще й своїх земляків, як евнухи, стараються “за роти тримати”.

Дорогі Земляки, я до вас говорю щиро, бо, мабуть, вже останній раз до вас говорю як голова нашої Організації. А, хто, як хто, а голова, на мою думку, повинен сказати своїм членам, як і решті землякам, правду, — так як її бачить, бо інакше він би їх обманював, впроваджував свідомо в блуд.

Я вам хочу при цій нагоді також сказати, що не всі ваші брати і сестри служили лише другим, а своє занедбували. Найкращим доказом цього є документ — “Посвідка Інкорпорації Організації Оборони Лемківщини Західньої України”. 10 серпня 1936 р. в Елизабеті, Н. Дж., тринадцять лемківських мужів заінкорпорували цю Організацію, завданням якої є (для точності подаємо цей документ з оригіналу в англійській мові):

“To associate and organize the Ukrainians in America, particularly those of Lemko birth or parentage who acknowledge Lemkiwshchyna to be a part of the Ukrainian territory, for the purpose of rendering moral and financial assistance to Ukrainian institutions, organizations, groups and individuals in Lemkiwshchyna”.

“To organize, direct and maintain local branches, groups or committees in various cities in United States for the purpose of furthering the above enumerated objects and, through appropriate lec-

tures, literature and social contacts, to educate and enlighten the Lemkos in United States in the Ukrainian culture, history, traditions and national ideals”.

Артикул 4, того ж самого документу, також каже, що: “The corporation shall also have power to conduct its business in all its branches, have one or more offices and to hold, purchase and convey real and personal property in all States of the United States, and in all foreign countries”.

Ясно і недвозначно, що ООЛ було засновано в США, як і в інших країнах (засновано, або плянувалося заснувати), тому, щоб давати моральну і фінансову допомогу українським інституціям, організаціям, групам і одиницям на Лемківщині. Рівнож, засновники ООЛ вважали за відповідне організувати до цієї Організації всіх українців, а зокрема родженців, чи кровно пов’язаних з нами, українцями, людей, з тою лише передумовою, що вони мусять визнати, що Лемківщина є частиною України. Очевидно, що ті люди, які нам кажуть, що справу Лемківщини під сучасну пору треба залишити на той час, коли буде вільна Україна, — коли то вона сама відбере Лемківщину від Польщі і прилучить її до себе, статутowo не могли б бути членами ООЛ. Статутowo, член ООЛ мусить визнати, що Лемківщина є невідлучною частиною України. Цей статус треба обороняти і помагати тим організаціям та інституціям, які з такою нашою позицією солідаризуються, її обороняють. Щобільше, нашим природним обов’язком є всіма нашими засобами Лемківщині допомагати, — в сенсі добрих вислідів, а не лише декларативно. Ми, українці, взагалі, а українці з Лемківщини зокрема не сміємо не старатися реалізувати те, чого навіть і комуністично-людова Польща не заборонила включити в статут “Українського Суспільно-Культурного Товариства”, 1964 р., Розділ III, 7, е, де написано, що “Метою Товариства є... розвивання і плекання регіональної культури, а особливо культури лемків...”. До речі, як дивно, коли Польща, яка лемків біологічно і культурно викінчує, але разом мусить признати, що є “культура лемків”, що вона є “регіональною культурою”, та що є лемки, взагалі. Натомість, не тільки що українське суспільство так у західньому світі, як і поза залізною занавісою, справу Лемківщини воліє промовчувати. А найгірше те, що така велика маса лемків, — дітей тої землі лемківської, душевно самі змиршавіли і її відреклися.

Не помагаючи українській землі і українцям з Лемківщини, ми потураємо найбільшій брехні польської людової Польщі, яка хоч для внутрішньої консумпції признає сяке-такє існування лемківської проблеми, а для зовнішнього вжитку пише ось які ганебні нісенітницї, яких повинен встидатися кожний нарід, який має бодай трохи почуття гонору:

"The valleys of the upper San, the Wolosatka and Wolosate, the Wetlina, Solinka, Oslawa and Oslawica, were inhabited for centuries by a peaceful and industrious people. In the western part of the Polish Bieszczady range they were called the Lemkos... (T)he Ruthenian mountain folk... having lived a long time with the native Polish people, their customs and even their psychological make-up had become transformed in the most essential traits. A Ruthenian married a Polish girl, a Pole took a Ruthenian girl as his wife. And so through generations the populations of virtually every village of the Bieszczady were of mixed Ruthenian and Polish blood...

...(T)he Second World War... continued in the Bieszczady Mountains two years after it had ended on all the other fronts. At that time 110 villages and settlements with about 20,000 farmsteads were turned into ashes and rubble. The war finally ended in the autumn of 1947.

The surviving population was resettled, according to individual desire, in the U.S.S.R. or in the northern and western territories of Poland".²⁾

Що за перфідність! Якщо це правда, що між лемками в горах, а поляками була аж така велика любов, що лемки в наслідок того винародовилися і стали поляками, то чого ж ті "поляки-лемки" не залишилися в горах, щоб даді в любові з поляками жити, а "добровільно" виїхали до ССРСР, або на північні і західні польські території, "одзискане земе". Та світ немає часу шукати, де є точна правда. Як йому буде потрібно, то бере, що йому попаде під руку, щоб довідатися дещо про справу. Ми мусимо мати свої матеріяли для чужинецького світу, щоб протиставитися негуманному польському комуністичному урядові.

---

²⁾ Roman Izbecki, Tadeusz Suminski, **In the Bieszczady Mountains**, Interpress Publishers, Warsaw, 1968, pp. 10—11.

Ті, які приїзджають до США і Канади на постійне перебування, мусять собі здати справу з цього, що ми — старші емігранти — в цих країнах попрацювали, і працюємо тяжко, але не виключно тільки для себе. Багато з нас є свідомими і щирими лемками-українцями, і щиро хочемо нашій Лемківщині допомогти. ООЛ є на те, щоб допомогти цілій Лемківщині, всім лемкам, а тому всі лемки повинні до неї вступити, (та не лише лемки!), її допомагати піддержуванням її, а тим самим допомагати собі, як лемкам, а зокрема собі як українцям з Лемківщини. Ми вас вітаємо і запрошуємо як рідних братів обнятися з нами, поділитися хлібом і сіллю, але й поділитися з нами спільним горем нашого спільного нещастя, та трудом, щоб йому протиставитися, — щоб лемкам і Лемківщині допомогти стати гідною частиною вільної і соборної України.

М. К. Дзевановські видав книжечку, “Сльонск Опольскі”, Рим, 1945. Цікаві є засади, які автор вилічує, на основі яких поляки мали змагатися за Сльонск з німцями:

“Перша правда: ми є поляки.

“Друга правда: поляк полякові — братом.

“Третя правда: щодня поляк служить народові.

“Четверта правда: віра наших батьків є вірою наших дітей.

“П’ята правда: Польща наша мати — про матір не вільно говорити зле.

“Близька є для Сльонска година справедливости”.

**

Я думаю, що і ми маємо право на свої правди, на основі яких ми змагаємося за правду про українську Лемківщину і наших, як називала їх “Сурма”³⁾, інтернованих братів у Східній Пруссії, як також і на цілому Закерзонні. Але залежить від нас самих, чи про нашу правду хтось буде знати, чи ні. А нашою правдою є питання нашого бути, чи не бути! Так довго, як ми живемо не дамо її загинути. Так нам, Боже, допоможи!

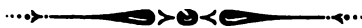
3) Сурма, “Акція W”, ч. 15-16, грудень 1949, стор. 1-2.

Михайло Грушевський

ДО ЧОГО ЗМУШУВАНО УКРАЇНЦІВ У ЛЬВОВІ З КІНЦЕМ XVI СТ.

З православної сторони так вичисляли кривди, які їм приходилося терпіти у Львові від католиків: Міські власті кличуть їх попів перед свій суд і за неставлення беруть до в'язниці братчиків. Наказують попам приносити їм до дому якісь дарунки. Забороняють попам переходити через ринок з св. Тайнами до хворих зі засвіченими свічками і в ризах. Не дозволяють нести мертвих через ринок з процесією по обряді грецької віри. Не дозволяють ходити в свята з процесією, з хрестами з міської церкви на передмістя. Дітям з грецької школи не дозволяють "ніяких ремісій", забороняють їм у Вербну неділю іти через ринок з квітами і співанням "осанна в вишніх". Школярів, убогих "мендиків" (прошаків) б'ють по вулицях, затягають до своєї школи й там збиткуються. Убогих жебраків наших випихають з домів своїх. Набігають в ночі на нову братську церкву, що будувалася тоді, нищать інструменти, паскудять навіть на олтар. Не приймають православних до ремесла, забороняють їх визволити з науки. Русинів, що служать у католиків, примушують ходити до костела, впихають їм м'ясо в рот під час посту, мордують за те, що вони ходять до своєї церкви. Зведених на католицтво, коли б хотіли вернутися назад до своєї віри, мучать, мордують і до в'язниці дають. Змушують святкувати свята по новому календарю. В свята по старому календарю витягають на роботу господарів і челядь, беруть кари і саджають до в'язниці. З катедри костельної і на ратушу перед всіма називають нас поганями й хулять наші святині церковні; забороняють дзвонити в нашій церкві відповідно до наших порядків, а в свята нового календаря не дозволяють дзвонити скорше ніж вони піchnуть.

(Культурно-національний рух на Україні в XVI-XVII в.)

Лемко з Волі

ПОЛОЖЕННЯ УКРАЇНЦІВ В ПОЛЬЩІ ОЧИМА НАЙНОВІШОГО ЕМІГРАНТА

Від Редакції: Можна сміливо написати, що дотепер на еміграції в західному світі не було ще так детально опрацьованої статті-праці про положення українців в Польщі, як це зробив Лемко з Волі. Очевидно, це псевдонім молодого українця, студента, який приїхав недавно з Польщі на північно-американський континент. Ця праця була зачитана на зустрічах українців з Польщі — в Пассейку, США, 14 жовтня 1972 р. і в Торонті, Канада, 4 листопада 1972 р. Поміщаємо цю статтю-працю в оригіналі, без ніяких змін.

На тему життя українців в Людовій Польщі можна б говорити багато та написати не одну книжку. Тема ця дуже широка, скомплікована і трудна до написання, хоч би й з огляду на брак матеріалів, які нероздоцільно скриває польський комуністичний уряд.

Ціллю моєї статті не є вичерпання теми, а тільки кинути дещо світла на “добročинність” Польської Народної Республіки для української національної меншини, максимально розпорошеної по цілій території краю.

Польська влада державна, яка б вона не була, від історичних часів починаючи аж до сьогодні, все відносилась ворожо до нашої національності, все думала або про найбільше використання “народу темних хлопів”, або про його знищення. Боротьба з українськими гайдамаками, чи іншими українськими повстанцями, чи також брутальне виселення лемків з їхньої Лемківщини, українців з Посяння, Холмщини і Підляшшя мало ту саму ціль: винищування української людини.

Правда, вже тепер польська адміністрація починає знову переконувати, що в Польщі нема української проблеми, нема лемків, нема взагалі українців.

Наскільки в історичних часах ліквідовано тільки найактивніший елемент, тобто учасників виступів проти польських колонізаторів, то в 1945 — 1947 роках “демократичний” (читай — кривавий) уряд Людової Польщі, наслідуючи методи

Сталіна і Гітлера, рішив знищити всіх українців, що опинились в межах польської держави.

Починаючи акцію "Вісла" 27 квітня 1947 року насильним вивезенням лемків та всіх українців Закарпаття на так звані "земі одзискане", поляки в протязі двох місяців замінили на довгі роки рідні землі, а Лемківщину передовсім, в одне велике опустошене цвинтарництво, у велику руїну, де тільки дикий звір відважився від часу до часу заглянути. За подібні злочини цілий світ натаврував Гітлера і Сталіна, а кривавих ватажків польського уряду, відповідального за цей геноцид, хто засудив? Хто станув у нашій обороні? Не зробила цього Москва, бо все робилось за її згодою, її благословенням і поміччю, ні Радянська Україна, ні Лондон, ані теж Вашингтон. В обороні виселенців із Лемківщини та інших потерпілих земель нічого не зробив ані Комітет Українців Канади, ані Український Конгресовий Комітет Америки, ні теж політична ані заробіткова еміграція націоналістичного чи демократичного напрямків. Ні одним словом ніхто не промовив у нашій обороні, хоч усе діялось на очах цілого світа. Ще до сьогодні наша рідна Лемківщина чекає на своїх правовитих господарів, бо польські тюремники, таких також доцільно там поселяють, не є в стані її загосподарювати. Польський уряд не дозволяє повернутись лемкам на їх рідну, соняшну Лемківщину, хоч у тім році минуло вже 25 літ від того геноцидного акту Людової Польщі. Як самі теперішні польські історики стверджують, принциповим завданням злочинного вивозу лемків з їх селищ, було плянове їх винищення, асиміляція та денаціоналізація. Згідно з тим пляном, українців розпорошено майже по цілій території Польщі. З сімнадцяти воевідств Польщі, наших людей поселено в одинадцятьох від кілька до кількадесять тисяч, і то в той спосіб, що вигнанців з одного села було спрямовано до різних сіл, повітів, а також воевідств, доцільно розділяючи навіть найближчу родину. Число жертв польського вигнання, різні статистики різно подають, переважно від 150 до 250 тисяч, дотримуючись традиції применшування національних меншин. Самі ж українці в Польщі вважали, що є їх 300 тисяч, або більше. До речі, докладне число виселених знає тільки польське міністерство внутрішніх справ, але в його інтересі є мовчати в тій справі, щоб не робити алярмів.

Розвиток національної свідомости серед лемків, перед самим виселенням був уже на задовільному рівні. Велика в

тім заслуга ОУН та УПА, бо побіч бойових завдань проти польських окупантів треба було вести усвідомлюючу роботу зі залишками і москвофільства в деяких закутках Лемківщини. Завдання було трудне, тому що під австро-угорською, а пізніше під польською окупацією, лемки були позбавлені можливостей освіти, а тим самим своєї інтелігенції. До того кожний з окупантів доцільно накидав лемкам поняття: русин, руснак, лемко, українець, поляк, австріяк та інше, щоб люди самі не знали, до якої національності вони мають себе зачислити. Після другої світової війни лемки вже такої проблеми не мали, — знали всі, що вони становлять частину одного великого народу — українського.

Опинившись на вигнанні, серед українців свіжа була пам'ять про визвольну боротьбу, про світлу картину нашої найновішої історії 1942—1947 років. Це допомагало їм протиставитись методам брутальної асиміляції. Польські “специ” від українських справ опрацювали, на їхню думку, модерний плян найшвидшої асиміляції нашого населення. Завдання не видавалось таке трудне. Найбільш активний український елемент вигинув у боротьбі за свободу, або був запроторений в польські концтабори, населення було максимально розпорошене по цілій Польщі і не мало жодної змоги контактуватися. До того позбавлено 300-тисячне українське населення всього, що свідчило б, що ще живуть українці, тобто політичні, культурні і допомогові організації, українське шкільництво, церкви, газети, книжки і т. д. На поміч урядові пішли польські шовіністичні науковці, які використовували псевдонаукові докази і через пропаганду оголошували, що лемки — це ніхто інший, тільки поляки. Усіма можливими способами ведено широку кампанію застрашення нашого розпорошеного населення. Хто відверто признавався до своєї української національності, того трактовано як злочинця, а запитання “ілесь заржнов полякуф” або вислів “Ти бандеровцу” було на щоденнім порядку. В той спосіб в ментальності наших людей створювалось почуття кривди, ненависти, жалю, а деколи й нижчости. Люди, щоб непотрібно не наражатись на дискримінацію, почали скривати свою національну приналежність. Те, що писав один з читачів до редакції “Нашого Слова” (Віктор Поліщук) — Я теж не признавався до своєї національності протягом 12 років (1946—1958 — примітка автора). А тепер признаюсь, хоч дехто дивиться на мене вовком”¹, можна віднести до більшої

частини нашого населення в Польщі. Аналізуючи ситуацію в Польщі і обставини, в яких живуть українці, така поведінка є цілком зрозуміла. Як тяжко жити в неволі серед ворожо настроєного суспільства, без надії на яку-небудь поміч та зміну, — знає найкраще той, хто мав нещастя в польським ярмі жити. Великого упокорення зазнало і далі зазнає українське населення в Польщі від тих поляків, які повернулись до Польщі з підсоветської України. Вони віддавна виявляли жорстоку ненависть до нашої національності, вважали себе за панів, потомків польської шляхти, а українців за бунтівничих хлопів, для яких не щадили пониження та переслідування. Всю свою ненависть до Радянського Союзу тепер переносять на українців, з якими випало їм жити по-сусідському на території Людової Польщі.

Хоч держава й партійна адміністрація не жаліли коштів ані енергії, щоб швидко зденационалізувати українців, ситуація в Польщі пересувалась часто в іншому напрямі. Проти бажань влади, наше населення боронилося, кріпило сили єдності та окремішності. З дня на день всі очікували на рішення, яке дозволило б їм повернутись на рідні землі. Панував стан тимчасовості, одні других підтримували на дусі.

В 1956 році дочекалися тільки того, що вільно їм було поїхати і побачити свою прекрасну батьківщину, Лемківщину тощо. Це однак не була та сама батьківщина, та сама Лемківщина, яку колись змушені були покинути. Побачили знищені церкви і зарослі кущами цвинтарі, не одному лемкові краялось серце, порівнюючи минуле з теперішнім. Тільки одиниці дістали формальні дозволи повернутись на рідну землю.

Ціле українське населення під Польщею можна поділити на три головні групи: перша найбільш численна, а відтак найбільш національно свідома. Вона й є пропагатором праці на рідній культурній та політичній ниві, плекає гасла національної свідомості і єдності, бере активну участь у культурному житті в рамках УСКТ, — звертає велику увагу на виховання дітей і молоді в дусі інтересів нашої рідної нації. Згідно з гаслом “тримайтесь тільки свого”, не узнає мішаних вінчань, бо знає, що це смертельна загроза для нашого національного “бути чи не бути”. Звертає увагу також на те, щоб якнайбільше нашої молоді здобувало освіту та виростало на свідомих і відданих справі правди та справедливості українських інтелігентів. Одначе умови, в яких живуть українці в Польщі спричи-

нюють те, що та група людей постійно зменшується. Це процес повільний, довгий, але перманентний.

Той відсоток людей, які зневірилися у краще майбутнє, становить другу групу людей. Після виселення, численно невелика, з бігом часу побільшується. Справами рідної культури цікавиться мало, а цілу свою енергію спрямовує на здобуття матеріальних вигід. Підтримує думку: “де ліпший хліб, там ліпша батьківщина”. Зайнята щоденними справами, не ставить здецидованого опору процесові асиміляції, уподібнюється до середовища, в якому перебуває. Мішані подружжя допускаються досить часто, а це автоматично становить втрату для нашої нації. Переважаюча більшість вживає своєї рідної мови серед своїх, бере участь у вечерницях та інших українських імпрезах та святах, але тільки як консумент. Мало консеквентна і свідома в справах національних, неактивна у культурному житті в рамках Українського Суспільно-Культурного Товариства, а захланна і спритна в справах матеріальних, не представляє собою такої вартости, як перша група.

Найбільшою опікою польської влади тішитись маленька численно третя група, яка відверто асимілюється. Людей тої групи вважають, як і вони себе, — вже за поляків, різниця тільки в тому, що їх предки виводились з українського роду. Думаю, що чим далі в майбутнє, тим більше та група буде побільшуватись коштом першої і другої групи українського населення в Польщі. Державна влада та партійна адміністрація будуть все робити, щоб цей процес прискіпити.

**
*

Рік 1956 слід вважати за зворотний для життя українського населення в Польщі. В тім році комуністична Польща, що, дозволяючи створити Українське Суспільно-Культурне Товариство (УСКТ), офіційно визнала існування української меншини в Польщі. Від того часу життя нашого населення нероздільно зв'язане з Товариством, його успіхами і невдачами. Мотивом дозволу польського уряду не була ані безінтересовна поміч українцям, ані, тим більше, нагло зроджена любов польської адміністрації до нас. Це польські “специ” від українських справ рішили застосувати найбільш модерну методу денационалізації українців в межах своєї держави. Від віків послугуючись хитрістю і підлістю, польський уряд і тоді задумав, як каже прислів'я “зловити дві ворони за хвіст”. З одної сторони виступити як оборонець українців, а з другої — українськими

руками знищити їхню національну ідентичність. Створюючи УСКТ, поляки числили на такі користі: цілковите підпорядкування собі того Товариства, а тим самим цілого населення з інтелігенцією включно, протиставлення евентуальним підпільним націоналістичним українським організаціям; через УСКТ оголошення і розширення комуністичної пропаганди на наше противне комуністичне населення, виховання української молоді в дусі інтернаціоналізму і любови та пошани до польської нації; поставлення себе в ролю добродійця, який дозволяє плекати українську культуру і виконання московського наказу щодо якого не маємо жодних сумнівів. Стільки користей за одне, за дозвіл обмеженої діяльності плекати рідну культуру.

Вже від 1950 року в таких місцевостях як: Зелена Гора, Кошалін, Варшава, Бані Мазурські та в інших, діяли осередки української культури, в дуже звуженім засягу. Як доносила польська тайна міліція “на зібраннях” у тих осередках дискутовано та інтерпретовано деякі явища і рішення державної влади щодо українців з негативним наставленням до Польщі. Була обави, що більш жорстока контролі і евентуальні репресії можуть перемінити такі осередки в національні, підпільні організації. Контролювати їх було б неможливо. А ще до того уряд вспів переконатись, що заборона якої-небудь діяльності українців не тільки не прискіпує, а опізнєє їх асиміляцію, бо вони починають творити твердий спільний “мур” проти поведінки ворожої Польщі. Рішено, що найкраще для держави буде спрямувати активність українців в одне корито, де і керування і контролі не будуть дуже трудні. Дійсно, контролі УСКТ не є трудна. Вистачить, що в ній працює кількох агентів міністерства внутрішніх справ і всі інформації про Товариство, активних членів та ціле українське населення впливають до державного уряду в міру потреб. Початково уряд справді помагав в праці УСКТ, щоб воно з’єднало собі якнайбільше членів і прихильників, щоб всі думали, що дійсно полякам залежить на розвитку української культури. Дві промови мали розвіяти непевність недовірок, яких лишилось ще багато: міністра Ярославського на 1-му З’їзді УСКТ, 17 червня 1956 року, який сказав: “Уряд і Партія глибоко розуміють українську національну справу і зроблять все, щоб поступово і в міру можливости виправити кривду там, де її заподіяно”² і міністра внутрішніх справ (В. Віха) з 12 серпня 1956 року: “Важливим і постійно здійснюваним завданням міністерства внутрішніх

справ є боротьба з деякими явними чи прихованими фактами національної дискримінації”.³

Наскільки контролювання УСКТ не завдавало владі багато труднощів, настільки керування українцями було чимраз трудніше. Найбільш активні члени УСКТ, які встигли зайняти відповідальні становища швидко переконалися, що виконання “ласкавих вказівок” державної влади, які були наказом для них, то нічого іншого, як тільки зрада власної нації, швидша її денационалізація. Будь-яке протиставлення адміністрації, офіційне чи неофіційне, спричиняло біду тим діячам, а наслідки були такі, що партія викидала їх з Товариства, що робить і до сьогодні. А ось, що писав на цю тему один з партійних членів УСКТ, правдоподібно, польський агент: “Ці націоналістичні і дрібноміщанські елементи провели фронтальну атаку проти активних членів партії в Товаристві, проти деяких членів Президії Головного Правління і “Нашого Слова”. Політична і ідеологічна хиткість деяких членів Президії і Головного Правління та неприборкане зухвальство недобитків українського націоналізму виявились на Другому пленумі Головного Правління 6 грудня 1956 року. Тим націоналістичним і невідповідальним елементам вдалося в деякій мірі загальмувати на деякий час властиву роботу Товариства... При допомозі (читай — з наказу — примітка автора) партії та прогресивного активу в Товаристві, який розумів об’єктивне положення української національності в Польщі і врахував в своїй роботі політичну і економічну ситуацію в державі, вдалося усунути впливи ворожих елементів на зміст праці Товариства”.⁴

Це ствердження яскраво вказує на те, що той націоналістичний елемент, то переважаюча більшість членів УСКТ, які з відданням працювали для добра свого народу. А ті члени, яких поперла партія, це ніхто інший, тільки її агенти. За тим самим промовляє також те, що протягом двох років 1956—1958 було звільнено або звільнилось аж 10 секретарів у 8-ох Воевідських Правліннях, а ще більші зміни були в Головному Правлінні, де партія всі справи перейняла в свої руки.⁵ Відразу також на першому З’їзді міністр Ярославський окреслив завдання для УСКТ і сказав: “Важливим завданням Товариства буде поборювати залишки націоналізму, дбати про атмосферу взаєморозуміння і цілковитого довір’я між польським і українським населенням”.⁶ З того видно, на чому так залежало

полякам. Вони були настільки перфідні, щоб від українців вимагати “цілковитого довір’я”, хоч самі нас вічно зраджували. Мали ще сміливість щось такого вимагати. Справді їх фальшивість не має меж. Коли б вони хотіли поборювати, а не підсилювати свій власний тупий шовінізм, як це роблять досі, то це, очевидно було б корисним для обох народів. На це їх однак не стати.

Свідомі члени УСКТ, а таких було і є більшість, утрудняли як тільки могли, антиукраїнську політику Польщі. Тому то партія в 1961 році рішає максимально обмежити працю УСКТ і в той спосіб доказати, що українці в своїм Товаристві не мають нічого до говорення. Початковий період, роки 1956—1961, це час найбільш успішної культурної праці УСКТ.⁷ Він показав, що та праця не йде по думці уряду і партії. Приходить гострий курс проти нього і у висліді спадок активності Товариства. Не думаю, щоб після 1961 року партія задумала цілком ліквідувати цю організацію. Що поляки її потребували, то це Товариство ще не виконало наложеного на нього завдання. Свою акцію апаратчики влади розпочали від поважного зменшення і так скромненької фінансової допомоги Товариству⁸, далі ліквідували українську різногалузеву виробничу кооперативу “Дружба”, щоб не дозволити на незалежність Товариства в економічній площині⁹, примусили Головне Правління до розв’язання повітових правлінь УСКТ. Це була найбільш болюча втрата і для організації і для цілої української громади.

Польща є поділена на адміністративні частини: громади, повіти і воевідства. Найбільше значення має для селянина повіт, бо там майже всі справи можна полагодити. Повітове місто становить центр життя цілої околиці. Таким чином Повітове Правління УСКТ відограло велику ролю в житті нашого населення, яке в 90% живе по селах. Після ліквідування тих Правлінь, широкі маси українського селянства опинились поза межами Товариства, бо до воевідства, то назагал є задалеко їхати, треба втратити багато цінного часу, не на завжди вигідну подорож. Польській адміністрації тоді вже залежало на тому, щоб якнайменше число українців брало активну участь в діяльності УСКТ, до якого і так основна маса українців мала вже довір’я. В наступнім етапі поляки припинили працю українського шкільництва, поважно обнижено число пунктів навчання рідної мови. Не знати, чому також так наг-

ло припинено кількість приїздів до Польщі культурних ансамблів з Радянської України? Можливо, що це була робота Москви, трудно однак це доказати. В 1967 році відбувся четвертий З'їзд УСКТ, наслідки якого корисно вплинули на Товариство і українську громаду в Польщі. Товариство поважно зміцніло молодими кадрами, випускниками українських шкіл. Зараз після З'їзду, УСКТ організувало Фестиваль Української Музики і Танцю. Досі відбулися чотири такі Фестивалі. Діячі Товариства здають собі справу, що їх праця в організації цілком залежить від комуністичної партії та уряду, а кожна спроба діяльності, чи інтервенції в іншій ділянці ніж культура, — приносить їм тільки негодування партії. Польща дозволила створити УСКТ з думкою про те, що корисного те дасть для неї.

Треба сказати об'єктивно, що набагато більше Товариство принесло користі українському населенню, як передбачували чи бажали собі польські опікуни. Основні користі це: плекання рідної культури, традиції, навчання рідної мови, виховання в душі любови до Батьківщини, навчання історії нашої поневоленої України, хоч часто фальшованої, та інше. Наше населення обдарувало УСКТ великим довір'ям, зверталось до нього в усіх справах, мало надію, що воно буде його успішно боронити. Воно й закликала Головне Правління, щоб консеквентно домагалось від уряду і партії прав для українців, а всі справи, щоб якнайскоріше полагоджувало. Українці в листах давали Товариству та "Нашому Слові" свою повну піддержку.¹⁰ Про те, що організація виконала велике завдання і досі ще виконує, свідчить участь української молоді в житті УСКТ від 1967 р., після четвертого З'їзду. Ця молодь, це переважно випускники українських шкіл або польських шкіл з українськими клясами. Виховані згідно з духом комунізму, патріотичні і активні, вміють користати з усіх комуністичних гасел для добра своєї нації. В разі потреби інтерпретують пропаганду комуністів з якнайбільшим успіхом для полегшення ситуації українців. Вважають, щоб добре діяти в організації, треба належати до домінуючої партії, бо це не утруднює, а навпаки помагає в праці. Підкреслюють вони, що на модерний режим з його методами, конечно треба протиставляти модерною поведінкою з застосуванням також модерних антирежимових методів. Завдяки існуванню УСКТ, свідомо молодь має можливість у межах визначених її статутном, активно працювати на ниві плекання рідної культури.

Аналізуючи календарі Товариства з літ 1967—1972, можна дійти до висновку, що ситуація в ньому стабілізується. Шкільництво менш-більш вдержується на однаковому рівні, зміни персональні не є вже так часті і раптовні, як були колись. Однак видно, що польський уряд ігнорує Товариство, не дозволяє йому на виконання ряду рішень прийнятих з'їздами. І так четвертий З'їзд УСКТ обняв всі постанови в 29 точках, а ось деякі важливіші:

“Точка 9 — Розпочати старання в справі створення постійного естрадного ансамблю УСКТ.

Точка 11 — Вжити заходів з іншими товариствами національних меншостей в справі створення в ПНР видавництва нац. меншин.

Точка 15 — ...вжити заходів в справі передачі української програми з центральної радіостанції.

Точка 16 — Існуюче при Головнім Правлінню УСКТ пересувне кіно перетворити в знаряддя організаційного та ідеологічного впливу на населення.

Точка 17 — Вжити заходів створення українського ліцею в Ольштинським.

Точка 27 — Подбати про організацію українських таборів для дітей і молоді, щоб могли вчитись рідної мови.

Точка 29 — Звернутись до міністерства культури і мистецтва ПНР в справі запрошування більшої кількості художніх ансамблів і театрів з УРСР”.¹¹

До речі, більшість постанов IV З'їзду УСКТ залишилась на папері, не виконана, бо Польща відмовила свого дозволу на їх реалізацію. Це правда, що уряд ПНР робить з українським населенням переважно те, що хоче, а властиво те, на що дозволяє йому Москва. Офіційно однак українці в Польщі мають рівні права з поляками, очевидно, з точки зору “польського права”. Параграф 69 Конституції Людової Польщі, виданої в 1952 році і актуальної дотепер признає всім національним меншинам в Польщі однакові права в усіх галуззях державного, культурного, політичного і господарського життя. На тій основі артикул 273 і 274 кодексу карного Польщі передбачує кару до 5 років в'язниці, і кару грошову за зневажання меншости в Польщі.¹² Слід сказати, що право діє в суспільстві, а не в абстракції і яке є настроєння до даної проблеми суспільства, так згідно з тим діє право. Про наставлення польського суспільства до нас, всі добре знають. Поляки

так інтерпретують право, що воно підтримує їх інтерес, а нам приносить тільки упокорення. Кожний випадок заскарження за невластиву поведінку та домагання виправдати кривду закінчується ствердженням, що ось відізався український буржуазний націоналізм. У початковому періоді діяльності УСКТ, представник партії виголосив пропагандивну промову і сказав, що "Партія рішуче протиставляється всяким проявам національного шовінізму, поборює всякі прояви дискримінації по відношені до громадян національних меншостей, стоїть на становищі пошани повної рівності громадянських прав, незалежно від національності, забезпечує їм умови вільного розвитку і культури на рідній мові і повної участі в державно-му, громадському та політичному житті".¹³

Скінчилось, як завжди, тільки на виголошенні промови, а в практиці все лишилось по-старому. Українське населення було і є далі дискриміноване. Це є в інтересі партії, бо в той спосіб багато наших людей не признається офіційно до своєї національності, щоб не наражатись на переслідування. Той факт пробував змінити IV З'їзд УСКТ, але без більших успіхів. У його постановах читаємо далі, щоб "...звернутись до компетентних установ з пропозицією проаналізувати шкідливу діяльність деяких представників римо-католицького клеру на Ряшівщині і до міністерства внутрішніх справ про збільшення дотації на розгортання діяльності УСКТ та в справі повторного повідомлення місцевих органів влади про правове становище і працю з українською меншістю в ПНР".¹⁴

Щоб Товариство забагато не зміцніло, уряд розповсюджує спеціальні поголоски серед нашого населення, що в ньому працюють переважно агенти советського КГБ і польської тайної міліції. Це є перфідний фальш, бо поза кількома дійсними агентами, основна частина діячів УСКТ, це найбільш віддані передові люди, які працюють для його добра в тяжких умовах, з посвятою, за що нагороджують їх тільки упокоренням і зневагою урядові службовики. Ми можемо критикувати Товариство, але мусимо зрозуміти одне, що воно віддає великі заслуги для українського населення в Польщі і що працює серед ворожого суспільства, одвічних ворогів української національності.

Проблемою номер один для УСКТ, після його створення, була справа повороту нашого населення на свої рідні лемківські та інші землі. Всі масово звертались до Товариства в

тій справі. Характеристична є wypowiedь одного з активніших його членів, Йосифа Бака, який писав: "Росли наші надії, проте росли між людьми і тенденції повернення на місце народження... Селяни домагались, щоб УСКТ полагоджувало справи повернення. На зборах говорилось про повернення, факти дискримінації, напливали скарги, про творення гуртків люди не хотіли говорити. Справа повернення вимагала рішення центральної влади, а покищо Товариству треба було здержувати нетерпеливих від нерозважного кроку — повертатись без дозволу на старі місця".¹⁵ До сьогодні наше населення чекає дозволу на повернення на свої рідні землі. Тут видно яскраво, як полякам залежить на зденаціоналізуванню усіх в Польщі, тому їй не дозволяють нашому населенню повернутись на батьківські землі. Частина однак повернула завдяки індивідуальним дозволам, частина нелегально, не чекаючи дозволу, але основна маса наших людей живе далі розпорошено по цілій Польщі. Щоб протидіяти сильним тенденціям на повернення, польський уряд призначив 15 мільйонів злотих державної беззворотної позики на загосподарювання українців на так званих "землях одзисканих". У той спосіб поляки досягнули три важні користі: по-перше, розвинулась краще сільська господарка; по-друге, пригальмували охоту на повернення частини наших людей, з тої другої групи людей, про яких я попередньо згадував, які зайнялися господарюванням і на пізніше відложили своє повернення; і по-третє, поляки знова показали як добродієць, які помагають українським селянам. До 1956 року ціле українське населення мріяло про повернення. Тепер, на мою думку, з 90% українців, які живуть по селах, про повернення думає яких 75 відсотків.

Як кожне суспільство, так і українське в Польщі, підлягає змінам. У життя щораз частіше входить молодь, займає відповідальні становища, рішає в багатьох поважних проблемах. Українська молодь у Польщі, роджена на засланні, виховується цілком в інших обставинах як її батьки, чи старше покоління, народжене на рідній Лемківщині та інших наших землях під Польщею. Той час видається вже далеким і він не відіграє в ментальності молоді такої мобілізуючої ролі. Наскільки старше покоління особисто пережило світлу картину наших визвольних змагань, а пізніше брутальний геноцид, настільки українська молодь вихована від дитинства серед польських ровесників, часто не чує до них упередження, ненави-

сті, а часто вважає їх за своїх добрих друзів. Знаю, що сьогодні слово “ненависть” є немодерне, рідко вживане у міжнародних взаєминах. У збереженні окремішності в Польщі відіграє велику роль, є чинником, який загальмовує денационалізування української молоді. Про те я переконався особисто, і тому не вагаюсь цього написати.

Основну роль у збереженні української субстанції в Польщі відіграє однак рідне шкільництво. Ще перед 1956 роком, коли то офіційно дозволено на навчання нашої мови в Польщі, було зорганізовано декілька пунктів, де напів приватно провадилось навчання української мови. Після створення УСКТ, протягом кількох місяців зорганізовано 152 пункти, які обняли своїм навчанням коло 1800 дітей.

Початки українського шкільництва в Польщі зустрічали багато труднощів у психічній і в матеріальній площині. Та хіба найкраще висвітлюють цю проблему дві понижчі висповіді: “Розпорошеність і заляканість українського населення, брак кваліфікованих вчителів, підручників, справних організаційних рамок — були головними перешкодами в організуванні навчання рідної мови”,¹⁶ і далі “Кожний з них (вчителів — примітка автора), доки провів першу лекцію з українською дитиною, мусів іти від хати до хати, розмовляти з батьками кожної дитини і то дуже вміло, та переконливо, щоб розвіяти страх, непевність, сумнів і зневіру, доказуючи, що боятись нічого, що навчання дитини рідної мови є священним обов'язком кожного батьки”.¹⁷ Труднощів таких і інших було багато, однак завдяки праці нашої свідомої інтелігенції, наших вчителів, робітників і селян, навчання до шістдесятих років того століття розвивалось добре. У шкільному році 1961/62 було на 20 пунктів навчання рідної мови менше, бо тільки 132, в порівнянні до року 1958/59, але число учнів збільшилось з 1800 до 2600. Працювали тоді також: педліцей в Бартошицях, який випускав вчителів рідної мови, загальноосвітній ліцей в Лігніці і два пункти навчання рідної мови при польських середніх школах, а саме в Перемишлі і Венгожеві, разом 306 учнів. В Щецинській вчительській студії в тім році студіювало 29 наших студентів, а в катедрі української філології у Варшавському університеті — на першому, третьому і п'ятому курсі було 33 студентів.¹⁸ Разом вчилось рідної мови біля 3000 осіб. Порівнюючи це число до 300 тисячного українського населення в Польщі, це була крапля в морі, бо тільки одна осо-

ба вчилась рідної мови на 100 осіб. У Польщі, в тім часі на 100 осіб населення, 25 здобувало освіту, отож що-четверта особа. З того видно, яка була яскрава розбіжність.

Мало того, коли влада швидко переконалась, що українське шкільництво родить та зміцнює національну свідомість нашого населення, рішає максимально обмежити його розвиток. За час до 1967 року бачимо, як під впливом поганої польської політики підупадає українське шкільництво в Польщі. Для прикладу можу навести шкільний рік 1965/66. До того року ліквідовано 5 початкових шкіл з українською викладавочою мовою навчання. Залишилась тільки одна, в Білім Борі. В чотирьох воевідствах: Зеленогірським, Вроцлавським, Кошалінським і Ряшівським у шкільному році 1958/59 було 68 пунктів навчання, а 18 сіл потребувало ще українських вчителів. В році 1965/66 було вже в них тільки 28 таких пунктів навчання рідної мови, отож ліквідовано 2/3 існуючих колись пунктів навчання.¹⁹ Додаймо до того, що внаслідок рішень центральної польської влади перестали існувати: українська філологія вчительської студії в Щеціні, педліцей в Бартошицях і паралельні українські класи при загальноосвітніх ліцеях в Перемишлі, Венгожеві.²⁰ Четвертий З'їзд УСКТ в 1967 році активно спротивився дальшому спадкові числа пунктів навчання рідної мови. Завдяки йому створено при польському загальноосвітньому ліцеї в Гурові Ілавецькому 4 паралельні українські класи. Створити український ліцей таки не дозволено.

Декілька слів слід написати про "Наше Слово", українські книжки і радіопередачі українською мовою в Польщі. Ті чинники відіграють також велику роль в житті українців в Польщі.

Перший номер тижневика "Наше Слово" вийшов 16 червня 1956 року, на день скоріше як відбувся перший З'їзд УСКТ. Ця газета відразу здобула собі багато прихильників і стала головним органом Товариства. Вона займалась всіма справами, які торкалися українців і в міру можливостей полагоджувала їх. Поява газети на рідній мові розбудила великий ентузіям серед українців. Атмосферу, коли появилась та газета найкраще віддають виповіді її читачів: "Радість, з якою десятки тисяч українців зустріло газету рідною мовою, була надзвичайно велика, всі раділи"²¹; і далі: "Якось дійшло до нас "Наше Слово". Ходило воно з хати до хати, з села до села. І у кожного, хто його читав, навернулася сльоза на око,

бо ми думали, що наша мова на заході (на засланні — примітка автора) загине, говорили собі люди своєю мовою хіба нишком і то в хаті”.²² Багато людей зверталось до редакції з проханням про поміч, про інтервенцію.²³ Не всі справи редакція, чи УСКТ були в стані полагодити, бо їх можливість була звужена до границь, яких собі бажала влада. Початково газета більш писала про наші визвольні змагання²⁴, пізніше цензура загострилась і на цю тему писано рідше і більш згідно з наказом партії. Були спроби видавати ще український журнал під заголовком “Гомін”. Воевідське правління УСКТ в Кракові зробило і переслало до уряду проект такого журналу ще в 1957 році.²⁵ Не отримало однак дозволу на те. Від грудня 1956 року виходить додаток “Нашого Слова” для дітей, початково під заголовком “Дитяче Слово”, а пізніше “Світанок”. Додаток займається проблемами дітей, обіймає короткі статті, вірші, казки, історичні оповідання та інше. В 1958 році редакція “Наше Слово” випускає ще один додаток під заголовком “Наша Культура”, яка є літературним та популярно-науковим журналом. Очевидно, “Наше Слово” багато пише про проблеми сучасної Людової Польщі, про комунізм, про дружбу українсько-польську, про інтернаціоналізм, бо це мусить писати, але також багато пише про навчання рідної мови, про любов до рідної культури і про все, що менше-більше український читач повинен знати.

Найбільшим однак успіхом в Польщі втішається українська книжка. На території знаходиться кілька книгарень, які займаються також продажем і розповсюдженням українських книжок. До більших можна зачислити книгарні в Ольштині, Варшаві, Щеціні і Зеленій Горі.²⁶ Протягом 10 років, починаючи від 1956 до 1966 року тільки книгарня в Ольштині розпродала 200 тисяч примірників українських книжок та понад 2 тисячі довгограючих грампластинок з записом українських пісень. Наші книжки “розходяться дуже добре і головню швидко, набагато краще і швидше ніж російські”, сказав редакторові “Нашого Слова” керівник книгарні в Ольштині. Він згадав, що “є великі труднощі з надсиланням книжок з Радянської України, часто надсилають нам не згідно з замовленням або в обмеженій кількості, інші книжки знов цілком не потрапляють до книгарні”.²⁷ Видно, службовикам Радянської України не дуже залежить на тому, щоб якнайбільше українських книжок вислати для українців “пролетарської Польщі”.

Багато українських книжок і то часто дуже вартісних знаходяться в польських бібліотеках: при Польській Академії Наук, при університетах, у Варшаві, Кракові, Люблині, Торуню та інших. Не всі українські книжки в тих бібліотеках є доступні для читачів, для студентів тощо. Частина є призначена тільки для польських науковців.

У Польщі діє також 4 українські радіопередачі: у Кожаліні, Ольштині, Люблині і Ряшеві. Передають вони тижнево від 20 до 40 хвилин програму на українській мові. Засяг радіопередач 20 до 50 кілометрів. Через те, що українці переважно живуть далеко від великого міста, їх вплив на життя українців є скромненький. Поборюють вони великі труднощі: брак відповідних працівників, грошей, українських пісень і цікавого матеріалу тощо.²⁸ Додатково утрудняли працю тих передач польські шовіністи, про що інформували редактори “Нашого Слова”, Максим Запорожець: “...є ще такі люди, яким наші передачі є сіллю в оці, особливо з початку було багато анонімів польською мовою, в яких волиняни домагались їх ліквідування”²⁹, і Яків Гудемчук: “Треба об’єктивно ствердити, що і керівництво і деякі працівники Польського Радіо скептично відносились до українських передач і не дуже прихильно ставились до редактора та цілого колективу”.³⁰ Все таки українські радіопередачі не далися ліквідувати і діють до сьогодні. Кілька разів УСКТ домагалось дозволу від ПОРП, щоб можна було раз у тиждень передавати програму на українській мові, хоч довжини 30 хвилин з центральної радіостанції у Варшаві. Як до сьогодні “скорумпована” адміністрація Польщі не дає на це дозволу.

Польща змушена є спроваджувати багато фільмів з Радянського Союзу. З огляду на те, що вони назагал є обмежені до комуністичної теми та його ідеалізації, чи царського імперіалізму, фільми ті не втішаються в Польщі великою популярністю. Тут покруге думка, що як радянський фільм, то він нікуди не годиться, хоч це не завжди правда. Український фільм вважається за радянський і мало хто знає, що його реалізовано в Україні. Польща зі свого боку старається створити якнайбільше фільмів з протиукраїнською темою. Вмовляють українцям інтернаціональні гасла, голосять українсько-польську дружбу, пошану для інших народів, підкреслюють на кожному кроці свою “безінтересовну” поміч українцям, а одночасно випускають такі фільми, як “Зерваний Мост”, або “Огніюмістр

Калень”, де українці є показані, як найбільші бандити, злочинці, які мордують невинних баранків-поляків. У них повно брехливих наклепів на українську національність. На щось таке стати тільки поляків. Думаю, що не краще покажуть поляки українське суспільство у фільмі “Огнем і мечем”, який тепер знімається м. ін. і в Україні. До речі, чого іншого можемо сподіватись від поляків, що мріють тільки про одне, про українські землі.

В історії української нації велику роль відіграла віра й церква. В комуністичній Польщі, де взагалі релігія є поборювана, українські вірні та церкви терплять подвійно. По-перше від державної влади, з чим вона взагалі не скривається, а по-друге від реакційного польського римо-католицького клиру, який обмежує і так скромненьке релігійне життя українців. Від 1956 року відкрито на засланні кілька церков, де наші священники обох віровизнань, відправляють Служби Божі рідною мовою та голосять Божу науку. Участь українців, а передовсім молоді у релігійному життю в Польщі є невелика. Одним словом кажучи, наші Церкви зустрічають такі великі труднощі, яких не є в стані побороти: це сильне розпорошення наших людей, брак доброї комунікації-інформації, брак впливу релігії на виховання дітей і молоді, а також сильна анти-релігійна пропаганда й антиукраїнське настроєння польського священства із примасом Вишинським у проводі.

**

Поляки вже від історичних часів, своєю поведінкою сталися для нас по дурному-завзятим ворогами. Це триває до сьогодні і все вказує на те, що і в майбутньому не буде в них гуманних змін. Після виселення, нас усіх уважали за **бандитів, вбивників, темних хлопів**, і взагалі за людей “з чорним поднебенем”, як насміхались, тобто за злочинців. Успішно в тім помагали урядові поляки, що повертались до Польщі зі західних українських земель в наслідок договору Польщі з Росією. За дозволом партії в краю масово випускається анти-українські книжки, коментарі, статті, фільми тощо. Так як колись польські шовіністи, письменники (Сенкевич), чи історики (Францішек Равіта Гавронський), які українців вважають за темну масу, що надається тільки до використання. В їх сліди йдуть польські військовики, псевдонауковці, такі як підполковник Ян Гергард, контрадмірал Юзеф Собесяк, чи полковник Ігна-

ци Блюм. Той останній пробував бодай оперти свої твердження на кучих доводах, бо інших навіть на те не було стати.

Цікава й важлива річ, що в польському науковім світі появилася нова тенденція, яка прийняла собі за завдання висвітлити правду в польсько-українських взаєминах у минулому. Питанням козачинни займаються два теперішні польські історики, про яких треба конечно пригадати. Це Владислав Серчик і Збігнев Вуйцік. Останній одержав за свої об'єктивні праці медаль на світовім з'їзді істориків в 1970 році в Москві. Ще про одного історика слід сказати. Маю на думці Богдана Щенсяка, який написав дуже добру працю під заголовком "Валька з українським націоналістичним підземем ОУН-УПА в ляхах 1942—1947". Це є габілітаційна докторська праця, яка досі не одержала дозволу цензури на видання. Кілька її примірників знаходиться в бібліотеці Військової Академії Політичної у Варшаві, на правах і формі скрипту. Польський уряд не дозволяє її видати, тому що вона висвітлює багато справ з поважним відсотком об'єктивності, а того найбільш бояться і державна влада, і комуністична партія. Автор тієї праці користав з усіх архівів у Польщі, які переховують українські та польські документи з останніх літ наших визвольних змагань.

Живучи в Польщі, як студент історії, мав я часто змогу чути яке є наставлення польських істориків-науковців до української проблеми. Переважно вони підходять до польсько-українських взаємин більш-менш об'єктивно, часом зі співчуттям до української нації. В Польщі живе також невелике число науковців українознавців, які займаються розвитком української мови. Вони вважаються за друзів і прихильників нашої національності.³¹

На мою думку, в Польщі актуально зачинає переважати ненависть до росіян, які поводяться в ній як в Росії, а менш до українців.

**

На найважливіше питання "Яке буде життя українців в Польщі у майбутньому" ніхто не є в стані відповісти. Одне є певне, що державна влада буде загостряти асиміляційну політику супроти українців. Далі буде натискати, щоб всі українці-активісти належали до ПОРП, щоб більше було мішаних вінчань, щоб більше української молоді вирікалося своєї нації. Треба також сподіватись спроб ліквідування УСКТ, коли воно не буде вже потрібне польських інтересам. Ще тепер во-

но потрібне, бо його діяльність “...це неабияка допомога для партії та уряду в перевихованні і вихованні нового соціалістичного суспільства в дусі інтернаціоналізму і дружби між польським і українським народами”.⁸²

Я є певний, що польський уряд далі буде переводити фронтальну атаку проти українського шкільництва. Воно є сіллю в оці польських шовіністів, бо виховує нашу молодь в любові до рідної мови, пісні, поезії, розбуджує в них активність і охоту до діяльності, в організуванні і керуванні художніми колективами, до праці в УСКТ.³³ Великий відсоток української молоді вчиться в польських школах, це також наша майбутня інтелігенція, хоч не все свідомо і патріотична.

Одне є певно, що полякам не вдасться зденаціоналізувати українського населення в Польщі в швидкім часі, хоч стосують супроти нього модерні, негуманні методи. Це правда, що більшість нашого населення не бере активної участі в праці УСКТ, з різних причин, все таки однак вважає себе частиною української нації. Ціле не майже наше населення чекало, чекає і буде чекати на сприятливіші умови діяльності для добра нації і своєї поневоленої Батьківщини. Думаю, що більшість української молоді є настільки свідомо, що знає як має виховувати наступне покоління, щоб воно почувалось твердо зв'язане з українською національністю.

Дуже погано виглядає ситуація на нашій рідній Лемківщині. Поляки ніколи офіційно не дозволили повернутись нашому населенню на свої рідні землі і, на мою думку, ніколи не дозволять, бо це було б суперечне їхнім інтересам. Серед лемків покутує думка, створена і сильно піддержувана партійним апаратом, що “нема пощо вертатись на рідні, лемківські землі”. Урядові службовики переконують наше населення, що воно має багато більше на “земях одзисканих”, як мало колись на рідній землі, а повертатись часто нема де і нема як. Українська молодь живе переважно в містах, роджена і вихована на заслання, в дійсності не мріє, щоб повертатись на рідну Лемківщину, чи інші наші землі. Багато наших господарів — це люди старші віком, які або отримали або чекають на одержання пенсії. Ті, що одержали пенсії, часто купують хати на рідних землях і повертаються. Тут виявляється їх величезна любов до рідної землі, на якій “польська цивілізація” (читай — варвари) ХХ століття не дозволила їм жити. Хочуть вмерти і вічно спочити на тій рідній землі, про яку мріяли за життя на заслання.

Також тим старим лемкам-пенсіонерам, польська адміністрація всіляко перешкоджає у спробах повернутися на Лемківщину, не є однак в стані побороти їхньої впертости. Часто є випадки, що по смерті на заслання, наші батьки, згідно з тестаментом, прохають, щоб їх поховали на далекій рідній Лемківщині. Всі вірять в те, що наші землі повернуться ще колись до українських рук.

Особисто бачу три можливості, щоб це зреалізувалось. По-перше, отримання дозволу на поворот для цілого нашого населення від польських державних влад. Тоді більшість лемків, без одної години зволоки поїхали б на рідні землі, стягаючи нашу молодь до лемківських міст: Коросна, Ясла, Сянока та інших. По-друге, призначення Лемківщині автономії і по-третє, визволення України з московської неволі. Найбільш реально є третя можливість і тому ми мусимо боротись також з російським імперіалізмом і колоніалізмом.

Які є можливості допомогти нашим сестрам і братам, що живуть в польській неволі? Передовсім вони мусять знати, що ми про них не забуваємо і цілковито солідаризуємося з ними та кожна вістка про їх життя, або нас тішить, або смутить так як їх. На мою думку, треба вжити заходів, щоб більше інформацій з життя українців лемків у західних країнах, з їх діяльності переходило до Польщі. Це допоможе їм боротись з польським шовінізмом з більшим успіхом. На жаль, тільки одиниці в Польщі знають, що в США існує Організація Оборони Лемківщини, якої головним завданням є помагати своїм землякам під Польщею.

До Польщі доходять програми українською мовою "Голосу Америки", "Радія Свободи" і "Радія Канади". Вони однак не сповнюють свого завдання, є замало патріотичні, а більш офіційні, мало інформують про політичне життя українців в західних країнах, а до того є сильно заглушувані поляками. З цього виникає, що українці в Польщі цілком позбавлені потрібних їм інформацій.

Треба також подумати про фінансову допомогу нашому населенню в Польщі, нашим студентам, які вчаться в середніх і вищих школах. Це повинно бути так зроблене, щоб якнайбільш нашого населення знало про те, бо то буде піддержувати їх психічно проти асиміляції. Пропаганда віддає комуністам велику користь, чому ми не маємо з неї користати? Можна також помагати при фінансуванні українських таборів для ді-

тей і молоді в Польщі, де вони вивчали б рідну мову. Пробувати треба також нав'язати контакт з українцями, лемками, які живуть в Чехословаччині, Румунії, Югославії і Мадярщині.

І останнє важливе, бойове завдання, яке всі українці, лемки, повинні консеквентно реалізувати — це фронтальні реалістичні атаки супроти польської людової державної влади, супроти комуністичної партії і зайняти непримирне становище супроти польських шовіністів за їх дискримінаційне відношення до українців, за політику асиміляції і дискримінації нашої населення.

ПРИМІТКИ

1 “Наше Слово”. За українським календарем УСКТ за 1961 рік, ст. 178.

2 Український календар УСКТ за рік 1961, ст. 173.

3 Там же, ст. 174.

4 Там же, за рік 1962, ст. 58.

5 Звіт Президії Головного Правління УСКТ на третьому пленумі; “Наше Слово” з 26. X. 1958 року, за українським календарем УСКТ, за рік 1961, ст. 188.

6 Український календар УСКТ, за рік 1962, ст. 53.

7 Там же, за рік 1966, ст. 94.

8 Там таки, за рік 1965, ст. 67.

9 Там таки, за рік 1966, ст. 77.

10 Яків Самошук писав у “Нашім Слові” з 26 серпня 1956 року: “Товариші Головного Правління, більш енергійно ставте перед Партією і Урядом всі справи, які були порушені на 1-му З'їзді і ще не виповнені. В свою чергу, ми зробимо все, що залежить від нас”.

11 Український календар УСКТ за рік 1969, ст. 66.

12 Там таки, за рік 1965, ст. 54.

13 З постанови VІІ пленуму ЦК ПОРП: за українським календарем УСКТ за рік 1965, ст. 54.

14 Український календар УСКТ за рік 1969, ст. 66.

15 Там таки, за рік 1966, ст. 100.

16 Там таки, за рік 1963, ст. 239.

17 Там таки, за рік 1966, ст. 95.

18 Там таки, за рік 1963, ст. 241.

19 Микола Сивицький “На шкільній лаві”. Український календар УСКТ за рік 1966, ст. 71-73.

20 Там таки.

21 Там таки, ст. 68.

22 Там таки, за рік 1961, ст. 175.

23 Там таки, за рік 1961, ст. 178.

24 Там таки, за рік 1961, ст. 190.

ЧИ ДОВГО ЩЕ?

Чи довго ще, о Господи, ти довго
ми будемо блукати і шукати
рідного краю на своїй землі?
Який ми гріх вчинили проти духа
що він зламав свій заповіт великий
той, взятий з бою волі заповіт?
Так доверши ж до краю тую зраду,
розбий, розсій нас геть по цілім світі,
тоді покаже батько своєму сину
навзгить нас, де і як його шукать.
Тоді покаже батько своєму сину
на срібне марево у далині
і скаже: «Он земля твого народу!
борись і добувайся батьківщини,
бо прийдеться загинуть у вигнанні
гужою-гуженицею, в неслав'ї.
І може дасться заповіт новий
і дух нові напише нам скрижалі.
своєму народові землю? Хто розбив нам.
Але тепер? Як маємо шукати
скрижалі серця, духа заповіт?
Коли кінзгиться той полон великий,
що нас зайняв в землі обітованій?
І доки рідний край Єгиптом буде?
Коли загине новий Вавилон?

---

26 Ярослав Грицьковян "Гурток УСКТ в Кракові": український календар УСКТ за рік 1966, ст. 116-119.

26 Український календар УСКТ за рік 1961, ст. 41.

27 Там таки, за рік 1967, ст. 335.

28 Там таки, за рік 1961, ст. 42.

29 Яків Гудемчук "Кошалін — радіопередача", Український календар УСКТ за рік 1963, ст. 236-237.

30 Максим Запорожець "На хвилях ефіру Ольштинщини", Український календар УСКТ за рік 1963, ст. 224-226.

31 Український календар УСКТ за рік 1965, ст. 60-68, а також Український календар УСКТ за рік 1972, ст. 248-256.

32 Український календар УСКТ за рік 1966, ст. 105.

33 Український календар УСКТ за рік 1967, ст. 330.

СВЯТОЧНА АКАДЕМІЯ В НЬЮ-ЙОРКУ ДЛЯ ВІДЗНАЧЕННЯ 25-ЛІТТЯ НАСИЛЬНОГО ВИСЕЛЕННЯ ЛЕМКІВ

В неділю, 1-го жовтня 1972 р. у вщерть виповненій залі школи св. Юра в Нью-Йорку відбулася заходами 1-го Відділу Організації Оборони Лемківщини Святочна Академія присвячена 25-літнім роковинам насильного виселення українців польським комуністичним урядом. Академію відкрив вступним словом голова 1-го Відділу ООЛ п. М. Кавчак. (Слово п. М. Кавчака поміщаємо в "Лем. Календарі" на іншому місці).

Проф. Григор Лужницький сказав змістовну доповідь, в якій представив трагічне пережиття лемків у роках 1945 - 47, які потерпіли від советського і польського урядів тільки тому, що вони українці. Спираючись на історичних записках і спога-

Лемківський діяч Петро Гарайда відчитує резолюції на роковинах відзначення 25-ліття вивозу лемків. Роковини відзначення відбулися в неділю, 1 жовтня 1972 р.

Мирон Мицьо, уродженець Лемківщини, колишній вояк УПА і в'язень советських концентраційних таборів, промовляє на відзначенні 25-ліття насильного виселення лемків.

дах, д-р Лужницький подав, як по звірськи поводитись польські власті з безборонними людьми, так на рідних землях, як і в таборі смерти в Явожнім, де погибло також багато вояків УПА, які по геройськи боронили права українського народу на Закарзонні.

Дівочий хор "Жайворонки" Осередку СУМА в Нью-Йорку під керівництвом Романа Степаняка при фортепіановому супроводі А. Берника відспівав пісні: "Ой матінко моя" М. Леонтовича, "Качки летять" М. Ткача, "Ой, вербиченько" Р. Степаняка і "Над Прутом" М. Хромся.

Мистець Йосип Гірняк відчитав пісню Ізгоя, поета Ігоря Антонича.

Оперові співаки пані Ганна Шерей і п. Лев Рейнарович відспівали кілька пісень при фортепіановому супроводі А. Берника.

Роман Левицький при супроводі бандури відспівав лемківські народні пісні.

Миرون Мицьо, кол. вояк УПА, відчитав спогад про насильне виселення, як наочний свідок і борець за права українського народу до самостійності і незалежності.

Петро Гарайда відчитав резолюції, в яких було домагання від урядів ССРСР і Польщі заперестати нищити наші церкви і культурні надбання нашого народу і свобідне повернення виселених на прадідівську землю. Шановна публіка прийняла резолюції через аклямацію.

Академію закінчено відспіванням гимну "Ще не вмерла" хором "Жайворонки" з участю святочної громади. П. Г.

Дівочий хор "Жайворонки" в Нью-Йорку під кер. Романа Степаняка.

СЛОВО М. КАВЧАКА НА ВІДКРИТТІ ЛЕМКІВСЬКОЇ АКАДЕМІЇ В НЕДІЛЮ, 1 ЖОВТНЯ 1972 Р. В НЬЮ-ЙОРКУ

Дорогі Сестри лемкині і Браття лемки й
Святочна Громадо!

Відкриваючи цю першу в Нью-Йорку Лемківську Академію для відзначення трагічних 25-их роковин насильного виселення лемків польським комуністичним урядом з їх прадідівських земель на Захід, пригадуються слова Тараса Шевченка:

“Це той перший, що розпинав нашу Україну,
А вторая доконала вдову, сиротину.
Кати! Кати! Людоїди! Наїлись обоє”.

Як Петро Перший почав був ліквідацію Козацької України, а Катерина Друга її закінчила, так після першого виселення Лемківщини росіянами, при допомозі поляків, на схід 25 років тому прийшло друге виселення тими ж поляками — але вже на захід. І воно закінчило цю найбільш трагічну акцію народобивства нашої Лемківщини і її населення. Воно осиротило чудову зелену лемківську землю, яка ще від княжих часів була окрасою нашої України, залишивши її самотною, без її дітей.

Чого не знищено на ній в часі жорстокої війни, чого не розкрадено в часі переселення, чого не спалено й не розібрано та плугами не заорано згодом, щоб і слід не залишився на цій землі від її мешканців-лемків, це мав докінчити зуб часу й дальше, постійне плундрування польського, безбожного займанця, який не пощадив навіть похилих від старости церков та почорнілих від вікового почитання славних у світі лемківських ікон.

У великій самотності проводить свої дні нещасна наша лемківська земля. У ще більшій самотності живуть виселені в чужі сторони, серед ворожих людей, лемки. Але ні вона, наша Лемківщина, ні наші виселені сестри й брати, впродовж

тих довгих 25 років не втратили віри в кращу майбутність. Не втратили надії, що доживуть ще того великого дня, коли зможуть повернутися на свої землі, до своїх гір, потоків і невеличких гірських нивок.

Не гратьмо і ми тієї надії. Вірмо, що ще повернеться лемківський скиталець на лемківську землю, а вона сама повернеться до соборної України. А вірючи в нове відродження нашої дорогої, вужчої батьківщини, допомагаймо чим зможемо, працею і грішми, щоб наша віра якнайскоріше здійснилася.

З такою твердою постановою ми починаємо нашу першу Лемківську Академію, яка повинна стати одним зі засобів, щоб притягнути до нашої боротьби за Лемківщину всю українську громаду.

Голова 1-го Відділу ООЛ в Нью-Йорку — Михайло Кавчак виступає зі вступним словом на роковинах відзначення 25-ліття насильного виселення лемків з прадідівських земель. Роковини відзначення відбулися в неділю, 1 жовтня 1972 р. в Нью-Йорку.

Григор Лужницький

ЛЕМКІВЩИНА — СТОРОЖ ЗЕМЛІ УКРАЇНСЬКОЇ

(Доповідь виголошена на Лемківській Академії
1-го жовтня 1972 р.)

Не закопати до могил
цього, що творче та живе,
ні Чорний Янгол — лопотом зловісних крил
струни душі не перерве —

ці слова великого співця Лемківщини, Богдана Ігоря Антонича, приходять нам сьогодні на думку, коли то далеко від цієї країни, де по словам цього ж поета

народився Бог на санях
в лемківськiм містечку Дуклі,
прийшли Лемки у крисанях
і принесли місяць круглий —

ми відзначаємо одну з найбільших кривавих сторінок, що її пережила ця окраїнна земля нашої батьківщини, Лемківщина.

В політичній історії світу, т. зв. окраїнні землі, тобто ці землі, що наче поясом оперізують поселення якоїсь нації, популярно звано “сторожами народу”. І тут слід нам пригадати, що саме ці “сторожі народу”, з уваги на історичну роллю, що їм призначила доля, у своїй духовості не лише відзначається окремими прикметами, навіть дуже часто дуже відмінними від інших прикмет нації, на сторожі якої вони стоять, — але теж силою свого авангардного становища, як найсильніше, можна б сказати навіть із впертою завзятістю, зберігають і плекають свій побут, свої звичаї і обичаї, свої духово-національні основи. Це врешті самозрозуміле, бож мешканці окраїнних земель, щоб встоятись перед кожночасною можливістю нападу завжди загрозливих сусідів, мусять бути сильні духово, мусять бути вперті у своїх традиціях і завжди чуйні на денационалізацію і на чужі ворожі впливи. Тому й не дивно, що ворог завжди спершу старається духово роззброїти “сторожа народу”, бо ж це нормальне явище, що коли обезсилиться сторожа, чи фізично, або як кажемо, біологічно його ушкодиться чи виснажиться, вхід до брам нації відкритий. Деструкція душі нації йде завжди двома шляхами: спершу шляхом зумисного розпряження духовості нації, а після цього шляхом біологічного нищення. А між тим поселення центральних земель даної на-

ції, яке між іншим є завжди більш податливе на чужі впливи, бо ж його обороняє “сторож народу”, це природне запліччя нації — часто-густо не уявляє собі, на які небезпеки постійно й завжди є наражений “сторож народу”, який з одного боку є передовою гвардією, об груди якої розбиваються набіги ворогів, а з другого боку, він сам в собі мусить зберігати силу національного духа, щоб не дати себе з нутра розложити ворогові.

І таким “сторожем українського народу” зі Заходу є лемки, об груди яких розбивалися завжди й постійно набіги ворогів землі української, таким сторожем є лемки, яких завжди й постійно ворог землі української старався впродовж історії розложити зі середини, незалежно чи це було москвофільство, чи агітація радикальних елементів чи комуністичне насилля. Усі ці деструктивні намагання, з історичної точки зору, мали мінімальні успіхи. Бо духовість цього “сторожа українського народу”, так, як його гірська природа, серед якої він віками жив і ріс, у сім’ї українських племен, творить щось духово окремішне і цінне при будові української незалежної державности. Лемки це тип гірського племені спокійної вдачі, працьовиті, запопадливі й ощадні, глибоко-релігійні. Вони ненавидять брехню і обманство, при чому дуже стійкі, вперті й вірні у своїх переконаннях. Відпорні на якунебудь агітацію, вони зберігають велику дозу строгого консерватизму та практично конструктивної ментальности й тому лемківська земля кривавилася і кривавиться ззовні й в середині впродовж сторіч. І не деінде, але саме в цій мученичій крові Лемківщини є запорука повної виграної і повної перемоги, бо тільки мученича, свідома своєї цілі, віддана кров видає і мусить вида-ти обильний плід.

Щоб усвідомити собі як слід, історичну вартість цих кривавих подій, що 25 років тому відбулися на лемківській землі, чи докладніше кажучи, історичну вартість подій 1945—1947 років, для кращого відтворення їх і зрозуміння їхньої суті, слід нам поділити ці події на три етапи. Тобто, **перший етап** — це березень 1945-ий рік, **другий етап** — це серпень 1945-го року й врешті **третій етап** — це місяці квітень 1946 до кінця серпня 1947-го року. В першому етапі, тобто в місяцях березень — квітень — серпень 1945-го року починається терор польської влади: цього ж місяця майже всі громадські установи переймає польська влада й з цією хвилиною починається аре-

штування по селах і містах, грабежі, катування, а вслід за тим пропаганда на виїзд лемків до Советського Союзу. Не було села, де б не арештовано хоч кілька осіб, перш усього свідомих священиків і учителів, тобто з ціллю обезголовити населення і поголовно винищити інтелігентську провідну верхівку. На терені Лемківщини, по наказу згори творяться терористичні банди й за їх допомогою здійснюється плян винародовлення. Часто траплялися такі випадки, що голова т. зв. переселенчої комісії — як читаємо у спогадах очевидця*), у день сидів в конторі, а ввечорі брав автомат і йшов з бандою тероризувати українців села, напр., голова переселенчої комісії, яка мала свій осідок у Вороблику Шляхетському коло Риманова, зорганізував терористичну банду із 25-ти осіб і ночами ходив нападати на українські села. В ночі з 20-го на 21-ше червня 1945 р. він напав на село Синяву, біля Риманова, й коли всі спали, наказав запалити 9 хат і стріляти в тих, хто вибігатиме з хат чи будь яким іншим способом пробуватиме рятувати життя. Тієї ночі згоріло у Синяві 11 господарств і понад 20 осіб згинulo від кулі і ножів розбишак.

У той сам спосіб терористичні банди вимордували десятки українських громадян з різних довколишніх сіл і примусили до виїзду такі українські села, як Вороблик Шляхетський, Синяву, Босько, Балутянку, Королик та низку інших. У відповідь на цей бандитський терор по селах і містах почали творитися самооборонні відділи, завданням яких було боронити своє село від нападу банд, а теж вразі потреби, давати допомогу сусіднім селам. Такі самооборонні відділи зорганізувалися майже в кожному селі Сяніцького, Ліського і Коросняцького повітів і поставали всюди там, де виникала потреба оборони перед нападами терористичних банд. Насильній виселенчій акції, що нею кермувала польська влада, почастило частинно виселити кілька сіл з околиць Коросна й Риманова, а найбільше з усіх повітів виселено з Ясельщини. Причиною виселення з Ясельщини був слабкий спротив населення, бо багато сіл було знищених війсьними подіями II-гої світової війни й проблема прохарчування стала причиною виїзду із сіл. І тут кінчається перший етап подій і починається другий етап, на нашу думку, повний світлих моментів геройства, етап, в яко-

---

*) "Українська трибуна" ч. 51 з 13 липня 1947, Мюнхен; мгр. Вол. Бучацький, "Лемківщина і лемки", Торонто, 1961.

му ми саме находимо не поразку й не програму, а навпаки, перемогу національної свідомости Лемківщини.

У цьому другому етапі подій, в якому “лемківські гори заговорили залізом”, на арену виступає в обороні братів лемків Українська Повстанча Армія. Польська військова влада, щоб присмирити непокірних лемків і здушити визвольний український державницький рух, посилає на Лемківщину все нові резерви різних-прерізних “спецвідділів”, “погранзастав”, “оперативних груп” та інші бойові відділи. І хоч як численні були ці відділи й хоч як часто зводили вони бої з відділами УПА, про знищення визвольного руху не було мови. Згадані польські “спецвідділи” й “пограничні застави” стаціонували по селах і містечках, як постійні залоги, були вони прекрасно озброєні й мали величезні запаси амуніції, про що дбайливо піклувався Советський Союз. І раділи вояки УПА, коли склади такої залоги діставалися в їхні руки. Надаремно одначе ці залоги “спецвідділів” і “пограничних заставів” будували оборонні бункери, обводили їх колючими дротами чи заміновували їх довкруги — ці залоги одна по одній щезали з обличчя землі. Бо лемко тоді пізнав, хто його ворог, хто хоче покорити його і з нього, з господаря своєї рідної землі, зробити наймитом. Давня нехоть до польського окупанта перемінюється у ненависть, а підшкірний струм москвофільства, яким ще з часів австрійської окупації, завдяки полякам, насичена була лемківська земля, поволі вивірюється. Боготворення Росії, опікуна усіх “русинів”, в обороні якого незрячі сини й дочки Лемківщини каралися по Талергофах і Гміндах, чи на шибеницях, виявляється історичним обманом, одною великою брехнею! А лемко не любить брехні, лемко гидує обманством і бачучи віч-у-віч історичну правду, відповідає на польсько-советську збройну акцію, мабуть, найсильнішим національним зривом від часу т. зв. “Весни народів”, тобто від 1848 р. Вистачить згадати, що в серпні 1945-го року на цілому просторі від Сяну до Дуклянського проходу не залишилось ні одного польського адміністративного осередку, в той час польська державна влада на терені Лемківщини не мала ніякої влади, панамі ситуації була УПА і лемківські адміністративні станиці.

Такий стан тривав до зими 1945 р. і з весною 1946 р. на Лемківщині польська влада почала, після встановлення кордону між Польщею і Советським Союзом по лінії Керзона (т. зв. справа Закерзоння), чергову виселенчу акцію українців, які

залишилися в межах польської держави. До проведення цієї виселенчої акції польська влада вжила усіх військових сил, що перебували на терені Ряшівського й Краківського воевідств, а крім того у виселенчій акції брали участь органи безпеки й цивільна польська адміністрація. В цьому часі виселено частинно села Веремінь і Гузелі, пов. Лісько.

І це є початок останнього, третього етапу кривавих подій Лемківщини, що сповнилися тому 25 років, етапу, який тривав більш як рік, бо від квітня 1946 р. аж до кінця травня 1947-го року.

Виселенча акція, до якої польська влада старанно підготувилася, проходила жорстоко й без милосердя. Спершу до села прибувало військо й кидалося по хатах, забираючи й нищучи все, що попало їм під руку. Після цього вивозили родини, які не встигли втечи в ліси. Відіжджаючи лемки з голосним плачем прощалися зі своєю рідною, святою землею. На стаційних будинках усюди видніли написи, писані якоюсь чорною фарбою: “Прощай рідна земле!”, “Прощайте рідні гори!”, “Ми ще повернемося до вас і помстимося за кривду!” І хоч як старалася польська залізнична служба позатирати ці написи, вони раз-у-раз з’являлись на стінах будинків і на залізничних вагонах.

На перший вогонь пішли села округи Сяноку, згодом терором опановано Риманівщину. Пацифікована карними ескспедиціями та безперервними нападами польських банд Риманівщина, не мала сили боронитися перед навалою польського війська. По таких погромах, як, напр., Волі Нижньої, пов. Сянік, в наслідок якого ціле село втекло на Словаччину й перебувало там майже три тижні, або як це було у Полянах Суровичних, де брав участь т. зв. “Батальйон смерти” під проводом команданта капітана Міхальського й де згинуло понад 10 неповинних селян і стільки ж було ранених — Риманівщина не мала сили боронитись. Жертвою катування, грабежі й терору виселенчої акції падуть села Суровиця, Мощанець, Дарів, Тарнавка, Завої, Вислічок і ціла низка сіл Команецької волості, як Душатин, Прелуки, Туринське, Миків і ін. Всюди методи ті самі: нічю село обставлено сильним кордоном кулеметних застав і як тільки почалось благословляти на світ, військо стріляло в людей і худобу, руйнувало хати, катувало дівчат і жінок.

Ось один образок із спогадів очевидця тих часів*): на самий Великдень, 21 квітня 1946 р., згаданий “Батальйон смерти” наскочив в годині 4-тій ранку на село Волю Нижню, пов. Сянік. Батальйон цей в ночі оточив село, а ранком один із відділів, з поручником Біскупським увійшов в село. Спершу вояки зайшли на приходство, де вже в цей час світилося, а увійшовши до кухні, кинулися на слуганок, які поралися біля печі й почали їх бити. На крик катованих служниць вибіг із своєї кімнати парох, о. Володимир Костишин і спитав, що сталося. У відповідь поручник Біскупський вистрілом з автомату вбив пароха на місці.

Одначе не всі села ворог виселив, ті мешканці, що втекли в ліси, по кількох днях вертались знову на свою рідну землю і знову поселювались на руїнах своїх хат. А були випадки, як, напр., в селі Тарнавіці, що після виселення кілька селян вернулося із залізничної станції до свого села й запалили його, щоб їхнім добром не користався ворог.

Рівночасно з акцією виселення польські збройні сили II-ої Армії займають Лемківщину й до кінця серпня 1947 р. всі ліси й найменші гущавини Лемківщини були насичені збройними силами ворога. В цьому то часі, Українська Повстанча Армія, відступаючи перед навалюю ворогів, ще раз прославлює нашу Лемківщину, бо на цій землі “сторожа України”, гине з рук УПА міністр тодішнього польського уряду, генерал В. Сверчевський, чільний представник окупанта на Лемківській землі.

Третій етап закінчився.

Сьогодні, відзначаючи ці криваві події лемківської землі із перспективи чвертьсторіччя, мусимо бути свідомі того, що так як з одного боку оборона лемків перед насильним виселенням з їхньої рідної землі була історичною konieczністю, а не якимсь легкодушним актом, так знову з другого боку, цей зрив самооборони мусів закінчитись невдачею, бо проти фізичної сили ще ніхто ніколи не встояв. Але крім фізичної сили існує ще духовна сила й саме ця духовна сила, яка створила й оборону й рух спротиву й яка веліла нашим лемкам голіруч кидатися на багнети польського війська в обороні своєї землі, ця духовна сила велить нам ствердити, що згадана невдача є однією із найбільш виграних подій Лемківської землі. Ця невдача

---

*) “Українська трибуна”, ч. 52, 1947, Мюнхен.

Мирон Мицьо

СПОГАДИ ПРО ТРАГІЧНЕ ВИСЕЛЕННЯ ЛЕМКІВ З ЇХ ПРАДІДІВСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ ПОЛЬСЬКИМ КОМУНІСТИЧНИМ УРЯДОМ

Ці спогади були зачитані Автором на Лемківській Академії, яка відбулася 1-го жовтня 1972 р. в Нью-Йорку. Мирон Мицьо — уродженець Лемківщини, наочний свідок цієї трагедії, колишній вояк УПА, який згодом перебув 10 років як в'язень большевицьких концтаборів у Сибірі.

Редакція

Щоби насвітлити причину, трагедії нашої Лемківщини, дозвольте започаткувати мою розповідь від часу 1-шої світової війни.

Всі ми знаємо, що підчас цієї війни наші свідоміші лемки пробували творити Лемківську Республіку, яка мала на меті злучитись зі землями цілої України. Однак ці дії не увінчалися успіхом.

У тому часі люди ще небагато знали про Україну, а населення в загальному називало себе русинами і до назви “Україна чи українець” ставилося з резервою, а то й вороже. І в такому етапі Лемківщина не була ніякою загрозою для ворога.

Але після війни завдяки свідомим одиницям, які розгорнули національну працю в так скорому темпі, що вже в 30-тих

є не лише пригадкою для нас усіх і для майбутніх поколінь “ким і за що ми закуті” — кажучи словами Шевченка, — вона не лише гартує і гартуватиме завжди майбутні покоління, для яких кличем буде “не ридать, а добувать”, але теж у заграві пожеж хат і мученичої крові, серце й душа лемка обновились до українського державницького життя. Дарма, що сьогодні рідні хижі заросли буряном, дарма, що по лемківських горах вештаються чужі люди, торгуючи лемківськими іконами чи руйнуючи святощі землі лемківської — бо прийде час, коли лемківські гори знову “заговорять залізом”, так, як заговорили 25 років тому й тоді, кажучи словами співця Лемківщини, Богдана Ігоря Антонича

Ще зацвітуть лани просторії
забудемо, що пережили.
Ще вирівняє Бог могили
колесами історії!

роках мало було сіл, де не було б Читальні “Просвіти” чи іншої установи, яка провадила національно-громадську працю. У висліді того москвофільство залишилося в дуже малому відсотку. Та мусимо ствердити, що цей маленький відсоток москвофілів наносив великої шкоди по наших селах. Бо ніхто інший тільки ці одиниці були донощиками і до самого кінця співпрацювали з польським окупантом. У зв’язку з цим не один наш лемко був переслідуваний, ув’язнений, а навіть закатований польською поліцією.

Але це не є те, що зломило у нас національний хребет, а тільки навпаки загартувало завзяття.

Багатьом нам відомо, що в часі проголошення незалежності Карпатської України наша молодь ішла туди і зголошувалась до Карпатської Січі.

В часі, коли до нас дійшли сумні вісті про напад мадярських військ на Карпатську Україну, то в нас по селах настала велика тривога. Щоби насвітлити наш національний дух, дозвольте розказати один епізод з власного пережиття.

Маючи тоді несповна 14 років, зговорились з сусідним хлопцем, на рік молодшим від мене, що треба іти і помагати січовикам поборювати мадярів. Набрали ми харчів і пізно ввечером вирушили в дорогу. Як довго треба туди іти ми не знали, думали, що не більше тижня. Знали ми, що маємо іти лісами, бо так говорили старші. Ми пройшли цілу ніч, але над раном, коли почало світати, ми зрозуміли, що не туди ідемо, значить поблудили, і осталося... з плачем повертатись до дому.

Згодом прийшов час, коли німецькі дивізії зайняли Польщу, а частину західних земель України — червона Москва.

В тому часі Лемківщина стала прибіжищем для багатьох українців з Галичини, які вложили великий вклад в українське національне і громадське життя.

Розпочата 2-га світова війна несла нові надії і трагедії, однак всі дотогочасні страхіття не дорівнювали трагедії, яка чекала Лемківщину з приходом московської навали і установлення влади людової Польщі.

В 1944 році, коли Москва визначувала кордони Польщі, був підписаний договір з представниками польського уряду, що все українське населення, яке замешкує на українських землях, що залишаються під окупацією Польщі, має бути виселене до ССРСР. І тут, а не деінде треба шукати початків нашого нещастя.

На реалізацію згаданого договору не треба було довго чекати, бо як тільки російська навала почала наступ через Сян в наші Бескиди, помімо того, що по селах не було військ Гітлера, нищила все до тла. А зайнявши терени Лемківщини почала шалену пропаганду на виїзд нашого населення в Радянську Україну. Однак тільки одиниці повірили цій пропаганді і виїхали.

Коли війська СССР посунулись далі на захід, поляки почали устанавлювати владу “Польські Людовей”. Розпочалися арешти, допити, розстріли і терор. Польська поліція не обходилась без мордерств. В одному селі когось допитували і побили, в другому забрали зі собою, в іншому застрелили, а десь вимордували кілька родин, або спалили кілька хат.

Знова в ночі грасували банди польських цивілів, які грабували безборонних селян і побивали до смерті. Одні і другі при ширенні такого терору з великою ненавистю викрикували — “Заберайце сен на своїом Україне, бо тутай вас вшисткіх виржнеми”!

В тому часі в нас запанувала непевність. Та згодом почали кружляти вістки, які передавались з уст до уст, з села в село, про появу наших партизанів, або як їх тоді популярно називали бандерівців. Ці вістки додали великої відваги селянам і по селах почались творити нічні стежі, дехто зі зброєю, решта з бұками, які змогли оборонити село перед бандою цивільних поляків, але не мали сили протиставитись польській поліції, чи військам КБВ, які щораз більше посилювали терор. З часом те, що було тільки переказом про українських партизанів стало дійсністю і в нас, на Лемківщині. При їхній появі наша молодь масово зголошувалась в ряди цієї повстанчої армії — УПА.

В дуже скорому часі, на наших теренах ця армія зросла в поважу бойову силу, і почала ліквідацію тих станиць польської поліції і війська, які найбільше знұщались над безборонним населенням.

Уряд “Польські Людовей” придумував щораз то нові методи терору, кульмінаційною точкою якого була перша половина 1946 року.

Польська влада, великими частинами війська, почала переводити так звані акції “пшеців бандеровцұф”, які своїм терором і звірствами далеко перевищили татарські лихоліття. Жертвою звірств падали мужчини, жінки, немічні старці і не-

винні немовлята. Польські спец-відділи КБВ в тому часі перевели жорстокі вчинки на багатьох наших безборонних селах.

У який спосіб вони таку акцію переводили, і який образ злочинів залишився по їхньому відході, треба розказати трохи ширше.

Напад на село починався переважно в першій половині дня, силою не менше батальйону, а то і полку. Одні окружували село, а другі з великим криком і стріляниною вбігали до хат, витягали безборонних селян на подвіря, запалювали хати і при пожарі горючих хат, вбивали все, що живе, не поминаючи немовлят на руках матерей, і на їхніх очах розбивали дітей об дерева і кидали у вогонь. Інші знову забирали, що живе зі собою і добивали людей по дорозі, а місце злочину вони залишали дуже скоро і відходили до своїх баз, які знаходились по більших містах. А як виглядав образ села по таким звироднілим вчинку "сіл збройних Польські Людовей"? На це хіба немає слів, щоби його описати.

Якщо ви там були, то здалека бачите тільки згарища, підходите ближче і неприємний запах повітря вас прямо убиває, входите в село і дивитись нема сили. Там лежить дідуньо з розбитою головою, там збечещена дівчина, нага в крові, ще далі мати з дитиною пригорненою до грудей, пробита багнетом, а там під деревом молоденький хлопець з розторощеною головою, та коли приглянетесь тліючим останкам горючих хат, то побачите згорілі людські тіла.

Так виглядав образ села Завадка Морохівська, коло Сянока, з якого в живих залишилось кілька осіб, села якого селяни можливо ніколи на власні очі не бачили повстанців УПА, але в польській літературі, старшина польського війська, як учасник цього морду, твердить, що їм вдалося тоді розбити велику банду "бандеровцвф", при чому вони втратили 300 вбитими, а по боці польського війська ніяких втрат не було.

Це нам дає ясний доказ, в який спосіб і на кому "сіли збройне Польські Людовей" почали боротьбу з УПА. А таких випадків можна б навести багато.

Після кілька таких масакр наші селяни, щоби не потрасти в руки варварам, виставляли по горах стійки. А як тільки зближувалось польське військо, то вони зі всім своїм добром відходили до ліса, до якого поляки іти не відважувались. А ті, які не встигли втекти, або хотіли, думаючи, що вони невинні, платили життям. І не було в нас села, яке не знало б подібної трагедії в меншій чи більшій мірі.

Щоби припинити звиродніле варварство поляків, УПА була змушена повести відплатні акції на польські села, тільки в той спосіб, що польське населення заздалегідь було повідомлене, що їхнє село буде знищене, щоби воно мало час з майном опустити село.

Головні свої сили УПА скерувала на ліквідацію польських випадових баз, а найбільше на ліквідацію тих батальйонів, які найбільше вславились у своїх масакрах.

Усіх боїв згадати годі, а було їх дуже багато, та дозвольте розказати, про ліквідацію 3-тього батальйону, 34-го полку піхоти, який під командою майора Фролова (росіянина) і капітана Козири (поляка) перевів масакру в селі Завадка Морохівська і в багатьох інших наших селах.

Цей бій відбувся 26 березня 1946 року в місцевості сіл Височани — Кожушне. З боку УПА в цьому бою брав участь курінь лемків під командою славного к-ра Хріна. Як цей бій виглядав, дозволю собі покористуватися польською літературою, виданою владою комуністичної Польщі.

“Батальйон був замкнений у кітловині, оточений з усіх боків. Бандерівці були певні сукцесу, вийшли з укриття й пішли до штурму. Було їх — як згідно оцінили майор Фролов і капітан Козира — понад тисячу.

“Бандерівці атакували з усіх сторін, намагаючись вдертися в оборонні угруповання поляків.

“Але з приводу скупої скількості сил, третій батальйон не міг собі дозволити на жоден маневр. Міг тільки боронитися.

“Таких великих втрат не зазнав 34 п.п. впродовж одного дня навіть у часі форсування Нісси Лужицької і зламання німецької оборони на західному березі ріки.

“Битву під Кожушним згадую як кошмар”.

**

Після відплатних акцій УПА, поляки змінили тактику щодо цивільного населення, але вони не зрезигнували зі своєї мети.

Тепер вони приступили до реалізації згаданого договору щодо виселення українського населення в Радянську Україну. Великими військовими з'єднаннями оточували села і під загрозю смерті змушували всіх опускати рідні хати і під конвоем цього ж війська спрямовували до переселенчих пунктів.

Там заганяли за колючі дроти і терором заставляли підписувати карти добровільного виїзду.

Щоби запобігти тотальному виселенню, УПА розвинула свої дії у всіх напрямках. Повстанці старалися пояснювати населенню, що це є від віків українська земля і щоби її не залишати, дораджували переховуватись в лісах і перетривати час виселення. З другого боку УПА зводила великі кроваві бої з частинами польського війська, які переводили цю виселенчу акцію.

У висліді цих дій вдалося зберегти приблизно 40 відсотків нашого населення.

Згодом умовини життя тих, які залишились, змінились дещо на краще, стало спокійніше, населення почало повертатись до нормального життя.

На жаль, не надовго! Поляки не визбулися своєї мети, — вони рішили вирвати коріння українськості з нашої чудової Лемківщини.

І так прийшла весна 1947 року. Польський комуністичний уряд кинув тисячні армії, які розтаборували по наших селах. І наче грім з ясного неба, в один день населення отримало наказ, що має дві години часу на те, щоб опустити свої хати.

З мізерним майном, яке нещасні селяни вспіли захопити протягом тих двох годин, поляки під сильним конвоєм гнали їх до найближчих залізничних станцій. Там скоро підставляли вагони і відтранспортовували свої жертви на так звані “зе́ме одзискане”.

Та як виглядала Лемківщина по трагедії, то не легко тепер відтворити їй передати словами.

Там, де колись лунали веселі пісні, де дзвонили дзвони прекрасних церков, де колись шуміло веселе життя, а люди любувались краєвидами чудових верхів, тепер настала тишина наче на кладовищі. Ніде ні живої душі, хіба де-не-де поміж згарищами перебіг здичілий кіт.

У лісах дрімучого Бескиду ще довго палали вогні, тарахкотіли кулемети, гриміли гармати. Там до останнього набобою сини Лемківщини в рядах Української Повстанчої Армії відплачувались за заподіяні кривди.

Чому стрінула нас ця страшна трагедія? Тому, що ми стали свідомою частиною нашого великого українського народу.

Микола Т. Каган
Югославія

УКРАЇНСЬКІ ОСЕЛІ В ЮГОСЛАВІЇ

Од нас на драгі двасторочней
мало не шицко другі побралі,
звичаї, шмати, мено і слово,
лем¹⁾ шерцо, мі шерцо одбрац не далі.

Міхал Ковач

Національний склад Соціалістичної Федеративної Республіки Югославії, крім сербів, хорватів, словенців і македонців, має ще десяток інших національностей, а між ними і 47,927 українців.

До південно-слов'янських країн українці напливали через прикре становище в їхньому рідному краї. Найдавніше поселення з Лемківщини нараховує сьогодні у Воеводіні — 20,219 душ, а в провінції Славонія — до 4,000 душ. Новіші поселення українців у Славонії та Боснії почались аж після австрійсько-турецької війни в Боснії 1878 року.

Коли вас дорога поведе до Бачки, з лівого боку Дунаю, то зустрінете людей середнього росту, міцної будови й сонцем опаленого обличчя, і вони при зустрічі з вами вітаються “Дай Боже”. По цьому можна пізнати нашу людину, як мені казали в Руському Керестурі. Переконає вас ще слово “лем”, що його чуєте всюди, де тільки існують оселі не тільки по лівому боці Дунаю, але й на правому між Дунаєм і Савою.

У Бачці є найбільша оселя русинів-українців, як вони себе називають, у Руському Керестурі. Крім Керестура, є ще їх оселі в таких місцевостях: Куло, Коцур, Старий і Новий Врбас, Господінці, Дюрдево²⁾, Новий Сад і Орахово.

У Сремі³⁾ поза Дунаєм русини-українці поселені в місцевостях: Шід, Бікіч Дол, Беркасово, Міклашевці, Бачінці, Сремська Мітровіца, Вінковці, Вуковар, Петровці і Раєво. Також і в Славонії у селі Пішкоревці та в містечку Осіек.

Мешканці згаданих місцевостей належать до найстаршої маси тих русинів-українців, що прибули до цієї країни прости-

---

1) Слово “лем” у бачванській вимові — м'яке “лем”.

2) Правильна назва -- Джурджево.

3) Сербі кажуть — Срем, хорвати — Срієм, а наші бачванці — Срим.

ми робітниками, щоб будувати тут колонії, де мали поселитися німці.

В цей час у Бачці були тільки малочисельні старі мешканці: серби й хорвати-буневці. До них перші прийшли русини-українці в травні 1745 року в найми, шукаючи роботи. Просили роботи на пустирях. У першій групі робітників було тільки 11 родин, бо були непевні чи буде робота. Коли переконалися, що робота прибуткова, то на осінь того самого року прибуло більше родин і в містечку Кула нараховувалося 78 родин “рутенів”, як їх у той час називали.

Австрійська адміністрація в Кулі оцінила прибулих “рутенів”, як дуже добрих робітників. Склала з ними договір і дала їм працю на пустирі Косцеліско. Після того адміністрація післала своїх вербункових урядників, щоб звербувати ще більше “рутенів” на роботу до Бачки. Таким чином вже було більше русинів-українців і адміністрація декретом 17 січня 1751 року дала дозвіл “рутенам” на постійне проживання в селі, що було знищене у війні з турками й називалося Великий Керестур. Пізніше назвали те село — Руський Керестур.

Колонізація рутенів прийшла поза пляном, бо династія Габсбургів призначила той край тільки для самих німців.

Але плян поселення Бачки прийшов тоді, коли 1738 р. був складений Београдський мирний договір. Як тільки Австрія вигнала турків з Бачки, то тоді задумувала поселити там німців. Тим часом, коли вибухла війна між Австрією і Прусією, то Марія Тереса пішла на компроміс з мадярами, бо вони помогли їй у війні, та дозволила, крім німців, поселити в Бачці мадярів і словаків.

Управителеві австрійської адміністрації в Кулі, Редлеві, було відомо, що рутени є добрими робітниками. Далі, що рутени не мають своїх представників, що вони без охорони і що їхніх інтересів не боронять навіть власні пани. Крім того, що вони є простими робітниками й по договорі йдуть на працю тільки до великих магнатів, землевласників, корчувати ліси. Вони перед речинцем договору залишають старого пана і йдуть до нового, аби не стати жертвою панщизняного права — бути підданим до смерті. Також було знаним, що рутенці через повстання в рідному краї втікали з Галичини поза Карпати, щоб поселитися в Бачці. Така прикра їхня дорога тривала понад 10 років. Вони, вічні бунтівники, були по боці Ракочія у повстанні проти Габсбургів, і це було також відоме управі

адміністрації в Кулі. Одначе рутенці були добрими робітниками і це вирішило, що вони, поза колонізаційним пляном, дістали декрет на поселення в Руськім Керестурі в роках 1751-1768 і в Коцурі — 1763-1768.

З тих двох селищ рутенці розпливалися по інших місцевостях Бачки та Срему.

Ось що кажуть самі про себе бачванські русини-українці. Учителька М. Пушкаророва отак змальовує перших поселенців:

“Зос собу, окрем секіри і пілки, не принесли ніякі маєток, жеби їм то було влапиць деякого початку. Їх найвекше благо були вони самі. Були работні і шпаровні, чесні і поважній елемент, шанували чуже і трималися свого, а вшпедзе, дзе їм указала нагода, зашпівали по руски і своїм потомком добре жичили. Зос тима своїми основними прикметами хцелі себі ту, на тей ровней земі, по вельох роках блуканя, засновац свой власни дом, та себе і своїм дзецом створиц лепши живот”.

Д-р Сильвестер Кіш написав: “Відколи ми у Бачці, все називаємося русини. Та назва виринає з того, що ми прийняли

Будеш Батьку пакувати, поки живуть люди...

Пророк України

*

Важкі часи настали в Україні. Влада козацька держала, настало гетьманів, Запорозьку Січ зруйнували москалі. На широкім просторі України замочувала непрада й неволя. Нащадки славіних предків на пахирю ходили. Пахиря — то був такий несправедливий лад, що робив з людей-седали панських раба. Люди були внаслідок панів, як грунт, майно та інші речі; правдомали важко від панку до ночі, пани могли їх провалати чи виникати, розлучуючи наскільки членів родини.

В такій кріпацькій родині, що була власністю тана Естогатгардт, прийшов на світ в березні 1814 року найбільший син України — Тарас Шевченко.

Батьки Тараса — батько Григорій і мати Катерина — жили спочатку в селі Морозич на Київщині, де і народився Тарас, а потім переехали до сусіднього села Киріївкам.

Убога і тісна була хата Шевченків, убога і тісна було життя тієї родини, рани гроші — 2500 карбованців купили Тарасові волю.

...Неволя.

Робота тяжка... Ніколи

і помолитись не дадуть.

Зустріч Тарас з Сошенком мала рішальне значення в його житті. Сошенко почав опікуватися молодим зсильником, збірком яку назвав «Кобзар». У своїх позначеннях його з історичи українців, віршах він висвітлював глибоку любов як і той час жили в Петербурзі, і всі до України — і всіх українців змалював вомм щиро перенялись довою Шевченка.

Тарас Шевченко

Ермоленко намалювала портрет Жуковського. Цей портрет дали на льотерію між членів царської родини, бо Жуковський був учителем царевича, і за зібраних гроші — 2500 карбованців купили Тарасові волю.

22 квітня 1838 року Тарас Шевченко став вільною людиною. Він взявся писати до науки. Вступив до Академії Мистецтва, почав багато читати різних книжок і писати вірші, які розпочав, перебуваючи в Ширяєва.

1840 року дивав свої вірші окремою книжкою, збірком яку назвав «Кобзар». У своїх віршах він висвітлював глибоку любов до України — і всіх українців змалював пилко любити рідну батьківщину.

ЮВІЛЕЙНИЙ РІК Т. ШЕВЧЕНКА В ЮГОСЛАВІЇ

У своїх віршах він гостро виступав проти чужого панування на нашій землі. Дорікав цареві і московському урядові за їхнє зушання над українським народом. І за це цар наказав його арештувати. Згодом вислали його за Урал, до Оренбургу служити в війську. Та найбільша прикристи, яку могли йому заподіяти, це була заборона писати і малювати.

Десять літ мучилося Тарас. Військова служба, а ще більше туга за Україною підірвали його здоров'я. По повороті з заслання осів в Петербурзі. Хотів багато працювати, щоби заробити стільки щоби вернутися на Україну, купити кусок землі і побудувати хатину над Дніпром.

Та не довелося. 10 березня 1861 року вранці, замкнув на віки свої очі Пророк України. Умер на 47-ми році життя, проживши 24 роки кріпаком, 10 літ у неволі і пів року під доглядом царської поліції, а тільки в роки вільною людиною Діло його перевалося на Україну і похоронено на Чернечій Горі біля Канева над Дніпром, як це він бажав у своєму: «Заповіті»: «...серед степу широкого на Україні ямлі!».

*

«Учїтєсь, брати мої,
Думайте, читайте
І чужого научайтеся
Й свого не цурайтеся...»

Поштова картка, видана в Югославії в 1964 р., для відзначення 150-річчя з дня народження нашого поета Тараса Шевченка. 1964-ий рік був ювілейним роком Т. Шевченка в Югославії. (Картка видана стараннями автора Миколи Кагана).

віру від династії київських князів. Князі звалися руські і віра наша руська. Багато ми втратили ходом до Бачки, може і сотками років. З часом набрали до своєї мови угорського й німецького впливу. Ще до недавна мали свій дівочий одяг. Після другої світової війни перевантажили нашу мову сербськими словами. Але ми сюди прийшли русинами і, не зважаючи на те, що ми набрали чужих слів до нашої мови, ми залишилися русинами і руської віри та переконання. З 1919 роком ми заснували своє Дружство Просвіти. Воно вже до другої світової війни було живчиком нашої культури у Югославії. Ми 1921 року видали збірник, присвячений 60-тим роковинам з дня смерті Тараса Шевченка, нашого українського найбільшого патріота, поета. У селі Коцурі 1910 року, як малювали церкву, то зображено на одному видному місці в церкві Хрищення України на Дніпрі. 1938 року, як прославляли українці своє хрищення, 950-ті роковини, ми у Коцурі в церкві збудували вітвар мармуровий. На ньому поставили напис: "Святий Володимире, спаси люд свій".

Д-р Габор Костельник, викладач греко-католицької духовної семінарії у Львові, який вважається національним батьком бачванських українців, писав про своїх одноплемінників з почуттям певної гордості: "Ані одне село у Бачці, ані одна нація не видали з себе того, що наші українські села — Руський Керестур і Коцур. Це дійсно подиву варте. Два села витворили одну спеціальну націю і оточилися дочерніми колоніями. Всі бачванські українці це неначе одна родина. Всі вони взирають у всьому на Руському Керестурі і на Коцурі. З найдалших сторін тут приїжджають, щоб собі капелюх купити, убрання справити, щоб розглянути, яка тут мода. Як вбираються дівчата у Керестурі, так само мусять вбиратись дівчата у Шіді, Петровцях і Пішкүревцях і т. п. Навіть кадильниця у церкві має бути така, як у Керестурі. Напевно нема у світі ніде таких празників, як у Руському Керестурі і Коцурі. Сотки фір приїжджають тоді до села, навіть віддалених понад сотки кілометрів. Якраз така тісна зв'язь держить бачванських українців, що вони не винароджуються. Вони женяться між собою, а коли хто оженився з людиною чужої нації (що рідко буває), то українська сторона у кожному кожнісінім случаю зукраїнізує цілу хату. Бачванські українці горді на свою національність, на свою релігію, на свій характер, на свою господарку і т. д."

Хоч цю характеристику д-р Габор Костельник писав 1920 року (Календар Просвіти, Львів 1920), то вона в основному ні в чому не змінилася.

І хоч мова бачванських українців-русинів трохи відрізняється від мови лемків поза Карпатами в Галичині і тих на східній Словаччині, то все таки вони визнають самі, що їх мова подібна до мови лемків. Далі, бачванські русини-українці зараховують себе до великої української родини, а подорожі з Галичини до Бачки, набрали до своєї мови чужих слів, але в основі корінь їхньої говірки — український.

Юрко Сопка сказав: Наші прізвиська були з часу, як сюди пустилися поза Карпати: Дюрдзяк, Чупринка, Перепун, Скочиколода, Кудлач, Скрипко, Жучко, Загаклявий, Сопко, Помайливій, Громашин, Русинко, Куцій, Тудняк, Козак, Федоркович, Вігоровський, Симко, Хома, Сорочка, Кіканич і т. д. Але, як дорогою ішли на південь до Бачки, то затримувалися багато років між угорцями і вже це видиться на їх прізвиськах: Чіншалак, Кетелеш, Гус, Кіленц, Гегедуш, Югас, Кіш і т. д.

У нинішній час, — каже учитель Костельник, який живе на пенсії у Баня Луці, — пригадую собі такі прізвиська бачванських українців у Коцурі: Варга, Фейса, Буїла, Горняк, Рогай, Громиш, Капчанський, Ремко, Кіш, Надь, Шарик, Тимко, Планчак, Дорокгазі, Керемжорна, Малик, Зубко, Пушкаш, Русковський, Іван, Шафран, Магоч і Стрибер.

У Руському Керестурі: Колошняй, Рамач, Медзеші, Колесар, Сівч, Джуджар, Макай, Семань, Штрайбар, Фа, Малацко, Дудаш, Пап, Сегедий, Сабадош, Молнар, Гербут, Джуня, Бодянец, Фейди, Пастернак, Жильник, Гарди, Канюх.

У Джурджеві: Сендерак, Міклош, Пушкаш, Баран, Корпаш, Гарди, Такач, Стрибер, Копчанський, Гаргай, Букатко, Скубан, Ерделі, Милик, Лікар, Бесермені, Будинський, Барна, Балінт і Жильник.

У Шіді: Бесермені, Торма, Лазор, Ерделі, Рошжаш, Крайцар, Тимко, Мудрі, Лендзер, Бучко, Сівч, Колесар, Ковач і Рогаль.

У Петровцях: Югас, Рамач, Планчак, Рускай, Буїла, Хома, Голик, Надь, Джуджар, Колбас, Торма, Венчеловський, Барна, Іван, Еделінський.

У провінції Славонія, у селі Пишкоревці поселилися з Руського Керестура при кінці ХІХ сторіччя: Пап, Панкович,

Хома, Гербут, Емейди, Гарди, Дорокгази, Колбас, Громіш, Шош, Сегеди, Рамач, Папуга, Арва, Гербут, Майхор, Туринський та ін.

Ці прізвища подібні одні до одних. Руський Керестур і Коцур були першими селами поселення. Звідси з бігом часу розходилися по Бачці та йшли на другий бік Дунаю у Срем та Славонію.

Юрко Сопка про мову каже: Теперішня мова, якою користуємося, це діалект української мови. Цей діалект творився впродовж соток років, як ми йшли з Карпат до Бачки та Срему. Він зродився на межі трьох народів: українського, польського та словацького. Дуже добре видно, що в нас український корінь. Впливи на нашу мову витиснули мови панівної кляси, бо наша мова вважалася простою мовою селянина, панського підданого.

Насправді не знаємо, з яких сіл ми забрили до Бачки. На цьому діалекті, що є в нас, не маємо ніякої перспективи розвиватися. Цей діалект повинен стати мостом до вивчення нашої рідної української мови. Засвоювати діалект, щоб став літературною мовою, означало б, що ми згоджуємося з тими часами, коли нас асимілювали й хотіли перетопити на чужий нам народ панівної верстви. І хто таку настанову приймає, той хоче все те, що нам чужинці з нашого забрали, а зі свого дали, затримати назавжди.

До 1918 року ми в школах училися українською літературною мовою. Наведу тільки те, що мені у Джурджеві 1967 р. казав 82-річний Степан Мукачі-Гербіків. "Я перейшов із Руського Керестура 9-річною дитиною. Ще 1894 року. У Руському Керестурі вчив мене Петро Кузьмяк. Пам'ятаю одну пісеньку:

Ішов дід через дорогу,
Та й збив собі на камінь ногу.
Що се біда каже,
Тут на цій дорозі ляже.

Раз із Грицевої хати
Вибіг пес кудлатий,
Дідо в крик,
Злапав камінь, а пес втік.

Така була викладова мова бачванських русинів-українців до 1918 р.

Поселення українців на Балканах у новішу добу, у Боснії

Австро-Угорщина для адміністрації в окупованій Боснії, після 1878 р., набирала численних службовиків зі слов'янського елементу. Таким чином прийшло на службу в Боснії багато поляків, українців, чехів, словенців та інших громадян з Австрії.

Австро-угорська влада була готова роздати безкоштовно мешканцям своєї монархії великі простори невикористаної землі в Боснії. Одначе за океаном були кращі умовини і нарід не лакомився на гористу Боснію, де були ще панівними мусульманські звичаї.

Інакше сталося 1892 року, коли в Гамбурзі появилася холера. Люди вмирили і до США, Канади та інших заокеанських країн виїзд був припинений. З Галичини та інших країн Австрії у гамбурзькому порті було багато людей. Від'їзд закритий, а додому повертатися не було як. Численні німці, а також українці й поляки, що прямували за океан, звернулися по допомогу до австрійського консула. З Відня прийшло доручення консулові, щоб усі їхали до Боснії.

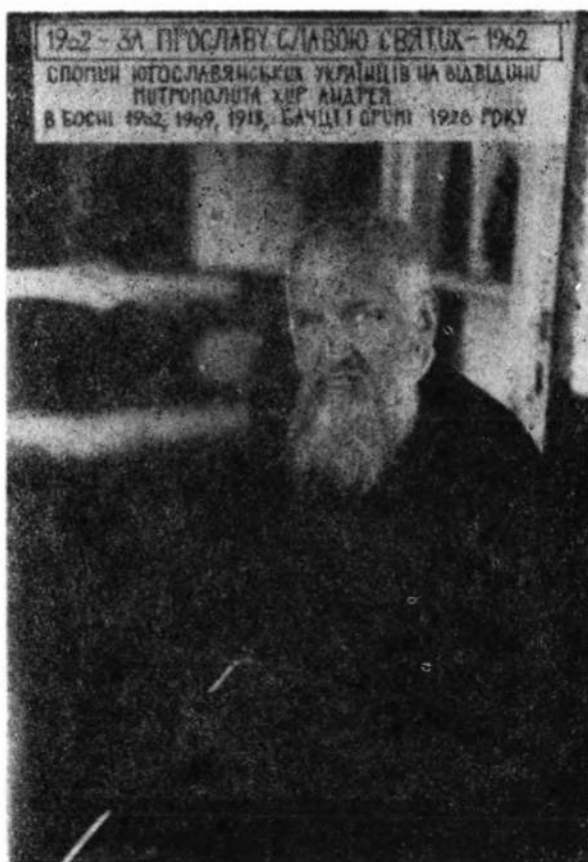
Так то 1892 р. з Гамбургу виїхали різні народності до Боснії. Багато з тих, хто прибув до Боснії, дістали лісисті гори та пагорбки. Інші, що приїхали за порадою тих, хто тут уже був, а мали гроші, у Боснії купили собі приватно дуже добрі господарства за дешеві гроші. Таким шляхом була сколонізована Боснія. Знову на тих, хто не хотів їхати до Боснії, зразу у Славонському Броді чекали славонські хорвати-селяни, що мали багато землі й продавали її прибулим. Вони тоді, коли вже придбали собі майна в Славонії, почали писати до Галичини і таким чином одні їхали до Боснії, а інші — до Славонії.

Так постали в Боснії острівці українського поселення. Найбільша числом колонія був Прнявор. Потім Стара Дуброва, Нова Дуброва, Деветіна, Дервента, Хрвачани, Лішня, Баня Лука, Яблан, Іваньска, Церовляни, Пріедор, Козарац, Пастірево, теж багато поселенців залишилося в індустріяльних центрах, як Завідові, Варош, Сараєво, Ханпесак та ін.

У Славонії тоді постали селища з українцями в місцевостях — Каніжа, Сібінь коло Славонського Броду. Крім того, до села Ліповляни прибули тільки самі лемки з Галичини, а потім приїхали до них з Америки, які були там на роботі. Вони в тому селі накупили собі дуже доброї землі й стали першорядними господарями.

Лемки у Ліповлянах і до сьогодні заховали свою мову та звичаї. Наведу тільки декілька їхніх прізвищ: Катерина Ведмедик, Олекса Ксенич, Федір Даниляк, Теодор Качмарчик, Михайло Яворницький, Пантелеймон Піртко, Андрій Смілка, Михайло Вихованець, Матвій Дубецький, Степан Канцар, Михайло Цвік, Петро Вілонський, Михайло і Мирон Дзюрій, Петро Кравчук. До речі, Теодор Качмарчик ще до недавня одержував лемківські газети з Північної Америки.

Українці в Югославії живуть тепер компактно в селах і острівчиками в трьох республіках. У Соціалістичній Респуб-

Листівка, видана в Югославії в 1962 р., для вшанування і відзначення перших відвідин Митрополита А. Шептицького у Боснії. Як видно з фота, Митрополит А. Шептицький відвідав українців у Боснії в 1902, 1909 і 1913 рр., а в Бачці й Сримі — 1928 р. (Видання автора Миколи Кагана).

ліці Сербії, в Автономній країні Воеводіна, тобто в Бачці та Сремі. Ті, що в Славонії, належать до Соціалістичної Республіки Хорватії. Інші заселяють північну частину Соціалістичної Республіки Боснії та Герцеговини.

Навів я тільки більші місцевості, а не всі, де живуть українці. Адже українців зустрінете всюди — в Београді, Загребі, Сараєві, Любляні та в Скоп'є, тобто в містах вищої влади соціалістичних республік. У згаданих містах можна зустріти найбільше студентів вищих шкіл та університетів.

Для бачванських русинів-українців був знаменний день в історії, коли зразу після 1-ої світової війни 1919 року, в Новому Саді, на великій зустрічі інтелігенції засновано товариство "Просвіта". Це товариство до 2-ої світової війни було культурним живчиком бачванських, сремських і славонських русинів-українців.

Опісля українці в Боснії та Славонії, на своїй Великій конференції Соціалістичного союзу — 29 листопада 1965 р.

Велика Українська Конференція, яка була скликана Повітовим Соціалістичним Союзом у Баня Луці. На тій конференції зійшлися русини-українці, зацікавлені українською культурою в Югославії. Конференція відбулася 29 листопада 1965 р. в залі Крайового дому культури на відзначення 29 листопада 1943 р., коли то Народно-визвольний парламент у Яйцу проголосив установаження Федеративної держави і Республіки, а королівство перестало існувати.

в Бая Луці, заснували Українську культурну раду. На цій конференції перший раз зійшлися представники бачванських русинів-українців і українців зі Славонії та Боснії. Вони постановили спільно діяти в культурній ділянці, згідно з приписами, що існують у Соціалістичній Федеративній Югославії.

На цих зборах постановлено називатися русинами-українцями або тільки українцями.

Після 2-ої світової війни в Югославії настали великі еміграційні добровільні переселення. Серби й хорвати з Боснії, а також українці, залишили в Боснії свої посілості держави або рідним і пішли до Бачки та Срему, бо там було багато незаселених просторів доброї землі. Таким чином українців з Боснії відійшло до згаданих провінцій коло 8,000 душ. Тепер у Воєводіні є селища, де є бачванські русини-українці, як теж українці з Боснії. У Сремі, в Індізії, Бачці й Београді — живе понад 7,000 українців з Боснії.

У Новому Саді існує бачванська газета "Руске Слово". У складі редакції самі фахівці. Редакція "Руского Слова", "Шветлосці" та "Дитячого садку" у Новому Саді приміщується в дуже модерному будинкові та є гарантом, що бачванські русини-українці, згідно з законами, мають усе те, що й інші більші нації в Югославії.

В осередку соціалістичної Воєводіни, в Новому Саді, тобто в Бачці та Сремі, в Закладі шкільних підручників існує секція, яка приготує підручники для шкіл з викладовою мовою бачванських русинів-українців — діалектом. У секції для русинів-українців того закладу працюють Дюра Варга і Микола Кочіш, знавці бачванського діалекту.

У культурно-національному й політичному житті бачванські русини-українці багато активніші від інших українців. Припускають, що це тому, що бояться денационалізації. Вони піднесли свій діалект до рівня літературної мови. Граматику для цієї говірки написав д-р Габор Костельник, уродженець Руського Керестура, тоді викладач Духовної Семінарії у Львові.

У Бачці та Сремі, на всіх селищах, де тільки живуть русини-українці, існують початкові школи з викладовою мовою — діалектом русинів-українців, а в Руськім Керестурі існує повна гімназія з навчанням бачванським діалектом.

Треба визнати, що культурний розвиток русинів-українців, який тепер існує, постав логічно аж по 2-ій світовій війні у Югославії, в усіх соціалістичних республіках.

Всі три видання: “Руске Слово”, “Шветлосц і “Дитячий садок” друкуються діалектом з матеріалами української літератури, що — крім діалекту — завойовують позиції української мови в Югославії. “Руске Слово”, крім діалекту, друкується на одній сторінці українською літературною мовою.

Крім згаданих видань, бачвансько-сремським діалектом русинів-українців дотепер появилися друком десятки фольклорних збірок і мистецької літератури. У післявоєнній продукції югославських українців поза цим досягненням є “Антологія” бачванських письменників. Ця Антологія вміщує пісеньки, почавши від найстаршого культурного діяча Петра Кузьмяка, аж до наймолодшої любительки, збирача пісень, Ангелі Проккоп. З поетичних збірок треба згадати обдарованого поета й культурного діяча Михайла Ковача — “Мій світ”. Крім того, є вірші Янка Фейси “Зелені листочки” і його пісенька, присвячена 225-річчю поселення русинів-українців у Бачці “Ходім до кола”, а також “Край серця” Юрка Палгаргая, “Кроки” М. Кочіша, відгук з рівнини і роман з визвольної війни “Земле моя” — наймолодшого віком Володимира Костельника.

Таксамо треба згадати великої вартости збірку в трьох томах фольклорного видання Онуфрія Тимка “Наша пісня”, а також і “Народні приповідки”, що їх зібрав Юрко Латяк.

Багатий фольклор, зібраний між бачванськими та сремськими русинами-українцями в останньому столітті, зберігається у Музеї греко-католицької церкви в Руському Керестурі, що його прибирав етнограф Володимир Гнатюк. Його збірка відображує ціле життя бачванських і сремських русинів-українців від дня народження аж до смерті.

Численні мистці-українці збагатили культуру югославського народу. Роман Петрович у Сараєві, академічний маляр, з бігом часу залишив по собі багаті картини. Він був головою письменників і мистців Боснії та Герцеговіни. Помер 1947 р. й управа міста Сараєва назвала в його пошану вулицю “Роман Петрович” у тому районі, де він проживав.

Найгарніші скульптури “Боснійця і Боснійки” прикрашують Народний банк у Баня Луці та Сараєві. Ці різьби — це мистецька робота українця Володимира Загороднюка. Туристичні агенства цих міст використовують ці скульптури на обкладинках своїх проспектів.

На фото: скульптура "Босняка і Боснійки" роботи мистця Володимира Загороднюка, які є поставлені перед Народним банком у Бая Луці. Туристичні агентства використовують фота цих скульптур для прикраси своїх туристичних проспектів.

Діяльними в мистецтві є також молодші мистці: Е. Ко-
чіш, Й. Колесар, В. Колесар, Сівч та ін. Вони щиро й віддано
працюють, щоб збагатити загальну югославську культуру.

В Руському Керестурі та в Баня Луці відбуваються курси
й семінари для викладачів у школах, що вивчають мову та
літературу українського народу. В Боснії у чотирьох школах
викладають українською мовою.

У Новому Саді найкращий мистецький осяг здобуло
Культурне товариство русинів-українців на цілу Бачку та Срем.
Крім нього, неменшу заслугу має Дім культури в Руському
Керестурі. Цим двом товариствам допомагала фольклорна сек-
ція українського радіа в Новому Саді. Новосадське товариство
брало участь у Балканському фестивалі танців і співу в Охріді.
Таксамо в телевізії в Београді показано красу української жі-
ночої одяжі з вишивками та гарні бачванські пісні, як і загаль-
но українські для глядачів цілої Югославії.

Найбільше визнання за свій розвиток майстерности
отримало Новосадське українське культурне товариство на
річному традиційному фестивалі пісні й танцю у Свиднику
1968 р.

Дім культури з Руського Керестура, крім програми з
1969 р., коли то виступав цей ансамбль у Свиднику на фести-
валі пісні й танцю, після того багато разів виступав у Народно-
му театрі в Пряшеві. Крім того, і Новосадське Товариство
та Дім культури відвідували з виступами різні місцевості, на-
селені бачванськими та сремськими русинами-українцями і так
заснайдомлювали їх з українською піснею, танцями й культурою.
Між найкращими знавцями пісні у Бачці є Іриной Тимко.

У Вуковарі діє з 1968 р. Союз русинів-українців. Його
завдання є розвивати культуру та свідомість українських по-
селенців на території цілої республіки Хорватії. Його праця
має успіхи в селищах бачвансько-сремських русинів-українців
у Славонії та Сремі.

Також у Прняворі, в Боснії, діє українське товариство
“Тарас Шевченко”, що дає виступи зі своєю секцією пісні й
танцю не тільки в Боснії, але відвідує теж Бачку й Славонію.

Від 1967 р. в Баня Луці є чинна редакція радіопереси-
лань українською мовою щодругої неділі по 20 хвилин. В тому
місті є також українське товариство “Тарас Шевченко” і в
Етнографічному музеї — відділ української культури.

Крім згаданого досі, у Югославії існує українська католицька церква. В кожному більшому центрі є парафії, а богослужби відправляються українською мовою. Бачванські русини-українці дотепер завжди мали своїх церковних зверхників української крові. Одинокa українська католицька церква має свою організацію, в якій об'єднує греко-католиків не тільки русинів-українців у Югославії, але також греко-католиків — румунів і македонців.

Бачванці мають численну інтелігенцію. Своїми людьми займають уряди в їхніх селищах. Вони мають своїх суддів, адвокатів, учителів, професорів і фахівців у торговельній мережі. В кожному фаху мають добірні кадри й радіють своїми успіхами та здібністю. Те саме мають українці в Боснії від 1945 року.

Наша молодь щороку з'їжджається до Руського Керестура й тут, традиційно вже, святкує "Червону Річку". В тому з'їзді беруть участь не тільки русини-українці, але також молодь сербська, хорватська, словацька, угорська, румунська.

Перше таборування і зустріч академічної і середньошкільної молоді в серпні 1965 р. на полонині Фрушка гора коло Нового Саду. Це була перша зустріч молоді русинів-українців із Югославії.

Крім того, на цей фестиваль пісні й танцю приїжджають гості з Чехословаччини, Польщі, України, США й Канади.

Успіх молоді того фестивалю був у 1969 р., який відбувся разом із маніфестацією відзначення 50-ліття єдності югославських народів і 50-ліття існування югославської компартії.

В 1971 році відбулося свято “Червона Ружа” в Руському Керестурі, а після того було таборування молоді на полонині “Козара”, у відпочинковому місці Мраковіца, від 27 липня до 4 серпня. У той час також покладено наріжний камінь під пам’ятник партизанам, поляглим на цій полонині у боротьбі з гітлерівськими полчищами.

По таборуванні відбулася Конференція молоді у Прієдорі й гостем на цій конференції був президент Боснії та Герцеговіни — Хамія Поздерац. Він запевняв нашу молодь, що кожне її право та потреби будуть взяті до уваги з умовою, що наша молодь буде чесними громадянами.

Таборування молоді на “Козарі” було маніфестацією в 30-річчя соціалістичної революції в Югославії, а також святкування в 100-річчя з дня народження Лесі Українки, яка є потомком родини Косачів, яка то родина була володарем та ініціатором революційного духа в Боснії 500 років тому.

Накінець треба зазначити, що українці за своїм звичаєм святкують не тільки фестивалі пісні й танцю. Відбуваються також церковні празники з великою участю людей, вінчання відбуваються так, як колись в Україні, а хрищення дітей та інші свята, хоч модерно стилізовані, прикрашені прадавніми слов’янськими звичаями культури українського народа.

На діалекті

Янко Фейса, Югославія

КОЛО БРАТСТВА І ЄДНОСТИ

*Браца коло нам обраца
Наша щира любов враца!*

*Нашо го гудаци граю,
Та нам шерца лоскотаю.
Прето ше так радуемо
і шгесліви зувствуємо.*

*Швидко, хлатци і дзівгата,
Швидко ноги преплітайми,
двесто дваеця пейц рогніцу
доселеня преславями.*

*Прето сме ше пошходзілі
Жеби сми то преславілі.*

*Швидко ві, Новосадяни,
а і ві Господігани,
Керестурці і Коцуриці,
Вербашане, Дюрдьовгане!*

*Гайде, браца з Орахова,
і шге швидше і шге знова,
Нашо коло най не стане!
Швидше, швидше ви Куляни!*

*Поце гу нам понагляйце!
Поце ша і ві Базвани.*

*Пале ту і браца Сримци!
О, вітайце нам, вітайце!
Такой і ві ту до кола
Шіцки гу нам пріступайце!*

*Розвешельци ше нам, браца;
шгесце гу нам най ше враца!*

*Ві тиж отадз одкадз і ми —
з нашей мілей дідовшгини,
І ви коло танцуеце,
Лем кус іншак звіскуеце.*

*Гайде браца, гайде шіцкі!
Длуго ше не надумуйце!
Коло братства і єдинства
З нами ведно затанцуйце!*

*Коло нашей ту младосці,
Полне шгирей ше радосці!*

*Швидше, швидше мілі госці,
Зос далекей Босні, Срему,
Ша Босанці а і Сремці
Нігда у колі не дриму!*

*Ой Шідяни, Мітровзгане,
Бікізани, Бунгульзани —
Петровзгани, Базінзгани —
праз Вас коло не обстане.*

*Грайце нам гудацы, грайце
і грац нам не преставайце!*

*Ша нам Сремцом з Беркасова,
Міклошевцох, Буковара
Затанцовац так у колі
Навіка то уж бардз стара.*

*Коло наше, зложне коло,
круц се з нами на около!*

*Шіцкім ше нам міле,
Нет о це мільшого!
Братства і єдинства
Доказ ші нашого.*

*З тобу зме створили
мілу нам шлебоду,
та у ней пестуеши
зос нами злагоду.*

*Ішге, ішге швидше коло!
Круц ше круц ше наоколо!*

*Мілі браца мойо,
Любми шіцкі свойо!
Ніхто то не гані,
а ані не брані.*

*Любми дідовшгину!
Там де браца жию,
мілу Украйну
і Югославію!*

*Гайде браца мойо мілі,
Зложце шіцкі нашо сілі!*

*Мацєринскій язык
і далей пестуйми,
а свой украйнскій
дзєгне вчузуйми!*

*А тот котрий свойо,
пестовац не буде
істо так не зохце
любіц вєц і цудзе.*

*А тєраз кус оддєхніми,
най слово два прєваріми!*

*Застановим наше коло
цо ше круці наоколо,
та най гласно вєц повіми,
цо у шерцох густуєми!*

*Так най ше окруца
наше коло візно
у злагоді і радості,
все у будугносці*

*Так най вше пестує
Братство медзи нами,
а і медзи народами
і народносьцями.*

*На тм фундаменту:
нашей еднакості,
правди, а і гуманості
і соціалізма.*

*У позитованю,
самоуправляню,
без мержні і злосці
у колі радості!*

*Колі правдивого
братства і єднства
Мілей і нам і зложней
руско-українскей
нашей народности.*

*Мі ше у нм радуєми,
Шіцких до нього зволуєми:
Мілих наших шзирих братоах
шіцких Сербоах і Хорватаах,
Словенцоах і Македонцоах,
а з німа Чарногорцоах!
Шіцких, шіцких без розліки
з кажней нашей Републіки!*

*Поце мілі нашо госці!
Поце, до кола радості!
Поце гу моеї родзіні!
Шзиро Вас волаю шіцкі
і Русинки і Русини,
Поце швидко, поце браца,
гу вас гека любов браца!*

*Грайте нам гудаки, грайте
і грати нам не переставайте!
1970*

Михайло Коваз

КЕРЕСТУР

*Коли його здалеку багши —
оази грає гірлянда
у спраглім степу, погорнілім...
А зблизька поглянеш —
росина ясноа серпанку
у білій небесній скарбниці
перелива
діамантом...*

З НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ

Хочеш, брате, жниво мати, не забудь же працювати!
Хай ніхто не дується, що він гроші має, бо судьба на
світі часто змінється.

На одне те вийде, чи у землі гнити, чи не знати нащо
і для коа жити!

У коа вже в серці любови нема, для того настала
справжня зима!

Добрий розклад роботи — веде скорше до цілі.

У всіх важних хвилиах життя — треба рівноваги духа.

Життя це школа, але в ній треба учитися.

Голову догори, лихом об землю!

Хто робить те, що мусить, того біда дусить!

Хто робить, як уміє, часто з голоду мліє.

Хто хоче ліпше, як може, біду переможе.

Роздивись по собі, а відтак по світі!

Робім своє і не питаймо в чужоа!

Тримаймося разом і не розбиваймося!

Михайло Дробняк

В ЧУЖИНІ Я КРАЙ СВІЙ БАЧУ

*Жахливі тут неділі. Серце муляє, немов підощва,
Пшоном із молотарки спомини тегуть.*

*Дешеве тиво п'єм... Домівка, ох, яка вона хороша,
Яка прекрасна! Хог біда із горем там людей до землі гнуть.*

*Корінням сосон розповзлись голодні діти краю
За океан — у світ казковий, світ надій,
Щоб принести крихітку щастя тим, кого кохають,
Щоб довг сплатити долі непростій.*

*Невідомість завжди манлива, ніби мрія везорова,
Немов любов, що ненароком всілась на уста.
А потім зразу розіб'ється куля кольорова
Від першого лиш дотику життя.*

*Я не живу, а перелазю день за днем повільно,
То під землею, то з сокирою в лісах.
Прийшов в Америку за хлібом добровільно,
Але із щастям зустрігаюсь тільки в снах.*

*Складаю грошики, мов пір'я викупана гуска,
І кожен гріш — це кров, це ніт, це радості мої:
Збудую хату, де вже не буде хліб закуска,
Куплю землю і зберу хороші врожаї.*

*Дітей пішлю у школи, щоб набралися науки,
Щоби не бідувати так, як я в житті.
Не буде більш сутужностей, болюгої розлуки,
Весною щастя піде по землі.*

ІЛАРІОН, МИТРОПОЛИТ КИЇВСЬКИЙ:

“Всі землі, городи й люди шанують і славлять кожна свого учителя. Прославімо ж і ми, по нашій силі, хоч малими похвалами того, який довершив великих і дивних діл, нашого учителя і наставника, великого Кагана нашої землі Володимира, внука давнього Ігоря, а сина славного Святослава, що пануючи в своїх часах, відвагою і хоробрістю прославилися в багатьох землях і сьогодні згадуються та славляться. Бо не в бідній і не в невідомій землі вони панували, але в українській, яка відома та про яку чути по всіх кінцях землі”.

З похвали Кагану нашому Володимирові з 1050 р.

НАШІ МІСТА НА ПОГРАНИЧЧІ З ПОЛЬЩЕЮ

СЯНІК

Сянік — це старовинний город, сама назва про те говорить. За княжих часів був там уже замок та чимало церков: найстарша св. Великомученика Димитрія, що стояла на замковій площі. Найдавніша писана згадка про Сянік доховалася з 1150 р. Тоді був він уже знатним княжим городом, а під його мурами велися часто бої з мадярами. І як Перемишль, а також Ярослав, були заборолом від заходу, так Сянік був тим оборонним городом від полудня, зокрема від мадярів. Чимало історичних подій відбувалось під його мурами й за мурами. Між іншим саме в Сяноці прийшло до тієї зустрічі між вдовою по князю Романі Мстиславичу з мадярським королем Андрієм II.

Сянік був теж деякий час місцем, де жив останній галицький володар, князь Юрій II Тройденович. Він поллюбив Сянік і піклувався ним. Саме Юрій II спровадив до Сянока всяких майстрів, купців та поселенців, що причинились до розбудови міста. Оснував багато нових осель і побудував у них церкви.

Жив також у Сяноці деякий час перемиський єпископ, Олександр Винницький, родом із Урожа коло Самбора. Саме з того часу походить і додаток в титулі перемиських єпископів: “Єпископ перемиський, самбірський і сяніцький”, бо в дійсності Сянік ніколи не був єпископською столицею. Єпископ Винницький за молодих літ воював із турками й татарами, а після того, вже як владика, з католиками й уніятами: відбирав церкви, добра й виганяв єпископів, при чому не помагали ніякі присуди й вирішення, навіть королівські, а то завдяки підтримці православної шляхти, яка гуртувалась довкола нього. В 1663 році єпископ Винницький був вибраний київським митрополитом і підписувався: “Митрополит Київський, Галицький і Екзарх Царгородський”.

Сянік як місто, і сама Сяніччина були дещо закапащені і щойно згодом прийшло там до усвідомлення. Там проявився живий український рух у всіх ділянках життя:

основано чимало товариств, кооператив і музеїв для збирання цінних пам'яток старовини на Лемківщині.

ПЕРЕМИШЛЬ

Столичний город Перемишль згадується вперше в 981 р., під час походу Володимира Великого проти поляків. Свою столицю мали тут князі: Рюрик Ростиславич 1087-1094, Володар Ростиславич 1094-1124, Ростислав Володаревич 1124 — після 1128, Володимирко Володаревич перед 1140-1152, Святослав Ігорович 1210-1211, Олександр Всеволодович 1231-1232, Ростислав Михайлович 1243-1245.

Перемиський замок був доволі сильний і служив князям за охорону і воєнну базу у різних потребах. Так у 1099 р. Володар над рікою Вігором розбив угрів. У 1150-1152 рр. Володимирко спирався на Перемишль у боротьбі проти угрів. Але в 1211, 1219 і 1225 рр. город не витримав угорського наступу.

Церква св. Івана стояла в городі. В 1412 р. Ягайло відібрав її православним і передав латинникам. В XIV-XV ст. згадуються ще церкви — Миколи, Спаса, Іллі, Козми і Дам'яна та церква на Вільчі.

КОРОСНО

На західному пограниччі було місто Коросно. Польський хронікар Янко з Чарнкова згадує його серед міст, які король Казимир здобув у поході на Галичину. Завдяки корисному положенню Коросно скоро розвинулося у живий торговельний осередок. За укріплення для околиці служив замок Кам'янець в селі Одриконі, що згадується вже в XVI ст. З тих самих часів походив інший замок Сяніччини, не згаданий в літописах, Собень, в селі Манастирець, на південний захід від Сянока.

ЯРОСЛАВ

Перша історична згадка про Ярослав походить з 1031 року. Під тим роком згадує найстарший український літопис Нестора, що великий київський князь Ярослав, володар українських земель, в часі свого протипольського походу заснував кріпость над Сяном і назвав її "своїм містом": Ярославль.

Місто Ярослав знаходилося тоді в глибині української території. На захід від нього лежало ще кілька укріплених українських городів, як **Ряшів**, **Переворсько** (стара назва, нині Переворськ), **Заріч** (нині Заріче). Як далеко сягала ця тери-

торія на захід можна догадуватися хоч би із Лемківщини, де українці ще до сьогодні доходять майже по Татри, бо там у горах не було на них такого сильного польського натиску, як на долах. Столицею західно-українських земель був тоді Перемишль. Щойно згодом перенесено столицю до Галича.

Давній замок лежав на горі св. Миколи. Тоді цю гору оточував Сян. Щойно 1375 р. князь Володислав Опільський переніс місто на нинішнє місце. Нове місто було дерев'яне, і щойно потім муроване. На місце давньої замкової церкви заложено костел, до якого перенесено українські образи.

Ярослав уславився як нездобута твердиня. Потім тут постав великий торговельний осередок, бо туди вели два торговельні шляхи: з Азії через Київ, Тереховлю і Львів до Кракова, Вроцлава і Нюрнбергу, і другий з Угорщини до Гданська.

До 1340 р. Ярослав належав до української держави. В тому році здобули його поляки. На довгий час Ярослав підупав, але з кінцем XV ст. знову піднісся як торговельний осередок. Тут постали великі ярмарки, що тривали по 4 тижні і довше, та стягали майже з цілої Європи і зі Сходу купців. Були тут — крім українських купців — поляки, чехи, німці, італійці, мадяри, а зі Сходу — вірмени, перси, турки, араби, греки й волохи.

1571 року поселилися в Ярославі оо. Єзуїти, які намагалися спольщити українців. Вже 1580 р. за їх намовою воевода І. Костка наказав перенести одну українську церкву за місто. На тому місці побудував він єзуїтський костел. 1595 р. Єзуїти заснували тут вищу школу, колегію.

З причини заборони українське життя в Ярославі гуртувалося тільки при церковних братствах. Після перенесення головної церкви на передмістя, до великого значення дійшло братство при церкві святого Спаса. Воно утримувало шпиталь і школу, що існувала до початку XIX ст.

1717 р. вибудовано нову велику церкву Преображення Господнього, де перше стояв замок українських князів Острозьких. Докінчив і вивінував цю церкву український купець і посадник міста Ілля Волинський зі своєю дружиною Пелягією.

З НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ

Не криком вб'ємо лихо, але тихою і доброю працею.
Вступаймо сміливо на нові дороги!

КНЯЗЬ ТЕОДОР ОСТРОЗЬКИЙ НА ЛЕМКІВЩИНІ В XV СТ.

Цікава і многогранна постать князя Теодора Острозького мало znana нашому загалові. П'ятнадцяте століття було в українській історії надто бурхливе, щоб на його тлі могла вибиватися епізодична поява, хоч і яка небуденна — як ось відважний шибайголова — Федько Острозький.

Де тільки пахло стрільним порохом, тоді ще дуже рідким, де дзвонили мечі і сичали осами стріли — там з'являвся князь Федько, призваний, чи з власної охоти.

Бачимо його у війні Свидригайла з Ягайлом, коли то він (1431-32) зайняв Скалу, Смотрич і швидко опанував ціле Поділля. В битві під Копистрином поклав у битві 12,000 поляків. Потім подався на Луцьк, здобув його, після того спалив Бересть, а потім підступив під Кам'янець Подільський, розбив коло Кам'янця війська Теодора Бучацького, самого Бучацького взяв у полон та передав Свидригайлові.

В часах гуситських воєн виринає князь Федько Острозький (Длугош називає його "Фрідерікус Русіє дукс") на західній Лемківщині. Спитко з Мельштина зв'язався з Федьком, прикликав на поміч гуситів і рушив на землі єпископа краківського Збігнева Олесніцького. В усю ту авантюру була вмішана четверта жінка Ягайла, Сонька, що, як православна, симпатизувала і з Федьком, і з гуситами.

Тоді саме (1433-34) почав князь Федько будувати оборонний замок на Лемківщині, десь під Чорштином і Шляхтовою. З того замку робив він збройні випадки на поляків — у першу чергу на т. зв. Біскупщину, тобто землі краківського єпископства, з містами Новий Санч і Новий Торг. До свого війська набирив він лемків з дооколичних сіл, які радо горнулися до православного українського князя.

Це не могло подобатися латинянам, а тим самим Ягайлові. Під самою столицею тодішньої Польщі росла ворожа сила, що грозила великою небезпекою для цілості держави. Тому Ягайло не допустив до того, щоб князь Федько закріпився на Лемківщині. Ягайло вислав проти Федька військо, і хоч воно спершу потерпіло кілька поразок, усе ж таки примусило вкінці князя Острозького вступитися з замку, залишаючи його на поталу ворогові. Поляки знищили замок до тла, бо не лишилися по ньому найменші сліди. Тільки історики та хронікарі:

Длугош, Зубрицький, Шараневич, Кремер, Хлебовський, Путек та ін. згадують про нього, а народні перекази передають пам'ять його з роду в рід.

Після 1434 р. виринув князь Федько Острозький на Волині, в своїм родиннім гнізді — Острозі. Тим разом Свидригайло не прийняв добре свого колишнього союзника. Він посадив Федька в тюрму, і хто зна, яка стрінула б його доля, коли б вірне княже військо не звільнило свого князя з тюрми.

Безнастанні походи підорвали здоров'я князя Федька, а поведінка Свидригайла зразила його до всього. Князь Острозький покинув світське життя і постригся в ченці, приймаючи ім'я Теодосія. Його дружина Василина теж пішла в монастир.

Довго ще жив князь Федько Острозький смирним, тихим життям монаха. Поховали його в Києво-Печерській Лаврі, а в 1907 р. перенесли мощі Преподобного Теодосія до Острога.

В одній з церков Острога заховався його образ. Преподобний Теодосій представлений на ньому в чернечім одязі, з епітрахиллю, а в руках тримає книжку.

Хто дивиться на цей образ — ні в гадці не має, що це колишній славний провідник, князь на Острозі і кількالكітній володар Лемківщини.

ВИЗНАЧНИЙ СИН ЛЕМКІВЩИНИ — ЄПИСКОП ЮЛІАН ПЕЛЕШ

Народився Юліан Пелеш 3 січня 1843 р. в селі Смерковець, Горлицького повіту, на Лемківщині, в родині учителя. До школи ходив у Яслі, до середньої школи учачав у Пряшеві та в Перемишлі, де склав іспит зрілості з відзначаючим успіхом. Теологічні науки закінчив на Віденському університеті, як питомець руської центральної семінарії у Відні. Там також у 1870 р. став доктором теології, та був висвячений на пресвітера. З Відня переїхав о. д-р Юліан Пелеш до Львова, де спочатку обняв посаду префекта Львівської духовної семінарії, а також сповняв обов'язки катехита в академічній гімназії, в жіночій семінарі й школі Домініканів. В тому часі був він теж членом Виділу "Просвіти" і головним дорадником при редакції релігійної газети "Рускій Сіон".

У 1872 р. переїхав о. д-р Ю. Пелеш до Перемишля, де був префектом Духовної семінарії, а також був референтом і членом Комісії для укладання руських шкільних книжок.

У жовтні 1874 р. став парохом церкви св. Варвари у Відні, і ректором тамошньої руської семінарії. На тім місці перебув 9 літ, і в тому самому часі був іменованій совітником Львівської і Перемиської консисторії, асесором консисторії і почесним крилошанином Перемиської капітули. Йому пропоновано Крижовацьке єпископство в Хорватії, але він відмовив. В 1883 році був іменованій архидияконом і деканом Митрополичої капітули у Львові, де крім того сповняв ще інші обов'язки: предсідника церковного суду, комісії фонду вдів і сиріт та ін.

12 лютого 1885 року став о. д-р Юлія Пелеш — станиславівським єпископом, а 10 січня 1886 р. відбулася його інтронізація. 10 травня 1891 року іменованій був єпископом у Перемишлі з титулом — єпископ Перемиський, Самбірський і Сяніцький.

Єпископ Пелеш був знаним науковцем і письменником. У "Рускім Сіоні" помістив багато статей і проповідей, написав "Учебник кат. богочестія" для 5-ої і 6-ої гімназійних клас, "Пастирське богословіє" та ін. Покійний єпископ написав працю в двох томах під назвою: "Гешіхте дер Уніон дер рут. Кірхе міт Ром".

Єпископ Ю. Пелеш був людиною великого серця, був добрим русином, і був прив'язаний до руського народу. Він обстоював самостійність руської мови і руського народу. В своїй історії унії руської церкви з Римом він написав у другім томі (стор. 919-922): "Се товариство (Матиця) поставило собі за задачу плекати руську мову, як цілком відмінну від польської і російської, і самостійну мову... Тодішні учені руські не хотіли нічого знати о ідентичності російської і руської мови; они так само, як і митрополит Левицький, розрізняли руську мову від російської принципіально, а тодішній професор руської літератури у львівськім університеті Яків Головацький доказав світло самостійність руської мови".

Навівши вислови проф. Мікросіча й найвизначніших російських, польських, чеських і руських учених про самостійність руської мови, закінчив єпископ Пелеш так: "Коли увзгляднимо вискази наведених язиковознавців, між котрими находяться учені першого степені, то не потребуємо журитися о виводи менше значних як о крик політикуючих фільольогів і фільольогізуючих політиків; нам Русинам полишає ся лиш тяжка задача, ділами наукового змісту доказати самостійність нашої мови".

Лемки в народному одязі. — О. Кульчицька.

Помер єпископ Юліян Пелеш 22 квітня 1896 р. на 54 році свого життя. В похороні взяв участь кардинал Сембратович, станіславівський єпископ Куїловський, коло 350 священиків та кільканадцять тисяч вірних.

ВИЗНАЧНІ ДІЯЧІ ЛЕМКІВЩИНИ В МИНУЛОМУ

Ми переконані в тому, що нам не вдалося звернути уваги на всіх діячів культури, а й політики в минулому на нашій зеленій Лемківщині. По-перше, в нас нема доступу до архівних джерел, по-друге — ми не є професійними істориками, по-третє — ми подаємо тут зібрані коротко матеріали тільки з журналістичного обов'язку, і для дальшого висвітлення нашими істориками, чи науковцями. Безперечно, навіть після так коротко згаданих тут діячів Лемківщини з минулого — відкриваються тепер для наших живучих істориків, філософів і літераторів, а також політиків, — великі можливості наукової діяльності. Бож знаємо, що наше минуле, історію, літературу, образотворче мистецтво — закривали, або й знищували, чи присвоювали собі завжди наші сусіди, — ті, що є навколо України, — і тільки часами в їх публікаціях появлялось щось вартісного з дійсної історії, культури, побуту нашого народу, в тому й Лемківщини.

Комуніст-письменник Микола Хвильовий писав, що ренесанс нашого народу на сході Європи гряде зі степів України, "азіатський" ренесанс. І він сам застрілювався в 30-их роках, у часі колективізації. Але ренесанс іде!

А ми, лемки, вже віддавна писали, що відродження (ренесанс) українського народу на західно-українських землях у час грози й смуту нашого народу започаткували — лемки-українці, і гряде також зі західних окраїн.

Бо в ті важкі часи українського народу таки наш лемко — отець Василь Подолинський написав виразно у своїй праці "Слово перестороги" (просимо звернути увагу на історичний час!), що українці з-поміж усіх можливих на тодішній час політичних орієнтацій — повинні вибрати орієнтацію на самостійну Україну. А другий лемко — отець Михайло Вербицький написав мелодію-композицію до нашого гимну "Ще не вмерла Україна", який усі співають дотепер на всій еміграції.

Та незалежно від заслуг усіх діячів Лемківщини з минулого; що ми знаємо з історії дещо більше про них. Напри-

клад, сьогоднішні й воєнні “мужі” Лемківщини згадують у своїх писаннях завжди про себе й про свої “заслуги” для Лемківщини, хоч ті заслуги були мінімальні.

В нашій реєстрації лемківських діячів з минулого, ми не відмічуємо на тому місці окремо нашого лемківського ватажка Андрія Савки, бо про нього була поміщена обширна стаття в Лемківському Календарі за 1971 рік, а також деякі дані про лемківського маляра Никифора (дещо було поміщене в Лем. Календарі за 1971 р.), а тепер поміщаємо деякі точніші дані про маляра Никифора, а також про нашого лемківського поета Б. І. Антонича, про якого було в Лем. Календарі за 1972 р.

Але незалежно від усіх заслуг тих усіх діячів Лемківщини, — а що ми знаємо з історії, чи літератури, дещо більше про них. Читайте і думайте! Тому й поміщаємо їх імена й прізвища в Лемківському Календарі на 1973 рік.

**

Павло Русин з Коросна, 15 ст., український латиномовний поет доби Відродження. Навчався в Грейфсвальдському університеті в Німеччині, в списку бакалаврів цього університету за 1499 р. був записаний, як Павло з Коросна на Русі. В 1506 р. дістав ступінь магістра в Краківському університеті, де й залишився викладати римську літературу, займався вивченням і тлумаченням Овідія, Персія, Клавдіяна і Сенеки. Він був визнаний поет, голова гуртка гуманістів при Краківському університеті, один із зачинателів гуманізму й латинської ренесансної поезії в Польщі. Останні роки життя він провів у Відні, де, як думають, читав у місцевому університеті лекції про римських поетів і опублікував дві трагедії Сенеки.

Подолинський Василь, 1815 — 1876, греко-католицький священик на Лемківщині, автор брошури в польській мові “Слово перестороги” 1846 р., в якій перший проголосив, що тільки створення незалежної соборної української держави може порятувати українське населення Галичини від національного винищення. Тільки така наша самостійна держава, що охоплювала б усі наші етнографічні землі, може забезпечити українському народові повний його розвиток.

У брошурі “Голос перестороги” критично оцінив пропольську, проросійську, германофільську й льокальну австро-

галицьку орієнтації гал. українців та обґрунтував ідею соборної української держави. Брошура о. Подолинського мала вплив на політику Гол. Руської Ради у Львові та на її соборно-українську декларацію 1848 р.

Михайло Вербицький народився 1815 р., а помер 19 грудня 1870 р. Народився в селі Улючі, над Сяном.

Середню музичну освіту здобув у Перемишлі, де потім викладав співи в школах. Пізніше був диригентом хору у Львові. З 1852 р. був священником у селі Млинах, де й помер.

У 1863 році написав музику до національного гімну “Ще не вмерла Україна”.

М. Вербицький — один з перших українських композиторів-професіоналів у Галичині. Писав хоріві, вокальні (соло), інструментальні твори та музику до театральних п'єс. Серед хорів для чоловічого і мішаного складу виділяються “Заповіт” на слова Т. Шевченка, “Поклін” на слова Ю. Федьковича, і “Жовнір” на текст І. Гушалевича.

Основним жанром творчості Вербицького були чотириголосні чоловічі хори, що завжди знаходили охочих виконавців серед співучої молоді, учасників аматорських музичних гуртків. Хорові твори композитора різні за змістом, жанром і формою. Значне місце в його спадщині займають піднесені патріотичні пісні-заклики. З них найбільшої популярності набули “На погибель” (“Дай, дівчино, нам шампана”) та “Хто за нами, Бог за ним”.

Створив для оркестри 8 симфоній-увертур, 2 полонези, вальс. Симфонії-увертури дуже схожі на попури, в них використані народні мелодії (коломийки). Склав збірник п'єс до гітари. Йому належить також музика до драматичних творів (співо-гри): “Підгоряни”, “Верховинці”, “Галя”, “Панщина”, “Сільські пленіпотенти” та інш.

Володимир Хиляк народився у селі Верхomla Велика, повіту Н. Санч, 15 (27) липня 1843 року. Продовжуючи батьківські традиції, виконував функції священника у Долині, Ізбах, Бортному.

У 1872 році вийшла перша повість В. Хиляка “Польський патріот”, яка підняла автора на літературне поле.

Надалі ім'я письменника (підписувався псевдонімом Єронім Анонім, В. Нелях, Лемко Семко і ін.) не сходить зі сторінок галицьких часописів.

У 1873 р. вийшов його твір “Повість на часі”. Повні творчих успіхів були наступні роки. Новим кроком у літературній творчості В. Хиляка була найбільш популярна повість “Шибеничний верх” у двох частинах, вперше надрукована в 1877-1878 роках.

На початку 80-их років письменник створив нове літературне полотно про життя лемків — повість “Руська доля” (надрукована у II томі “Повістей і оповідань Єроніма Аноніма”, Львів, 1882).

В. Хиляк написав ряд гумористичних оповідань з селянського побуту, в тому і “Лихо на світі”.

1882 р. у Львові вийшли три томи творів Хиляка, а в 1887 р. четвертий том. Протягом недовгого життя (помер 25 червня 1893 р.) В. Хиляк написав велику кількість творів з життя верховинців.

**

Перекладачі церковних книг на лемківський діалект:

Михайло Сяницький, I половина XVI сто., переклав 4 євангелія з болгарської мови.

Михайло Василевич, XVI ст., з Сянока — перекладач.

Тимофій Височанський, 1635, автор перекладу “Учительного євангелія”.

Степан Рихвальдський — автор перекладу подібного євангелія з 1666 р.

**

Михайло Криницький, 1797 - 50-ті роки 19 ст., — історик-краєзнавець, священик у с. Ганчова, Горличчина, у книжці “Историческое состояние наместничества Мушинского”, Відень 1853, науково опрокинув і документально доказав, що лемки не польські осадники, а корінне руське (українське) населення.

Іван Прислопський, 1831 - 1909, зі села Кам’янки, Горлицького повіту, розвинув ту саму ідею в розділі “Сандецька Русь”, Львів, 1893.

Йосиф Цавинський написав історію Галичини й Лемківщини п. наг. “Начало истории Червеной Руси”, Перемишль, 1887.

Володимир Цавинський, брат Йосифа, написав книжку “Хрещення Руси”, Львів, 1888.

Олексій Торонський, 1838 - 1901, написав етнографічну розвідку "Русини-лемки" з 1860 р., він родом зі села Завадка, Сяніцького повіту, був редактором "Рускій сіон". Крім того він написав "Руску читанку", Львів, 1868, і повісті з життя лемків "Гандзя" та інші статті.

Микола Малиняк, 1851 - 1914, автор поетичних і прозових творів, видаваних під псевдонімом М. Кам'янин, збірник "Зерна", Перемишль, 1910 р., і автор циклу статей "Записки римлянина", спрямований проти деяких церковних порядків.

Модест Гумецький, 1842 - 1898, зі села Токарня, Сяніцького повіту, писав польською мовою. Він автор збірок "Поезие шпез незнаного" з 1876, і "Думи і думки" з 1831.

Тома Полянський, 1796 - 1869, автор творів на релігійні теми.

Клавдія Алексович, 1830 - 1916, зі села Красна, Короснянського повіту, надрукувала баладу "Пісня Ольдини" в "Зорі Галицькій яко альбум" за 1860 р. Написала також оповідання і п'єси для дітей. Оповідання: "Дві сестрички", "Нагорода пильності" та ін. П'єси: "Запамороченко", "Орендар".

Іван Русенко, 1860 - 1960, зі села Красна, Короснянського повіту, поет-байкар і маляр. Написав вірші "Лемковина", "Учітєся руснаки", "Шануйте своє", байки — "Собаки", "Осел і соловей" (було надруковане в "Лемківському календарі на 1971 рік"), "Вовк та ягня", "Музиканти" та ін. Він написав також драматичні твори: "Лемківське весілля" та "Вертеп у Карпатах" та залишив багато рисунків.

Іван Филипчак зі села Лішня, Сяніцького повіту, історик-краєзнавець, написав повісті "Княгині Романова", 1927, "За Сян", 1928, "Будівничий держави", 1935, "Іван Берладник", 1936, "Дмитро Детько", "Бутвичі", "Кульчицький герой Відня" та ін.

Григорій Гануляк, 1883 - 1945, зі села Синява, Сяніцького повіту, поет і новеліст. Написав вірші "Весняні сні", 1910, "Вернися" та ін., оповідання — "Процес за межу", "В старім краю", "Нечесні пінязі", "За горами, за ріками", Київ, 1941, драматичні твори — "Хлопський син" з 1910, "Щасливий чоловік" і народні драми з піснями і танцями "Соперники", 1911.

Франц Коковський, 1885 - 1940, суддя і адвокат, діяч Сяніччини й Бережанщини, письменник. Збірка поезій "Сердечні струни", 1907, і "Настрої", 1909; збірки оповідань "Вчорашні

дни", 1931, "Людська вдячність", 1934, "Східними межами Лемківщини", "Визвольні змагання Лемківщини", "За землю" та ін. Написав численні оповідання для дітей і переклади. Помер у большевицькій тюрмі.

Лев Гец народився у Львові 13 квітня 1896 р. Після вселюдної школи здібний юнак опинився в мистецько-промисловому училищі, а з 1919 р. — після особистої участі у воєнних діях і немало вже мистецького доробку (альбом "Домбе") — Л. Гец став студентом Краківської академії мистецтв, навчаючись малярства у проф. Дембіцького, графіки — у Войнарівського і рисунку — у д-ра Кунцека.

Згідно з тодішнім добрим звичаєм оточувати здібну молодь опікою з боку багатих та свідомих національно громадян, мав і Л. Гец своїх меценасів, які не тільки допомагали йому поступити в Академію (М. Лазорик, М. Заячківський), але і подбали, щоб міг навчання закінчити (К. Студинський, Б. Овчарський, Ю. Мудрак, С. Күзик, С. Дембіцький, Купчик, Широки та інші).

Закінчивши в 1924 р. академію, Лев Гец виїжджає на Лемківщину до Сяніка і стає вчителем у місцевій гімназії. Крім педагогічної праці та малярства, цікавиться етнографією. Відвідував навколишні села, а то й пішки мандрував десятками кілометрів. Зокрема цікавився побутом лемків, слухав легенд, переказів та обрядів, захоплювався предметами матеріальної культури українців. Почав збирати дерев'яні вироби: борони, сохи, якими лемки обробляли свої невеличкі ниви. Безпосереднє ставлення до селян, щирі бесіди з ними привели до зближення, і селяни обдаровували його усім, що було в їхніх господарствах — різьбами, посудом, тканинами, а навіть подаровано йому дерев'яний віз без залізних частин з цвяхом включно. Займався також розкопками в околицях Межибріддя, Динова, Боська, Бахірі, де знаходив старі монети, різні старовинні вироби тощо.

Особливе зацікавлення виявив він до дерев'яних церков та старовинних ікон, яких було багато також у хатах лемків, а які вони охоче йому віддавали. Адже був це час, коли іконами займалися лише люди з великим мистецьким знанням, а власники не знали, що віддають цінні предмети.

Вже в 1930 р. Лев Гец назбирав самих ікон більше двохсот та вирішив створити музей, якому надав назву "Лемків-

щина". Приміщення дістав у греко-католицькій парохії. Був це перший у Польщі регіональний музей культури і побуту національних меншин. Лев Гец керував ним протягом 14-ти років, нагромаджуючи сотні експонатів.

Проф. Лев Гец вів докладну документацію своїх праць. Всього назбираюлось їх 42 томи, в тому 11 томів спогадів мистця, 12 томів фотокопій праць, том мікрофільмів, 8 томів фотографій ікон та власних праць тощо.

Проф. Лев Гец помер у Кракові в грудні 1971 року.

Про славного українського маляра, лемка з Криниці, видано кілька книжок та надруковано сотні статей. Таємницею однак було не лише правдиве прізвище, але й ім'я, точна дата та місце народження мистця.

Навколо цих, як же важливих біографічних даних відомого вже світові художника виникли міти, а подекуди і різні неймовірні комбінації, які спирались на домислах та виростали до сенсацій на сторінках книжок і преси.

Никифор — Епіфан Дровняк — народився 21 травня 1895 р. в Криниці, в домі ч. 49. Мати його Євдокія Дровняк, дочка Григорія і Тетяни з роду Криницька з села Поворозник, була глухоніма. Батько невідомий.

Наведені дані про родовід Никифора, взяті з його метрики. Таким чином "Никифор", то лише псевдонім Епіфана Дровняка. Епіфан — ім'я не тільки не популярне, але й майже невідоме серед лемків, не ввійшло в життя в лемківському середовищі.

Після закінчення другої світової війни Никифор залишився в Криниці — селі, як господар дому Гриняка. Потім ділив долю всіх лемків. Вернувся однак до рідної Криниці. Кілька років проживав у помешкані Стефанії Криницької.

Бездомний осиротілий художник мріяв про власний дім. На будову заощадив понад 300 тисяч зл. в готівці, але не дочекав цієї хвилини, щоб жити у своїй хаті.

Імені (псевдоніму) Никифор ніхто не зітре з його біографії і творчої спадщини. Прийнялась навіть назва його творів "никифори", а його стиль — своєрідним "никифоровським напрямом" в світовому наївному малярстві. Під цим псевдонімом Епіфан Дровняк здобув велику славу. Никифор став представником наївного малярства, його символом.

Факт, що тільки тепер, після смерті художника, можна встановити його найважливіші біографічні дані, це незвичайне і оригінальне явище.

Никифор — Епіфан Дровняк помер 10 жовтня 1968 р. Гроші, як і все його майно, перейшли на скарб держави. Залишив сотні картин, які стали власністю новосанчівського музею.

Адам Дідур зі села Сенкова Воля коло Сянока, походив з лемківської родини Дідухів. Він прибрав собі прізвище Адам Дідур, якого могутній бас близько 30 років звучав на оперних сценах Польщі, а після того в Італії та США. В 1899 - 1903 роках Адам Дідур співав у Варшаві, потім багато років виступав на сцені Нью-Йоркської Метрополітан Опери. Він виступав у таких операх: Борис Годунов в опері Муссорґського, Мефісто у “Фавсті”, Гуно і Дон Базіліо в “Севільському цирюльнику” Россіні. При кінці свого життя Адам Дідур був директором оперного театру в Катовицях, де і помер в 1946 році.

Д-р К. Цеплий народився 27 грудня 1898 р. в Сяноці, де його батько був начальником скарбового уряду. Гімназійні студії почав він у Сяноці, продовжував у Львові. Під час 1-ої світової війни був в австрійській армії, а по розпаді Австрії вступив як старшина в ряди Української Галицької Армії. При кінці 1920 року був інтернований поляками і просидів в Тухолі до весни 1921 р.

Вернувшись до Львова, здав гімназійну матуру і вписався на медицину, яку закінчив 15 лютого 1930 р. Покійного, як лемка, тягнуло на Лемківщину. Осів з дружиною в Риманові, де займався лікарською практикою. Зорганізував аматорський гурток, що виступав з виставами в Риманові й доколичних селах. За суспільну працю був переслідований польською владою.

Літом 1944 р. подався з родиною на еміграцію. З Німеччини виемігрував до США. В Детройті працював у шпиталях. Був головою Об'єднання б. Вояків Українців в Америці, Відділу в Детройті.

Д-р К. Цеплий помер 22 вересня 1972 р. в Детройті.

Опрацював: І. Еліяшевський

*біла карета забрала Вас
Никсифоре
назавше
Криниця осиротіла
скільки цюпасом
гнала Вас
на визволені землі
вперто простували
Ви до Вітгизни
тепер цюпасом
славу Вашу*

*собі тягнуть
мовзить Ваш язык
прах крижить
із зужих гробівців
хто може лежати
поряд з лемком
духом руським гуту
не відвалює янгол
каменю
з Вашого гробу*

ЗОЛОТЕ ЯБЛОЧКО

На кінці села в дерев'яній хижі жил бідний господар, котрий мал багато діти. Меджі ними біла і една дівка. Она біла найстарша.

Раз вибрал ся тот господар на поле, котрого мал дуже мало, землю орати. Жену мал дуже хору. Она не могла йому в роботі помагати, бо не бірвала. Зато помагала йому тота дівка, котра ходила охотно з віцьом поле обробляти.

Як орали поле, ішол коло них краль за своїом дружином на полювання. Отець зо своїом дівком глибоко, аж до землі поклонили ся кральові і поздравили його.

Краль говорить господарові: "Маш добру дівку, але кедь зробіт того, же приде до замку ани не гола, ани не облечена, ани не на піше, ани не на возі — виграть золоте яблочко.

Дівчату не легко било на тоту роботу рішити ся, але золоте яблочко ей злакомило. Говорить віцьові: "Отче мій, зле ся маме, вірю, же не обстану погано, яблочко буде мое". Дозволили отець дівці тото зробити.

Приправила ся. Облекла на ся рибарську сіль — так, же ся до ней омотала і сіла на козу, котра ей понесла аж перед замок, де жил краль. Варта до замку ей не хотіла пусти-ти, бо дівка не пришла звичайно...

Краль як віділ тоту роботу, обіцянку сповнил, а дівка бідного господаря біла не лем добра, але і мудра.

Г У М О Р

Знавець

- По чім ти пізнаєш вік курки?
- По зубах!
- Та ж курка прецінь не має зубів.
- Але я маю!

Добра рада

Роман зустрічає самотну молоду жінку й питає: Чи не пішли б ви зі мною до кіна?

- А чи будете цілком чемні?
- Розуміється, що подумали б про нас люди, що сидітимуть за нами.
- Але ж ми можемо сісти в останньому ряді!

Між новозвінчаними

— То такий ти! Перед вінчанням обіцював мені уладити рай на землі, а тепер не хочеш купити мені навіть звичайної шовкової сукні!

— Мое серце! Що ж ти хочеш від мене? Чи чула ти коли, щоб у раю носили сукні та ще й шовкові?

Добрий зять

Майбутній тесть: Але мұшу вас, пане, упередити, що моя дочка аж по моїй смерті дістане якесь віно.

Майбутній зять: О, то нічого не шкодить; мені того, що маю, вистане ще на які два-три роки!

Оповідання з італійського фронту

Зійшлися по війні в неділю господарі поголитися, і один, що був на італійському фронті, почав оповідати: Та що казати про Інталію, там сонце так пече, що аж коням шкіра тріскає, вино п'ють як воду, а гори такі високі, як вилізеш на гору й застрошим багнета на кріс, то можна зачепити ноги св. Петра багнетом у небі, а кожний хлоп-італіянець говорить по італіянськи.

Порада

- Мій дорогий, починаю тратити пам'ять. Що робити?
- Роби довги!

Раз вцілив!

— Пане поручнику! Зголошую послухно, що піхотинець Коцюба цієї ночі застрілювався.

Поручник: Ах, та оферма! Бодай раз вцілив, де хотів.

Добра причина

— Чому так робиш довги? — питає приятель приятеля.

— Та тому, що не маю одної людини, яка б по моїй смерті мене згадувала, а так вірителі будуть мене згадувати — була відповідь.

Знайшов відповідь...

Зійшлося двох мудрагелів та й говорять:

— Ти не знаєш, Юрку, чого люди родяться і біляві то чорняві?

— Як би я не знав, я знаю, одні родяться в білий день, а другі в чорну ніч.

— Справді, це так є? Ну, а червоні коли родяться?

— Еге ж, червоні також у день, але тоді, коли сонце дуже припече.

Биймося за правду!

— Цей безличний тип назвав мене — брехуном, бандитом, голоною і т. п. Я його виб'ю за те!

— Рація! Кожний з нас повинен битися за правду!

Яка різниця?

— Яка є різниця між верблюдом і п'яницею?

— Не знаю.

— Верблюд може працювати два дні не пивши води, а п'яниця може два дні пити, не працюючи.

Добре питання!

На ювілею одного заслуженого діяча, запальний промовець закінчує промову таким побажанням: "Наш високоповажаний ювілят хай живе сто літ!"

— Та з чого? — відозвався сам ювілят.

З М І О Т

За Україну, за її волю — Тарас Шевченко	3
Календар	4-27
Народні приповідки й вірші на всі місяці	28-34
За непроглядною заслоною — Дмитро Загул	35
Міри і ваги; Порівнююча таблиця	36
Як чеські вояки видали вояків УПА людовій Польщі на тортури і смерть — Гарасим Лемко	37-58
Лемківський дзвін — М. Рудавський	59-62
Замучили о. Ореста Венгриновича — В. Майкович	63-65
Никифор — Іван Златокудр	66
Не дамо пропасти лемківській правді! — д-р І. Гвозда	67-73
До чого змушувано українців у Львові з кінцем ХVІ ст. — М. Грушевський	74
Положення українців в Польщі очима найновішого емігранта — Лемко з Волі	75-96
Чи довго ще? — Леся Українка	96
Святочна Академія в Нью-Йорку для відзначення насильного виселення лемків — П. Г.	97-98
Слово М. Кавчака на відкритті Лемківської Академії в Нью-Йорку	99-100
Лемківщина — сторож землі української — Гр. Лужницький	101-107
Спогади про трагічне виселення лемків з їх прадідівських земель польським комуністичним урядом — Мирон Мицьо	107-112
Українські оселі в Югославії — Микола Т. Каган	113-127
Коло братства і єдності — Янко Фейса	127-129
Керестур — Михайло Ковач	129
В чужині я край свій бачу — Михайло Дробняк	130
Наші міста на пограниччі з Польщею	131-133
Князь Теодор Острозький на Лемківщині в ХV ст.	134-135
Визначний син Лемківщини — єпископ Юліян Пелеш	135-137
Визначні діячі Лемківщини в минулому — І. Еліяшевський	138-145
** — Ігор Калинець	146
Гумор	147-148
Оголошення	150-160

Чистимо безплатно печі (форнеси) і даємо безплатну
цілорічну обслугову нашим сталим відборцям опалової
ОЛИВИ.

ЗАМОВЛЯЙТЕ В НАС ОЛИВУ!

DNIPRO FUEL OIL LTD.

2174 Dundas St. W. Tel.: 537-2169 Toronto 3, Ont.

950 Barton St. East Tel.: 549-9634 Hamilton, Ont.

Направляємо і вставляємо нові печі (форнеси)
та рентуємо «тенки на гарячу воду.

Організуємо групові поїздки в Україну і інші країни
Советського Союзу.

**

Полагодимо Вам усі справи, зв'язані з подорожуванням.

**

Звертайтеся до нас з повним довір'ям.

GLOBE TOURS

1066 Bloor St. West

Toronto, Ontario

Tel.: 531-3593

Kennedy Travel Bureau Ltd.

296 Queen St. W. Toronto 2-B, Ont. Tel.: 362-3226

424 Bloor St. W. Toronto, Ont. Tel.: 921-3721

- Полагоджуємо поїздки до Советського Союзу, Польщі і всіх країн світу.
- Спровадимо вам рідних з України чи Польщі.
- Організуємо групові поїздки.

Звертайтеся до нас листовно, телефоном чи зайдіть особисто.

УКРАЇНСЬКА ФІРМА ТЕКСТИЛЬНИХ ТОВАРІВ

Firchuk's Fabrics

ПОСИЛКИ В УКРАЇНУ

Висилаємо також харчові посилки.

Висилаємо безплатно цінники і проспекти!

Пишіть чи телефонуйте в Торонті:

670 Queen St. West Toronto 3, Ont. Tel.: EM 4-5036

в Гамільтоні:

293 Ottawa St. N. Tel.: 249-2005 Hamilton, Ont.

Dorval Hardware

Українська фірма товарів домашнього вжитку. Маємо на складі першоякісні фарби, посуд, знаряддя і матеріяли потрібні до направи і улпшення Вашої хати.

Наші ціни дуже низькі — просимо переконатися.

ВАСИЛЬ ГОРДІЙЧУК — власник

1586 Bloor St. West Tel.: 534-1459 Toronto, Ont.

УКРАЇНСЬКА КРАМНИЦЯ

High Park Variety

242 Annette St. Toronto 9, Ont. Tel.: RO 9-2820

Відвідайте нас, а будете вдоволені! Ми маємо все!

Власники: РОДИНА ЙОНКІВ

УКРАЇНСЬКА ФІРМА ДОСТАВИ ОПАЛОВОЇ ОЛИВИ

Central Fuel Oil

2076 Dundas St. West Toronto 3, Ont.

Безплатна обслуга.

З повним довір'ям звертайтеся до нас вдень чи вночі
Телефон: 789-4069

Перша українська фірма постачання огрівальної оливи
і ГАЗОЛІНОВА СТАНЦІЯ

Future Fuel Oil & Service Station

945 Bloor St. W. — Toronto 4, Ont.

Tel.: 536-1169 Night: RO 2-9494

**АСЕКУРАЦІЙНА АГЕНЦІЯ
і БЮРО КУПНА-ПРОДАЖУ НЕРУХОМОСТЕЙ
ЯРОСЛАВА ОНИЩУКА і СПІЛКИ
з обм. пор.
Y. ONYSCHUK & CO. LIMITED**

Адреса:
2406-A Bloor St. West (near Jane) Toronto 21, Ont.
Tel.: 767-5408

West-Arka

Крамниця популярних українських мистецьких виробів.
Вишивка, різьба, кераміка, часописи, журнали, картки,
книжки, канцелярійне приладдя.

А. ЧОРНИЙ — власник

2282 Bloor St. West Tel.: 762-8751 Toronto 9, Ont.

Art Farm Produce

Українська крамниця курячого м'яса і яєць.

Маємо індики, качки, гуси.

Доставляємо на весілля і різні прийняття.

ДАНЬКО і ПАВЛО ПОЛЯНСЬКІ — власники
563 Queen St. W. Tel.: 368-5957 Toronto, Ont.

Продаж і направа годинників, перстенів, діамантів,
кристалів, золотих виробів 10 і 18 каратових.

Студентам 20% знижки.

Задоволення гарантоване у фірмі

Shumsky Jewellers

766 Queen St. West Tel.: 363-1773 Toronto 3, Ont.

УКРАЇНСЬКА ФІРМА

P. K. Plumbing & Heating Limited

Steam Fitting, New, Repair, Alteration,
Emergency Work — All Work Guaranteed.

ПИЛИП КОРЕНЕЦЬКИЙ — власник

3 Ellsworth Ave. Tel.: 654-1111 Toronto 4, Ont.
Солідна і гарантована справа!

Steven's Farm Produce

291 Roncesvalles Ave. Tel.: 532-1594 Toronto 3, Ont.

Розвозимо по Торонті й околиці, на всякі заботи, прийняття; добірний товар. — Гуртівня і деталічний продаж свіжого курячого м'яса і яєць. — Індики, качки й гуси.

СТЕПАН ГАРГАЙ

ПАРОХІЯЛЬНА КРЕДИТОВА СПІЛКА СВ. ЙОСАФАТА В ТОРОНТІ

Це фінансова кооперативна установа:
що сама оплачує життєву асекурацію до висоти \$2,000
на членських ошадностях,
що все має гроші та скоро, без зайвої затримки визичає
їх до суми \$15,000 по дешевих відсотках,
що радо вітає нових членів та старається усіх членно
й совісно обслужити.

142 Franklin Ave. Tel.: 536-2643 Toronto 9, Ont.

Superior Sausage Co.

1-A Montrose Ave. Tel.: LE 1-8422 Toronto 3, Ont.

Ковбаси, шинки, бекони і всякі першорядні м'ясива.

Власники: ХУДОБА, РИХЛІЦЬКИЙ, СПОРНЯК

УКРАЇНСЬКЕ ПОХОРОННЕ ЗАВЕДЕННЯ

Cardinal & Son

366 Bathurst St. Toronto 2-B, Ont. Tel.: 368-8655
92 Annette St. Toronto 9, Ont. Tel.: 762-8141

Добра обслуга та знамениті умовини!

Гарна, простора каплиця. — Довгі роки в Торонті.

КРЕДИТОВА СПІЛКА ПРИ ЦЕРКВІ МБНП В ТОРОНТІ

278 Bathurst Street Tel.: 3684227

- Уділяємо особисті позики до висоти \$5,000 на 9% та моргеджеві позики до висоти \$50,000, другий моргедж до висоти \$20,000 на 9½%, моргеджеві позики (на перший моргедж) на 8½%.

Всі позики асекуровані до висоти 10,000 дол., а ощадностеві вклади та уділи до висоти 2,000 дол., згідно з приписами «CUNA».

Українська крамниця харчових товарів SWANSEA GROCERY

Поручає свіже і вуджене м'ясо, овочі, ярину і всі продукти потрібні для прохарчування Вашої родини.
РОДИНА ДУПЛЯК — власники

233 Windermere Ave. Tel.: 762-9032 Toronto, Ont.

Якщо маєте якінебудь труднощі з **направою авта**, виробу американсько-канадського чи європейського — негайно приїжджайте до гаражу, який знаходиться під відомою назвою

PARKWAY AUTO BODY REPAIRS

1974 Dundas St. W. Toronto, Ont. Tel.: LE 1-1227

Безплатна оцінка пошкодження авт тощо.

Власник: ОЛЕКСАНДЕР ПРЕДКО

Українські крамниці споживчих товарів
IGA SUPERMARKET

413 Roncesvalles Ave. Tel.: LE 3-7811 Toronto, Ont.
2295 Bloor St. W. Tel.: 766-7138 Toronto, Ont.
1094 St. Clair Street Toronto, Ont.

Власники: ПАВЛО БОЖИК і СТЕПАН СТАНЬКО

MONARCH ELECTRIC CO.

Українська фірма продажу і направи електричних печей,
машин до прання, холодильок і всіх домашніх
електричних приладів.

693 Queen St. W. Tel.: EM 3-0963 Toronto 3, Ont.

KALYNA MOTORS & COLLISION

159 Delaware Tel.: LE 6-7880; LE 6-8085 Toronto, Ont.

A-Z Mechanical Body and Paint, Towing
ЛЮБОВ і СТЕПАН ДРОЗД — власники підприємства

J. BOYKO

Real Estate Office — Realtor

3327 Bloor St. West Tel.: 239-3041
Toronto, Ontario

Українська пекарня солодошів

HIGH PARK BAKERY & DELICATESSEN

Весільні торти, печива та всякі солодоші — після
європейських зразків — з відповідними написами
в українській мові.

3023 Dundas St. W. Tel.: 766-1942 Toronto 9, Ont.

Власники: ТЕРЕСА і СЕМЕН МОРОХ
Обоє власники є уродженцями Лемківщини.

INDUSTRIAL COATING COMPANY

Українська фабрика фарб і лякерів

108 Toryork Dr., Weston, Ont.

Tel.: 741-5620

Президент — Т. М. БОЯР

**Квіти на всі оказії дістанете в українській фірмі
MARY'S FLOWER SHOP**

492 Queen St. W.

Toronto 2-B, Ont.

Tel.: EM 8-9055

Res.: LE 6-7098

ДАРІЯ БОДНАРУК — власник
Зайдіть особисто або подзвоніть.
Обслуга фахова — скоро доставка.

КНИГАРНЯ «АРКА»

**Книжки, журнали, часописи, шкільне
і бюрове приладдя, різби тощо.**

575 Queen St. W. Tel.: EM 6-7061 Toronto, Ont.

Ковбаси та вуджене м'ясо поручає

І. ПАВИЧ

809 Queen St. W.

Tel.: EM 4-0658

2286 Bloor St. W.

Tel.: RO 9-9744

2986 Bloor St. W. (Kingsway)

Tel.: 239-7726

**Українська молочарня
M-C DAIRY CO. LTD.**

Йогурт — сир — сметана

212 Mavety St.

Tel.: 766-6711

Toronto, Ont.

“ BIBLOS ”

Книжки, канцелярйне приладдя, подарки.

Власники: М. і Г. РЕПЛЯНСЬКІ

340 Bathurst St. Tel.: EM 8-5243 Toronto 2-B, Ont.

ODESSA RADIO & TV CO. LTD.

Р. ГУЛЯК і Я. ГНАТКІВ — власники

1086 Bathurst St. (cor. Dupont) Toronto, Ont.

Tel.: 537-5191 — 537-4665

Направа і продаж радієвих і телевізійних апаратів.

Робота совісна — ціни умірковані.

ROYCE RADIO & FURNITURE CO.

Leo Dopta — Proprietor

Distributor of Fine Furnitures

1529 Dupont St. Tel.: LE 5-0175 Toronto, Ont.

HYGRADE WALLPAPER & PAINT CO.

23 St. John's Rd. (at Dundas St. W. Tel.: 767-0464
Toronto, Ont.

Великий вибір першоякісних фарб, стінного паперу та іншого господарського і електричного приладдя, як теж приладдя для малювання.

Гуртовий і дрібний продаж. — Ціни дуже приступні!

Власник: СТЕПАН МИХАЙЛІВ

PETER ZINKO, B.A.

ПЕТРО ДЗІНКОВСЬКИЙ

Адвокат і Нотар

1728 Queen St. W.

Toronto, Ont.

Tel.: 531-1602 — 531-1054

Українська м'ясна і споживча крамниця

R Y - P O R T

516 Queen St. W. Toronto, Ont. Tel.: EM 6-6339

Власник — СТЕПАН ЧЕРНЯВСЬКИЙ

Похоронне заведення

WILLIAM FUNERAL CHAPEL

ВАСИЛЯ ЗАЛІЩУКА

665-669 Spadina Ave. Toronto, Ont. Tel.: 2-2101

ALASKA FUEL LIMITED

Українська фірма доставки опалової оливи

425 Jane St.

Tel.: 766-3040,

Toronto 9, Ont.

DONE RITE CLEANERS & CUSTOM TAILORS

ІВАН ОЛЕНИЧ — власник

240 Annette St.

Tel.: 763-5368

Toronto 9, Ont.

ЛЕВ ЛИТВИН

Адвокат і Нотар

575 Queen St. W. Toronto 133, Ont. Tel.: 366-7040

Українська кооператива

« П Л А Й »

768 Queen St. West

Tel.: 363-2748

Книжки, шкільне приладдя.

Години праці: 10 до 8, неділя 10—2.

В понеділок закрито.

Українське підприємство плекання жіночої краси

DONNA'S HAIR STYLING

ДАНУСЯ ХАЛУПА — власник

311 Roncesvalles Ave. Tel.: 537-8145 Toronto, Ont.

Кушнірська робітня

JOSEPH J. RAICA FURS

921 College St.

Tel.: LE 4-5545

Toronto, Ont.

Шиемо хутра на замовлення ● Направляємо і чистимо старі ● Переховуємо через літо.

● Робота гарантована — ціни помірковані.

ПЕРША УКРАЇНСЬКА САМОСТІЙНА ФІРМА

ALBERTA FUEL LTD.

ПОСТАЧАННЯ ОПАЛОВОЇ ОЛИВИ

для хатнього та індустріального вжитку,
що заступає рафінерію

Точна доставка, направа та інсталяція печей,
чищення печей та цілорічна дарова обслуга.

24-годинна обслуга

278 Bathurst St. Toronto 2-B, Ont. Tel.: EM 2-3224

THE FUTURE BAKERY CO.

735 Queen St. West

Tel.: EM 8-4235

Toronto, Ontario

Українська пекарня в Торонті випікає різного роду печиво, а особливо житній хліб з білого та чорного борошна. Великий асортимент пшеничного хліба: булки, солодке печиво, кайзерки, рогалики, маківники та багато інших родів доброякісного печива.

Приймаємо замовлення на весілля, свята і всякі okazійні прийняття.

Звертайтеся з повним довір'ям.

**Жадайте нашого печива в усіх крамницях великого
Торонта й околиць!**

**Вимагайте нашого печива у великих ланцюгових
крамницях!**

АННА і РОМАН ВЖЕСНЄВСЬКІ — власники

Ціна: \$3.00

УКРАЇНСЬКЕ БЮРО ПОДОРОЖІ

ТЕОДОСІЯ ВОЛОШИНА

ASTRO TRAVEL SERVICE

2198 Bloor Street West

Toronto 9, Ontario

Tel.: 766-1118-19

- Полагоджує всі справи зі спровадженням рідні з України й інших країн Східньої Європи.
- Виготовляє всі документи для поїздок до всіх країн світу.
- Продає квитки на всі летунські, корабельні й автобусові лінії. Нотаріяльно завірює всі потрібні документи.

**ХОЧЕТЕ КУПИТИ ЧИ ПРОДАТИ ДІМ,
ПІДПРИЄМСТВО, ГОТЕЛЬ ЧИ ФАРМУ???**

звертайтеся з повним довір'ям до української фірми

В. В. ГРИНИКА

REAL ESTATE BROKER

744 Queen Street West

Toronto, Ontario, Canada

ПРИЙМАЄМО ВСЯКІ ІНВЕСТИЦІЇ

Phone: EM 3-5316 and EM 3-5317

Res.: EM 4-3846